

MINIPEDIA IUDAICĂ TIMIȘOREANĂ

Culegere de informații despre personalități și întreprinderi
evreiești

Lucrare începută în noiembrie 2014 de către cititorii paginii web
www.bjt2006.org

Cuprins

A	6
Abramovici Alex.....	6
Abramovici Rudolf	6
Anatol Constantin	7
Acél Ervin	9
Assael Azriel.....	11
B	12
Banat Gabriel (Hirsch)	12
Blatt Nicolae	12
Bleyer Gheorghe/Gyuri.....	13
Borgida Ödön/Edmund.....	14
Borgida Sándor/Alexandru	16
Brauch Bruno	16
Bromberg Joseph Edward	16
Bruck Charles (Karcsi)	19
C	20
Corul Hazamir	20
D	21
Deneş Ivan	21
Derera Izrael Gyarmatha.....	23
Drechsler Mordechai Maximilian Miksa ben Rabi lehuda.....	24
Drexler (Jancsi) Francisc.....	26
E	28
Eisikovits Max.....	28
F	32
Farber, John F.....	32
Fleischer, Ezra	34
Freund, Joseph	34
Farago Ernest.....	36
Farago Frank (Feri)	36
Farago Marcel	36
Fellner Sulamit	36
Fischer Samuel	36

Földvari Ernő	36
Friedmann Andor.....	36
Füredi Ladislau.....	36
G.....	36
Gati Laszlo	37
Gerö Paul.....	37
Gersch Paul.....	37
Grosz Ivan.....	37
H.....	39
Hirsch Marianne	39
Holender Ioan.....	40
J.....	41
Junger Ervin	41
K.....	42
Kakucs, Julia-Henrietta	42
Kardos Magda.....	43
Kastriener Samuel.....	43
Katz Solomon	44
Klein Abraham.....	44
Klein Gheorghe	48
Kohn Desideriu.....	49
Kohn Elemér.....	49
Kornis Else	49
Kornis Geza.....	50
Krausz (Kristóf-Krausz) Albert.....	51
Kurtág György	53
L.....	56
Laufer Wolfgang	56
M.....	57
Maiorescu, Toma George.....	57
Menkes Benedict.....	58
Merkler Robert.....	61
Moravetz Iuliu (Gyula)	61
Moravetz -"Frații Moravetz"	62

N	64
Neumann, Ernest	64
Neumann Victor.....	66
O	68
Oppenheim Zwi ben David	68
P	69
Pogány László.....	69
Pogány Mihály.....	71
R	73
Radó Ferenc.....	73
Ramaty Reuven.....	75
Romaşcanu Stefan.....	76
Ladislau Rooth	76
Rothenstein Bernhard	80
S	82
Schatteles Tiberiu.....	82
Schneider Francisc.....	83
Schönberger Paul.....	84
Schönfeld Abraham.....	84
Schück Bernat.....	84
Legături externe	86
Székely Eugen/Jenö.....	86
Székely Eva.....	86
Szekely Gabriel	87
Szekely Gheorghe Adalbert	88
Szönyi Ştefan	89
T	92
Tal Alexander	92
V	94
W	95
Weinberg Viorica (Ibolya), ...	95
Weiss Eugen (Jenö)	95
Weiss Ferdinand/Fredi	95

Wertheimer Andrei	98
Wertheimer Peter (.....	98
Y	100
Yardeni Myriam	100

A

Abramovici Alex

(n.1945, Timișoara)

Fizician. Cercetător la NASA

A absolvit Facultatea de Fizică la Universitatea Timișoara. A lucrat ca asistent la Universitatea Timișoara până la plecarea în Israel în 1980, unde și-a făcut doctoratul la [Institutul Weizmann](#) din Rechovot. Postdoctoratul l-a făcut la [Caltech](#) în California. Lucrează ca cercetător la [NASA](#).

Publicații

<http://trs-new.jpl.nasa.gov/dspace/items-by-author?author=Abramovici%2C+A>.

Surse

Researchgate

http://www.researchgate.net/profile/Alex_Abramovici

Daniela Klechevsky Hershkovits, [Amintiri despre Rudolf Abramovici](#), prof. dr., unchiul meu, soțul surorii mamei

Abramovici Rudolf

(6 aprilie 1915, Viena – 2010, Israel)

Chimist, cercetător în domeniul silicatelor. Profesor la Facultatea de Chimie, Institutul Politehnic Timișoara; cercetător la Technion, Haifa

S-a născut în 1915 la Viena, într-o familie de evrei care în timpul primului război mondial s-a refugiat la Viena din orașul Storojineț, regiunea Cernăuți, Bucovina. Tatăl lui era avocat. După război, familia s-a întors la Storojineț.

A studiat chimie în Franța la Toulouse și la București. În 1942 a fost deportat împreună cu familia în Transnistria la Copaiorod. Tatăl și mama lui vitregă au pierit în lagăr.

În 1945 sau 1946 s-a mutat la Timișoara. Rudolf Abramovici a fost profesor la Facultatea de Chimie, Institutul Politehnic Timișoara, unde a lucrat și publicat în domeniul silicatelor până la plecarea în Israel în 1980. Și-a continuat activitatea științifică la Technion, Haifa.

Câteva din lucrările lui publicate

Sinteza și studiul unor sticle din sistemul CaO-Al₂O₃-SiO₂

http://tinread.bjt.ro/opac/bibliographic_view/110303

Materii prime ceramice

http://tinread.bit.ro/opac/bibliographic_view/77242;jsessionid=FFF84C250826E3FCFC9D968B1D22D296

Curs de tehnologie ceramica

http://tinread.bit.ro/opac/bibliographic_view/30924;jsessionid=063F3631A960A88BE5EDF43996BD4541

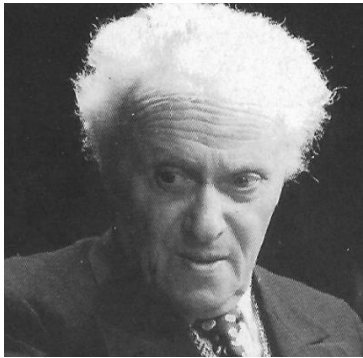
Sursă

Daniela Klechevsky Hershkovits, [Amintiri despre Rudolf Abramovici](#), prof. dr., unchiul meu, soțul surorii mamei

Anatol Constantin

(n.28 martie 1921, Sibiu)

Actor, regizor, scriitor, traducător

Constantin Anatol s-a născut la Sibiu, la 28 martie 1921. Numele la naștere era Ludwig, fiul lui Herman și Hanna Friedmann, negustori de pantofi. Numele ebraic este Arie ben Zwi.

La vârsta de 11 ani părăsește orașul natal și devine elev intern la Liceul Israelit din Timișoara. Citește enorm, de multe ori pretinzând că e bolnav, ca să rămână în liniște cu cartea care era la rând.

Începuturile artistice datează din această perioadă. Scrie o piesă în 5 acte *Moise* care s-a montat în cadrul liceului (regia Faludi Tibi, muzica [Ladislau Rooth](#)).

La terminarea războiului, este mandat de teatrul din Sibiu să organizeze câteva spectacole. Pentru prima stagiune, pleacă să se informeze la București, unde o cunoaște pe [Dina Cocea](#) și așa începe cariera sa de actor și apoi regizor în cele mai prestigioase teatre din toată țara.

În 1980, la vârsta de 60 de ani, a făcut *alia*, a emigrat în Israel. După un scurt popas la *ulpan* pentru înprospătarea cunoștințelor de ebraică, își continuă cariera profesională: regizează la Teatrul din Haifa, este actor la Teatrul din Beer Sheva și Haifa, joacă роли în filme și seriale de televiziune.

În 55 de ani de carieră a regizat peste 100 de spectacole în teatre diferite în România, Iugoslavia și Israel, a întruchipat peste 100 personaje în patru limbi: română, maghiară, germană și ebraică, a tradus piese de teatru, a scris, printre altele, piesa *Creioane colorate* (spectacol-monolog jucat la Ierusalim) și cartea autobiografică [Vânător de fluturi](#) (2003), o cronică a teatrului românesc, în care se integrează povestea unui destin neobișnuit și a unei personalități excepționale. Volumul este o sursă inestimabilă de informații pentru oricine care va dori să scrie istoria teatrului românesc.

Admirat, aclamat, iubit de public, Anatol Constantin privește înapoi spre o viață plină de succese. "Se pare că cineva acolo sus mă iubeste mult : tot ce am atins cu mâna, cu fruntea sau cu respirația a înflorit și a dat în pârg", așa își explică marele actor succesul. A lucrat împreună cu sute și sute de oameni, cu unii din cei mai mari actori

și regizori români, maghiari și israelieni. Este un nume pe harta teatrului românesc, căruia îi aparține o pagină din istoria acestui teatru.

Este căsătorit de 70 de ani cu Judith Thierfeld, cu care are doi copii, Ada și Gabi. Este bunicul lui Nora, Dan, Miki și Lea și străbunicul lui Ori, Ydo, Naama, Keren Lee, Diane și Ilay.

Activitatea de actor și regizor

1944	Teatrul din Sibiu
1945-1946	Teatrul Nostru București
1947-1952	Teatrul Secuiesc Târgu Mureș în limba maghiară
1952-1964	Teatrul Național Cluj , actor, regizor. Asistent la Institutul de Teatru, actor și regizor la Teatrul Maghiar de Stat Cluj
1964-1969	Actor și regizor la cele trei teatre, român , maghiar , german din Timișoara
1969-1980	Teatrul maghiar și român din Târgu Mureș
1980 -	Teatrul din Haifa și din Beer Sheva

Roluri principale în teatru: în *Hamlet*, profesorul Higgins în *Pygmalion*, Miroiu în *Steaua fără nume*, Manuel în *Insula* de [Mihail Sebastian](#), Edgar în [Play Strindberg](#), în *Azilul de noapte* de Maxim Gorki, în *A douăsprezecea noapte* de Shakespeare, ș.a.

Regizor: *Discipolul Diavolului* de George Bernard Shaw, *Când înfloresc migdalii* de Angela Niculescu Plati, *Prima întâlnire* de Tatiana Sîtina, *Fizicienii* de Friedrich Dürrenmatt, *Pygmalion* de G. B. Shaw, *Febre* de Horia Lovinescu, *Maior Barbara* de George Bernard Shaw, *Mincinosul* de Carlo Goldoni, etc.

Roluri în filme:

1970	Baltașul , regia Mircea Mureșan
1972	<i>Plusz-mínusz egy nap</i> în regia lui Zoltan Fabri (rolul Baradla este nominat la festivalul filmului din San Sebastian), producție maghiară.
1977	<i>Veri az ördög a feleségét</i> în regia lui Andras Ferenc
1983	<i>Sapiches</i>
1988	<i>Vadon ; Mis'chakim Ba'Horef</i>
1994	<i>Mishpat Kastner</i>
1999	<i>Minotaur</i>
2006	<i>Things Behind the Sun</i> ș.a.

Legături externe

Biografia lui Constantin Anatol

http://www.bjt2006.org/CV_Anatol_280311.pdf

wikipedia esperanto

https://eo.wikipedia.org/wiki/Anatol_Constantin

Magyar Színhazművészeti Lexikon

<http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz01/136.html>

<http://www.celebslight.com/8906-anatol-constantin/>

Filmografia

<http://www.imdb.com/name/nm0025731/>

<http://www.cinemagia.ro/actori/anatol-constantin-8392/>

Vânătorul de fluturi (2003) Recenzie

http://www.bjt2006.org/Constantin_Anatol_GN_2611.pdf

Acél Ervin (3 iunie 1935, Timișoara – 24 august 2006, Viena)

Dirijor și pedagog la Oradea, Szeged, Viena

Fotografie de pe pagina web a Filarmonicii din Oradea.¹

S-a născut într-o familie de evrei, fiul medicului dr. Móricz Acél și al Milinei, născ. Harnik, stomatolog. Începe să cânte la pian la vârsta de 6 ani, iar la 16 ani decide să devină dirijor.

După absolvirea Liceului de Muzică din orașul natal, unde este elevul pianistei Lili Havas, studiază la Academia de Muzică „Ciprian Porumbescu” din București (1953-1958), secția dirijat, cu Constantin Silvestri, Victor Iușceanu, Paul Constantinescu, George Breazu, Ion Vicol și alții). Între 1958-1960, este elevul lui Antonin Ciolan și Anton Rónai la Conservatorul „Gh. Dima” din Cluj. Ulterior, urmează cursul de dirijat al lui Jean Fournet, elevul lui Ravel, curs organizat de Radiodifuziunea olandeză la Hilversum.

1960-1963 – dirijor al Orchestrei Filarmonice din Botoșani; profesor de pian

1963-1984 – dirijor la Filarmonica de Stat din Oradea

1981-1983 - director muzical al Operei din Istanbul

1984-1991 – din nou dirijor la Filarmonica de Stat din Oradea

În 1989, organizează, primul în România, cursuri de vară de dirijat orchestră la Oradea, Băile Felix. Printre elevii săi se numără Andrea Riderelli (Italia), Paul Murph (Anglia), Guillaume Boula și Frederik Rabemanjara (Franța), Dan Rațiu, Cristian Neagu, Paul Cristian Staicu, etc.

1991-1998 - dirijorul Orchestrei Simfonice din Szeged și director muzical; din 1992 este profesor la Conservatorul din Szeged.

În 1998 este distins cu premiul Sebetia Ter în Italia.

Participă la numeroase festivaluri muzicale internaționale (Giornale Musicale din Vicenza). Paralel cu funcția sa de dirijor depune o intensă activitate pedagogică, având numeroși elevi din diverse țări.

---

¹ <http://www.oradeaphilharmony.com/dirijori/foti-dirijori>

Predă arta dirijatului ca docent la Academia de muzică „Ottorino Respighi” din Roma. Este membru permanent în juriul pentru concursul de dirijori la Lisabona. Din 1996 devine docentul secției de dirijat de la Academia de Muzică din Viena. Dirijează concerte în toată Europa, dar și în America de Nord și Sud și în Japonia. Din 1999, revine la pupitrul Filarmonicii din Oradea ca dirijor permanent, până în 2006, anul decesului.

Moare la Viena în urma unei boli îndelungate și este înmormântat în satul Kőszegszerdahely. A fost căsătorit cu Elisabeta (Erzsébet), arhitectă, cu care a avut un fiu, András.

În afară de română și maghiară, Acél vorbea germana, italiana și engleza. O personalitate carismatică, era admirat și iubit de muzicieni și elevi. A colaborat cu Mario Del Monaco, Irene Oriver, Igor Oistrakh, Robert Soetens, Monique Haas, Magda Tagliafero, Rosa Fein, Ryazard Bakst, Dmitri Alexeev, Antonio Barosa, Sebastian Benda, Takeihiro Hirai, Agnes Baltsa ș.a. A abordat deopotrivă repertoriul simfonic și cel de operă, fiind atras în special de muzica în stil baroc și de cea clasică vieneză. A promovat și partiturile maeștrilor austrieci care au activat în Oradea, ca Michael Haydn și August Carl Ditters von Dittersdorf. Mai târziu, s-a specializat în muzica lui Bartók și Kodály.²

În 2013, Filarmonica de Stat Oradea a dedicat un concert în memoria maestrului dirijor Acél Ervin, la 50 de ani de la primul său concert orădean. Violoncelistul Marcel Cazacu, care colaborase cu el în peste 20 de concerte, i-a evocat amintirea: „Maestrul Acél a fost un muzician excepțional, un om deschis, foarte blând în lucrul cu orchestra, dar exigent. Fața lui radia de bucurie, avea o privire plină de lumină, ochii extrem de vii și expresivi ...”³

A înregistrat circa 40 discuri, inclusiv 8 CD-uri.

Surse:

http://ro.wikipedia.org/wiki/Ervin_Ac%C3%A9l

http://hu.wikipedia.org/wiki/Ac%C3%A9l_Ervin

<http://www.oradeaphilharmony.com/dirijori/foti-dirijori>

http://www.kisalfold.hu/belfold_hirek/acel_ervin_8211_igazgato-karnagy/17823/

<http://www.oocities.org/vaszy/braziliaszimf.html>

<http://transilvaniareporter.ro/cultura/in-memori-am-concert-dedicat-maestrului-dirijor-acer-ervin-la-50-de-ani-de-la-primul-sau-concert-oradean/>

---

² http://ro.wikipedia.org/wiki/Ervin_Ac%C3%A9l

³ <http://transilvaniareporter.ro/cultura/in-memori-am-concert-dedicat-maestrului-dirijor-acer-ervin-la-50-de-ani-de-la-primul-sau-concert-oradean/>

Ervin Acél pe youtube:

https://www.youtube.com/view_play_list?p=2C67FE84832DD970

Assael Azriel

(n. Salonic - d. 1636, Timișoara)

Evreu sefard, rabin și medic. Mormântul lui este cel mai vechi din Cimitirul Evreilor din Timișoara.

Surse

Dr. Singer Jakab, *Temesvári Rabbik a XVIII és XIX-ik században*, 1928, Wieder Jakab Könyvnyomdája, Seini

B

Banat Gabriel (Hirsch)

1926, Timișoara, violonist și scriitor. USA. Informatii pe :
<http://www.bjt2006.org/gbanat.html> Banat playing Bartok.
<http://www.youtube.com/watch?v=HPI9-68yUh4>

Blatt Nicolae

(în maghiară - *Miklós Blatt*, în germană *Nikolaus Blatt* , n. 24 iunie 1890, Pinticul Românesc, Transilvania – d. 15 April 1965, Frankfurt pe Main, Germania)

Medic oftalmolog, chirurg și cercetător, originar din Transilvania

Nicolae Blatt s-a născut într-o familie de evrei maghiarofoni, la Pinticul Românesc, în vecinătatea orașului Dej, în Transilvania, care pe vremea aceea aparținea Imperiului Austro-Ungar. A fost mai târziu botezat în religia creștină luterană. Părinții lui, Iacob Blatt (de profesie avocat) și Bertha Blatt, fratele și două surori ale sale au murit la Auschwitz, unde au fost deportați în timpul Holocaustului.

Blatt a contribuit la domeniul oftalmologiei cu numeroase cercetări și circa 400 de scrieri - articole publicate în reviste de specialitate din țară și de peste hotare, manuale, monografii. În 1931, Blatt a fost numit oftalmolog oficial al Curții Regale Române, poziție pe care a deținut-o până în 1947 când monarhia a fost abolită de regimul comunist. În timpul celui de al doilea război mondial și al regimului antonescian, el a ajutat-o pe Regina mamă Elena în salvarea multor familii evreiești de la pericolul deportării în lagăre de concentrare. În 1948 Blatt a înființat prima revistă românească de oftalmologie

După război, Blatt a fost profesor universitar - șeful Clinicii și al Laboratoarelor de Oftalmologie la Universitatea Victor Babeș din Cluj, care se afla atunci la Timișoara, și șeful Departamentului de Oftalmologie la Institutul de Specializare și Perfecționare a Medicilor, din cadrul Universității de Medicină Carol Davila din București. A fost un pionier în cercetări asupra trahomului, cataractei congenitale, al extracțiilor de cataractă extracapsulară, a transplantelor de cornee și strabismului.

În anii regimului comunist a fost prigonit sub pretextul relațiilor din trecut cu familia regală, al vederilor sale științifice și politice. După ce a înființat Revista de Oftalmologie la București în 1949, a fost atacat ca "trădător și dușman al glorioasei Republici Populare Române"^[1], pentru "ploconire în fața Occidentului"^[2], ulterior a fost demis din universitate și împiedicat să-și practice specialitatea în spitale, iar după 1958 a fost arestat și deținut în închisoare (1). A reușit să părăsească România în 1964. Ajuns în

Occident, a fost numit profesor oaspete de oftalmologie, și i s-a pus la dispoziție un laborator de cercetări la Universitatea Goethe din Frankfurt am Main.

https://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Blatt

Bleyer Gheorghe/Gyuri

(1907, Timișoara, Ungaria – 18.08.2014, 1970, Düsseldorf, Germania).

Arhitect, autor de studii de arhitectură și urbanistică

A crescut într-o familie înstărită. Tatăl era avocat, dar pasiunea lui era arheologia, iar mama, născută Brück, provenea dintr-o familie de vază în comunitatea evreilor din Timișoara. Pentru că între cele două războaie era foarte greu pentru un evreu să facă studii universitare în România, Gyuri a început să studieze arhitectura la Stuttgart, în Germania, unde se preconiza arhitectura modernistă, Bauhaus, în acei ani. Fiind evreu și comunist, tânărul a fost dat afară din Germania și și-a continuat studiile la ETH (*Eidgenössische Technische Hochschule*) Zürich, Elveția, unde a obținut diploma de arhitect și a devenit membru al Partidului Comunist Elvețian.

Deși i s-a propus să rămână la Zürich ca asistent la facultate, el s-a întors să-și ajute familia, care îi finanțase studiile. „Avea calități absolut deosebite, cânta la pian, compunea, desena extraordinar de frumos, picta”, povestește nepotul lui, ing. Ioan Bleier. În anii războiului, nu a avut posibilitatea de a-și exersa meseria, pentru că arhitecții evrei aveau autorizația să lucreze numai pentru evrei, care, nu aveau dreptul să construiască în acea perioadă.

În 1945 s-a înscris în Partidul Comunist și a fost mutat la București să lucreze în grupul condus de Chivu Stoica, care a elaborat primul plan anual al României socialiste. A predat și a făcut muncă de cercetare la Institutul de Arhitectură din București. Prin anii 1954-1956, i s-a reproșat că în cursul lui de istoria arhitecturii, nu lăuda suficient arhitectura rusească și, în plus, că a fost membru al partidelor comuniste din Germania și Elveția, care pe vremea aceea erau considerate partide așa-zise deviaționiste. În consecință, a fost dat afară din facultate și exclus din Partidul Comunist Român. Pentru o scurtă perioadă a lucrat la fabrica de chibrituri din Chițcani, dar a reușit să se angajeze la Institutul Național care se ocupa de patrimoniul cultural și istoric.

În 1969, a emigrat clandestin în Germania, la Düsseldorf.

Între 1945-1948, s-au construit câteva vile moderniste, stil „Bauhaus”, proiectate de Gh. Bleyer: „Casa cu trei fete”, o vilă în centrul rezidențial, pe colțul bulevardului Loga cu str. Michelangelo, aproape de Parcul Rozelor, pe frontispiciul căreia este o sculptură cu trei personaje feminine, de unde denumirea; Casa scriitorului József Méliusz de pe strada

Ofcea (perpendicular cu str. Pestalozzi), cu bârne exterioare, stil *Fachwerkhaus*, nu e "modernista", ci, după gustul lui Méliusz, adaptată tradiției arhitecturii rurale din Transilvania secuiască; "Casa Német", pe splaiul Begăi, cartierul Fabric, o casă cu geamuri rotunde, de parcă ar fi hublouri de vapor. Vila cea mai cunoscută, „Casa cu trei fete”, a fost construită pentru familiile Schön și Werner⁴, iar în anii 1950, a fost folosită ca reședință pentru președintele Gheorghe Gheorghiu-Dej, în vizită la Timișoara.

Bleyer a publicat monografiile despre Biserica Neagră, Ada Kaleh, Alba Iulia, studii în „Korunk”, revistă culturală lunară clujeană, în „Neuer Weg”, cotidian central de limba germană în perioada 1949-1992 și în alte publicații. Lucrarea sa **Timișoara. Monografie urbanistică și arhitecturală**, manuscris dactilografiat, la Biblioteca Muzeului Banatului este o operă de referință în studii de arhitectură și urbanistică despre Timișoara și apare și pe pagina internet a Primăriei Timișoara.

Surse

Getta Neumann, *Destine evreiești la Timișoara. Portretul comunității din perioada interbelică până azi*. Editura Hasefer, 2014. Interviu cu ing. Ioan Bleier, nepotul arhitectului Gh. Bleyer.

Tiberiu Schatteles, *Gheorghe Bleyer, arhitect*

http://www.bjt2006.org/TS_Bleyer_Gheorghe_5214.pdf

Arh. Dr. Gabriel Szekely, *Contribuția evreilor la evoluția arhitecturii orașelor Timișoara și Arad 1718–1945*

http://www.bjt2006.org/GS_Arhitectura3_4813.pdf

Borgida Ödön/Edmund

(24 iunie, 1897, Satu-Mare/Szatmár, Ungaria – 1985, Montreal)

---

⁴ Arh. Dr. Gabriel Szekely, *Contribuția evreilor la evoluția arhitecturii orașelor Timișoara și Arad 1718–1945*
http://www.bjt2006.org/GS_Arhitectura3_4813.pdf

Asociat la librăria, editura, tipografia „Frații Moravetz”

În 1915, îl urmează la Timișoara pe fratele său, Sándor, angajat la „Moravetz”, cea mai mare librărie din oraș. Pornind de la poziții modeste, cei doi frați reușesc, în 1923, să devină asociați la această firmă, care păstrează numele fondatorilor, „Frații Moravetz”. Pe lângă librăria propriu-zisă, funcționau o secție mare de papetărie, o legătorie, o bibliotecă de împrumut și o secție de artă condusă de fratele mai mic, Pali Borgida, în care se expuneau și vindeau în special picturi realizate de absolvenții școlii de artă din Baia Mare. În cadrul firmei ființau și o tipografie și cea mai mare casă editorială de muzică clasică din România, bine cunoscută și în străinătate. Poziția lui Ödön la "Moravetz" i-a asigurat un mare prestigiu în oraș cât și în comunitatea israelită.

În anul 1930 se căsătorește cu Grete Duschenek.Gyuri și Agnes, cei doi copii care au rezultat din această căsnicie, trăiesc în Canada. Vera, fiica lui Agnes și Otto Schegerin, decedat la Timișoara în 1968, este de profesie medic stomatolog și trăiește împreună cu soțul Jozsef Varadi în Canada. În 1974, Agnes s-a căsătorit cu Tibor/Tiberiu Schatteles, cu care locuiește la Ottawa.

În anii războiului librăria a fost "românizată", dar Ödön și Sándor au rămas angajați, firma având nevoie de *managerei* calificați. După război, când librăria a fost nationalizata, Ödön a fost angajat ca administrator la cea mai mare librărie de stat, "Librăria noastră" din Timișoara. În anul 1984, Ödön și Grete, cu toate că vârstnici, emigrează în Canada, urmând pe Agnes și Gyuri. După o scurtă perioadă fericită, Ödön moare la Montreal în 1985, iar Grete în 1991.

Moravetz Mor, șezând ; în spatele lui, Borgida Ödön ; al doilea din stânga, Borgida Sándor.

Surse

[Agnes Schatteles](#), născ. Borgida

Lava Bratu, *Evoluția vieții muzicale timișorene în perioada antebelică în Analele Banatului*, S.N., Arheologie-istorie, XV, 2007, pp 225-227

http://www.muzeulbanatului.ro/mbt/istorie/publicatii/analele_banatului_2007/analele_banatului_2007.pdf

Fotografii de la Agnes Borgida.

Borgida Sándor/Alexandru

(8 august, 1895, Satu-Mare/Szatmár, Ungaria – 1965, Timișoara).

Asociat la librăria, editura, tipografia „Frații Moravetz”

Este angajat la firma „Moravetz” și devine, în 1923, împreună cu fratele său mai tânăr, Borgida Ödön, asociat la firmă.

Surse

[Agnes Schatteles](#), născ. Borgida; Lava Bratu, *Evoluția vieții muzicale timișorene în perioada antebelică în Analele Banatului*, S.N., Arheologie-istorie, XV, 2007, pp 225-227 ; fotografiile de la Agnes Borgida.

http://www.muzeulbanatului.ro/mbt/istorie/publicatii/analele_banatului_2007/analele_banatului_2007.pdf

Red.: [Agnes Schatteles](#)

Brauch Bruno - farmacist de profesie, muzician contrabas si tympan

Bromberg Joseph Edward

(n. 25 decembrie 1903 Timișoara – d. 6 decembrie 1951 Londra)

Actor de teatru și de cinema american, evreu originar din Banat, cunoscut mai ales în roluri secundare "de caracter" în producții de teatru și filme din anii 1930-1940.

Copilăria și tinerețea

S-a născut în anul 1903 la Timișoara/ Temesvár, pe atunci în Imperiul Austro-Ungar, ca Josef Bromberger. Părinții, Hermann Bromberger și Josephine, născută Roth, au emigrat în 1908, în Statele Unite, stabilindu-se la New York.

A frecventat clubul de dramă al lui Gustav Blum la Stuyvesant High School, unde învățaseră și James Cagney și Joseph L. Mankiewicz. Prietenul lui Morris Carnowski l-a convins să se alăture vreme de doi ani la lecțiile regizorului Leo Bulgakov, un elev al lui Stanislavski. În acest scop și pentru a se putea întreține din munca la o spălătorie, la o fabrică de bomboane și apoi cea de comis voiajor, Bromberg a abandonat studiile la City College din New York. Mentorul său, regizorul Leo Bulgakov rămăsese în 1924 în Statele Unite, împreună cu soția sa, Varvara, în cursul unui turneu al Teatrului artistic din Moscova.

Cariera actricească

Datorită aspectului său fizic, fiind scund și rotofei, Bromberg era selecționat mai mult în roluri secundare, „de caracter”, în care s-a distins în anii 1930-1940.

În 1928 Bromberg s-a căsătorit cu Goldie Doberman, cu care a avut trei copii, dintre care unul a devenit actrița Marcia Bromberg, iar altul scenaristul și producătorul de televiziune Conrad Bromberg.

A făcut parte ca membru fondator (1931-1940) din compania Group Theatre, care a adus pe Broadway piese ce explorau subiecte sociale și morale, cu ajutorul unor tehnici actricești care puneau accentul pe realismul emoției și profunzimea psihologică. De asemenea a jucat într-un remarcabil rol secundar în piesa lui Clifford Odets, "Awake and Sing", pe care o va regiza în 1946 în cadrul companiei Actors' Laboratory Theatre. În 1932 a jucat roluri comice la Forty-eight Street Theatre.

Începând din 1936 s-a lansat și în lumea cinematografilei, semnând un contract cu compania 20th Century Fox. Debutul l-a făcut în filmul "Stea pentru o noapte" (Star for a Night). În afară de roluri în 35 producții de pe Broadway (uneori sub numele Joseph Bromberg), în anii 1936-1950 J. Edward Bromberg a apărut în roluri secundare în 53 filme artistice.

Era ales mai cu seamă pentru roluri de tată și de personaje negative, de la nemilosul redactor de gazetă new yorkeză din piesa "Charlie Chan pe Broadway" și până la tiranicul șeic arab din spectacolul "Mr. Moto Takes a Chance". În plus, în ciuda faptului că vorbea fără accent, a fost solicitat să întruchipeze rolul unor umili imigranți de cele mai diverse origini. În 1948 Bromberg a jucat în filmul lui Howard Hawks "S-a născut o stea".

Persecuțiile mccarthiste

În anii „vânătorii de vrăjitoare” de la sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950 în S.U.A s-a criticat participarea lui Bromberg, între altele, la trupe cunoscute ca având orientare de stânga, precum Group Theatre sau teatrul Michigan din Ann Arbor. Se știa de asemenea că în 1935

jucase în "Waiting for Lefty" de Clifford Odets, iar în anul 1944, în comedia antibelicistă "Jacobowski și colonelul". Fiind suspectat ca fost membru (H.Sachar 1993 p. 616) al secției Partidului Comunist de la Hollywood, Bromberg a fost pus pe lista neagră a publicației de dreapta „Red Channels” (Canale roșii) și la 26 iunie 1951 a fost adus în fața Comitetului parlamentar pentru Activitățile Antiamericane (în engleză în original „Un-American”), deși ceruse să fie scutit din motive medicale, suferind de o agravare a unei boli de inimă reumatice (Victor Navasky „Naming Names” 1980). A fost anchetat de deputatul democrat John W.Wood din cercul senatorului Joe McCarthy și era pasibil de o pedeapsă de un an închisoare și o amendă de o mie de dolari. Bromberg a refuzat să răspundă la întrebări și să denunțe pe alții, invocând amendamentul 5 din Constituție. În presă s-a plâns de spiritul inchiuzitorial al anchetei împotriva lui.

Printre cei care l-au denunțat pe Bromberg că ar fi fost în trecut membru în Liga Antinazistă și în Partidul Comunist din SUA, secția din Hollywood, ceea ce era numit „Hollywoodul roșu”, s-au numărat actorul Lee J.Cobb (<http://www.librarything.com/topic/156696> situl Library thing "Jesse James," J. Edward Bromberg and the Hollywood Blacklist...) dramaturgul Clifford Odets și regizorii Elia Kazan (10 aprilie 1952) (<http://spartacus-educational.com/USAbromberg.htm>); (Robert Vaughn "Only Victims A Study of Show Business Blacklisting" Proscenium, NYC 1997 p. 296) și Frank Tuttle și scriitorul Martin Berkeley (19 septembrie 1951) (R.Vaughn 1997 p. 287)

Acuzațiile că ar fi „roșu” au compromis în mare măsură cariera sa de actor. A jucat totuși pe Broadway în rolul Ambrose Atwater din piesa "Interzis pentru minori" de Elmer Rice, personaj modelat după John W. Wood. În ultimii ani de viață a predat lecții de artă dramatică.

A emigrat la Londra, unde a murit la 6 decembrie 1951 de atac de cord. Avea numai 47 ani. La 23 decembrie 1951 s-a organizat un serviciu memorial la Hotelul Edison din New York, în care au fost celebrați cei 25 ani de activitate ca actor și ca profesor. Evenimentul a fost frecventat de sute de colegi de breaslă. Actrița Lee Grant care a pronunțat un discurs elogios în memoria defunctului artist, a devenit ea însăși, ulterior, victimă a boicotului mccarthist. (Margaret McAleese The Women of „Red Channels” 29 ianuarie 2015, pe situl cultural Clyde Fitch Report)

J. Edward Bromberg a fost înhumat la cimitirul evreiesc Mount Hebron din cartierul Flushing din Bronx, New York.

Elia Kazan, în memoriile sale publicate în 1988, a scris:

"Joe Bromberg a fost unul din membrii lui Group Company pe care i-am admirat cel mai mult. Îl consideram un actor de un talent imens, un om

care putea juca o mare varietate de personaje. S-a spus că Joe a fost omorât de Comitetul parlamentar pentru Activități Antiamericane. Cert este că presiunea la care a fost supus l-a dat gata". <http://spartacus-educational.com/USAbromberg.htm>

Vezi: [https://ro.wikipedia.org/wiki/J. Edward Bromberg](https://ro.wikipedia.org/wiki/J._Edward_Bromberg)

Articol redactat de Ivan Goldberger

Bruck Charles (Karcsi), 1911, Iosefin, Timișoara – 1995, Maine, SUA.

Dirijor

Fiul unui măcelar cașer, elev la Liceul Israelit, coleg de clasă cu Gheorghe Hammer. A studiat la Conservatorul din Viena, apoi în Franța. La vârsta de 25 de ani, a devenit vice-dirijor al orchestrei simfonice din Paris. În timpul ocupației naziste, și-a pierdut poziția. A participat activ în mișcarea de Rezistență, pentru care, după război, a fost distins cu Legiunea de Onoare.

În 1946, Bruck a venit în orașul său natal și a dirijat două sau trei concerte, între altele, cu marea pianistă Monique de la Bruchollerie, pe care el a adus-o la Timișoara. A devenit dirijor la Opera Regală Olandeză (1950-1954), apoi (1955-1965) la Filarmonica din Strasburg, iar în fine, (1965-1970) a fost dirijorul orchestrei simfonice a radio-televiziunii franceze. În 1970 s-a mutat la Hancock, Maine, USA, fiind numit Master Teacher al faimoasei școli de dirijori care poartă numele fondatorului său, Pierre Benjamin Monteux (1875-1964).

Sunt celebre înregistrările lui discografice, de ex. opera *Îngerul de foc* de Prokofiev și *Orfeu* de Gluck.

A murit la Hancock, Maine și a fost înmormântat la Ierusalim.

Surse: http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Bruck ;

<http://museoffireplay.squarespace.com/charles-bruck/> ; Tiberiu Schatteles, *Evreii din Timișoara*, Editura Hasefer 2013

Red. Imre Deutsch

C

Corul Hazamir

înființat în 1931 la Lugoj. Dirijori : Dr. Josef Willer, Franz Tietz si Filaret Barbu.

D

Deneș Ivan

Text redactat pe baza informațiilor din wikipedia.ro, wikipedia.de și sursele indicate

(în ortografie maghiară **Iván Dénes**, în cea germană **Ivan Denes**, n. 16 septembrie 1928, Timișoara - d. 16 ianuarie 2011, Berlin)

Scriitor, jurnalist și traducător român, evreu bănățean maghiarofon, stabilit și naturalizat în Germania. O personalitate controversată din punct de vedere politic.

Elev la Liceul Piarist și la Liceul Israelit din Timișoara, a studiat apoi filosofia la universitățile din Cluj și București. În anii 1945-1947 a fost membru al Partidul Comunist Român. A activat ca lector de editură și redactor de ziar, apoi, din 1952, ca traducător și realizator de filme documentare. Între anii 1957-1958 a fost secretar literar la Teatrul de Păpuși din Cluj.

În 1947 și în perioada 1958-1964 a fost deținut politic. În 1958 a fost condamnat la 20 de ani închisoare, acuzat de *înaltă trădare*, pentru că încercase să publice un text în Occident. Potrivit unor surse memorialistice, organele de represiune l-ar fi folosit pe Deneș în diverse penitenciare (la Pitești și în 1962-1964 la Gherla și Dej) ca informator.

După amnistiere și eliberarea din închisoare, a continuat activitatea literară de creație și de traducător. Între altele, a tradus în limba română din limba germană cărți de Thomas Mann, Hermann Hesse (*Narziss und Goldmund*), din franceză (Romain Rolland), din limba maghiară (Tamás Deák), din ebraică ([Aharon Megged](#), *Eroii mor și ei*, roman), din engleză ([Thornton Wilder](#) și [Robert Graves](#)).

Deneș a publicat în 1968 la Editura pentru Literatură din București, romanul *Păpușarul*, în care tematizează atitudinea bisericilor în perioada stalinismului.

În 1970 a emigrat în Israel, unde a fost lector la catedra de literatură comparată la universitatea din Haifa. Cu o bursă primită de la serviciul german de schimburi academice (DAAD), a participat în 1971 în Germania la un seminar pentru artiști. S-a stabilit definitiv la Berlin.

A lucrat, începând din 1972, la editura [Axel Springer](#), inițial ca arhivar documentarist, apoi ca redactor. Din 1979 a lucrat scurt timp la postul de radio Europa Liberă, de unde a fost concediat, fiind suspectat că este în continuare în legătură cu Securitatea. A continuat să colaboreze la Radio Europa Liberă cu corespondențe sporadice, semnându-le cu diferite pseudonime, ca de exemplu Ion Daniel.

În 1981 a înființat o agenție de știri proprie, *Ost-West-Presseagentur* și publica săptămânal o revistă a presei cu o culegere de diferite articole. În același timp și-a continuat activitatea de jurnalist liber-profesionist.

În Germania a publicat mai multe lucrări literare și de presă:

Angor Pectoris. Acht Charaktere, nachgezeichnet aus der Haft Erfahrung.

Erzählungen (Angor pectoris. Opt personaje, reconstituite în baza experienței din detenție. Povestiri). Oberbaum Verlag, Chemnitz-Berlin-St. Petersburg, 1997

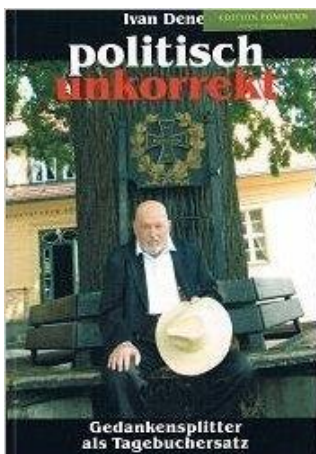
Die Bücher der Schlaflosigkeit (Cărțile insomniei), Oberbaum Verlag, Berlin, 2002.

Problemdenken und Systemdenken. Über das Verhältnis von Liberalismus und Naturwissenschaft, Verlag [Europäische Ideen](#), Berlin 1976

Gott am Wannsee. Eine zeitgemässe Legende, aus dem Abstrakten ins Deutsche übersetzt vom muttersprachenlosen Autor selbst. Bock und Kübler, Berlin 1993

Tauben (Aus dem rumänischen Original vom Autor übersetzt) Oberbaum, Berlin / St. Petersburg 2000

Macht in der Macht. Wer und was ist die „Ostküste“ des Dr. Helmut Kohl? Jüdische Organisationen in den USA, Zionismus, Judentum: Ein Dossier. Oberbaum, Berlin 2000

politisch unkorrekt. Gedankensplitter als Tagebuchersatz. WPR - Wirtschafts- und Verbands-PR, Hamburg 2009

În ultimii ani de viață a aderat la o formațiune politică minoră *Conservatorii germani* (*Die Deutschen Konservativen e.V.*), considerată organizație extremistă de dreapta. A fost redactor șef la gazeta *Deutsche*

konservative Zeitung, a colaborat și la unele reviste și ziare considerate radicale de dreapta, ca, de pildă, hebdomadarul berlinez [Junge Freiheit](#), publicația [Ostpreußenblatt](#) și revista naționalistă austriacă [Zur Zeit](#).

Deneș a fost căsătorit de trei ori și a divorțat. Are trei fii din a doua căsătorie. În mormântarea a avut loc la 20 ianuarie 2011 în cimitirul evreiesc din Berlin-Weißensee.

Din motive care rămân obscure, Ivan Denes a continuat să fie un informator zelos pentru Securitate și după emigrarea lui în Germania. Tot atât de neînțeles este afinitatea lui cu gândirea de extremă dreaptă. Sunt aberațiile unui rafinat și erudit intelectual, poliglot, cu un spirit analitic ieșit din comun, excelent jurnalist și scriitor talentat. Poate că nu s-a spus încă ultimul cuvânt despre personalitatea enigmatică a lui Ivan Denes.

Legături externe

Wikipedia.ro

https://ro.wikipedia.org/wiki/Ivan_Dene%C8%99

Wikipedia.de

https://de.wikipedia.org/wiki/Ivan_Denes

Tismaneanu, Păpușa păpușarilor. Destinul întortocheat, straniu și nenorocit al lui Ivan Denes
Partea I

<http://www.contributors.ro/societatelife/papusa-papusarilor-destinul-intortocheat-straniu-si-nenorocit-al-lui-ivan-denes-i/>

Tismaneanu, Păpușa păpușarilor. Destinul întortocheat, straniu și abject al lui Ivan Denes
Partea II

<http://www.hotnews.ro/stiri-opinii-8574982-papusa-papusarilor-destinul-intortocheat-straniu-abject-lui-ivan-denes.htm>

Necrologuri in presa germană

<http://www.tagesspiegel.de/berlin/nachrufe/ivan-denes-geb-1928/3911594.html>

<http://ef-magazin.de/2011/02/13/2851-nachruf-ivan-denes>

Derera Izrael Gyarmatha

(1827, Timișoara - 3 aprilie 1908, Timișoara) Mare negustor de grâne și fabricant

Izrael Derera este un descendent al unei familii de evrei spanioli (numele Derera provine din „de Herrera”) care au fost expulzați în 1492 din Castilia, iar după o ședere la Salonic au ajuns la Timișoara.

În tinerețe a participat la Revoluția din 1848-1849 ca luptător în detașamentele revoluționare maghiare. Întors la Timișoara, s-a ocupat

mai ales cu comerțul de cereale și a făcut afaceri cu țările balcanice, cu Germania și cu Elveția. În 1873 a făcut mare eforturi ca să se salveze dintr-o gravă criză financiară.

La 17 februarie 1897 a fost înnobilit de către împăratul Franz Joseph, luând, începând din 11 iulie 1898, numele de Gyarmathai sau von Gyarmath (de Giarmata). Habsburgii au acordat titluri nobiliare unor evrei care s-au evidențiat prin merite deosebite în domeniul economic sau cultural. Pe stema sa heraldică pe care figurau, printre altele, patru trandafiri roșii și un pelican hrănindu-și puii, a înscris deviza: *A munka nemesít (Munca înobilează)*.

Derera a participat la numeroase activități obștești: În 1896 a făcut parte din comitetul de organizare a expoziției Mileniului Ungariei (1000 de ani de existență a statului ungar) la Timișoara; a fost președintele comunității sefarde; a fost unul din fondatorii Societății de istorie și arheologie a Ungariei de sud și era cunoscut ca filantrop.

A fost căsătorit de două ori – cu Zsofia Elias (în 1859), apoi cu Perla Bochory (din 1868). Din fiecare căsnicie a avut câte 3 copii, în total șase.

Surse

Bela Kempelen, *Magyar nemes családok*, citat pe situl Banaterra

<http://www.banaterra.eu/magyar/H/heraldika/csaladok/derera/derera.htm>

Angel Pulido Fernandez, *Espanoles sin Patria y la Raza Sefardi*, Madrid 1905

<https://archive.org/stream/espanolessinpat00puli#page/n7/mode/2up>

Magyar Zsidó Lexikon <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/szocikk/11012.htm>

Tiberiu Schatteles, *Evreii din Timișoara în perspectivă istorică*, Hasefer București 2012

Red.: Ivan Goldberger

Drechsler Mordechai Maximilian Miksa ben Rabi lehuda

(23 octombrie 1883, satul Tabajd, județul Fejer, Ungaria – 1970, Timișoara, România)

Rabin neolog la Timișoara, autor de lucrări de filosofie și istorie a iudaismului

Între 1903 și 1908 este student la Seminarul Rabinic din Budapesta. În 1906, își susține teza de doctorat în filosofie, publicată la Budapesta sub titlul *Az aszketizmus állása a zsidó vallásos irodalomban Maimuniig*⁵ (*Poziția ascetismului în literatura religioasă evreiască până la Maimonide*).⁶ În 1909 obține diploma de rabin. Timp de un an este rabin la Szarvas, Ungaria, apoi, în 1910 își începe activitatea de rabin neolog la Timișoara, care făcea parte din Monarhia Austro-Ungară.^{7 8}

Prim-Rabin Dr. Drechsler M. Dintr-un album festiv din anii 1930 al Comunității Evreilor din Timișoara. Fotografie publicată cu permisiunea Comunității.

Își desăvârșește pregătirea la Oxford și la *Jewish College* din Londra, unde este apoi invitat să țină un ciclu de prelegeri despre *Talmud*. Publică o lucrare despre gândirea filosofică și religioasă a rabinului Iehuda ha-Levi (Közlemények II.), iar în 1932, o lucrare în ebraică despre rabinul Isak ben Haim Hakohen (1932, Seini, Maramureș). Articolele lui sunt publicate în *Magyar Zsidó Almanach, Múlt és Jövő, Temesvári Hírlap* și *Neue Zeit*.⁹ În anii 1935-1936, împreună cu Naschitz Imre, redactează *Zsidó Évkönyv* (Anuarul evreiesc), cu articole despre religie, știință și literatură, pentru comunitatea neologă.^{10 11}

Curentul neolog, o mișcare reformistă apărută în 1868, în Ungaria, a introdus reforme ce atenuau rigurozitatea ritului liturgic și a obiceiurilor tradiționale. Adept al acestor reforme, rabinul Drechsler era cunoscut pentru spiritul său liberal și tolerant, pentru ținuta intelectuală impecabilă, pentru umanitatea și bonomia lui. Rabinul, *Matyi bacsí*, cum îl numeau mulți cu afecțiune, și soția lui, Estera, *Eszti neni*, o femeie deosebit de cultă și distinsă, sora rabinilor șef Leopold Kecskemeti din Oradea și al rabinului șef Arminiu Kecskemeti, din Mako, Ungaria¹² aveau o poziție respectată în comunitatea evreilor și în oraș.

---

⁵[http://books.google.fr/books/about/Az_aszketizmus_%C3%A1ll%C3%A1sa_a_zsid%C3%A1_vall%C3%A1s_irodalomban_Maimuniig5_\(Pozi%C3%A7ia_ascetismului_%C3%A2n_literatura_religioas%C3%A1_evreiasc%C3%A1_p%C3%A2n%C3%A1_la_Maimonide\).6](http://books.google.fr/books/about/Az_aszketizmus_%C3%A1ll%C3%A1sa_a_zsid%C3%A1_vall%C3%A1s_irodalomban_Maimuniig5_(Pozi%C3%A7ia_ascetismului_%C3%A2n_literatura_religioas%C3%A1_evreiasc%C3%A1_p%C3%A2n%C3%A1_la_Maimonide).6)

⁶ Baruch Tercatin, Lucian-Zeev Herșcovici, Prezențe rabinice în perimetrul românesc, Editura Hasefer, București, 2008

⁷ <http://mek.niif.hu/04000/04093/html/szocikk/11106.htm>

⁸ http://zsikipedia.hu/index.php/Drexler_Miksa

⁹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Izraelita_irodalom_Erd%C3%A9lyben

¹⁰ http://hu.wikipedia.org/wiki/Izraelita_irodalom_Erd%C3%A9lyben

¹¹ <http://www.szombat.org/archivum/torok-petra-zsid%C3%A1-konyvkiadas-1945-elott-1352774033>

¹² Amintirile dr. [Stefan Kecskemeti](#), Oradea.

1955. Drechsler Matyi și Eszti, Neumann Edit și Getta (din arhiva dnei Getta Neumann)

1958. Rabinul Drechsler (dreapta) cu soția Eszti la familia Schweiger (din arhiva dnei Liliana Diaconescu, n. Fischer)

Surse

http://books.google.fr/books/about/Az_aszketizmus_%C3%A1ll%C3%A1sa_a_zsido_vall%C3%A1so.html?id=RWNLUQAACAAJ&redir_esc=y

Baruch Tercatin, Lucian-Zeev Herșcovici, Prezențe rabinice în perimetrul românesc, Editura Hasefer, București, 2008

Magyar Zsido Lexikon, 1929

<http://mek.niif.hu/04000/04093/html/szocikk/11106.htm>

[Zsikipedia](#)

http://zsikipedia.hu/index.php/Drexler_Miksa

wikipedia.hu Izraelita irodalom

http://hu.wikipedia.org/wiki/Izraelita_irodalom_Erd%C3%A9lyben

[Török Petra, Zsido könyvkiadás 1945 előtt](#)

<http://www.szombat.org/archivum/torok-petra-zsido-konyvkiadas-1945-elott-1352774033>

Amințiile dr. [Stefan Kecskemeti](#), Oradea.

Fotografii din arhiva Comunității Evreilor din Timisoara, a dnei Liliana Diaconescu și a dnei Getta Neumann

Redactor: [Getta Neumann](#)

Drexler (Jancsi) Francisc

(1946, Timișoara)

Fiul lui Ana și Paul Drexler, nepotul prof. dr. Victor Deznai, primul director al Liceului Israelit din Timișoara, înființat în 1919, căruia îi datorează formația sa culturală. Absolvent al Universității din București, secția fizică nucleară. În 1972, emigrează cu familia în Israel. Trăiește la Haifa, căsătorit, doi fii, nepoți.

Predă fizică la Institutul "Oranim" (Universitatea Haifa). În anul 2001, Institutul de știință Weizmann din Rehovot i-a acordat premiul "Amos de Shalit" (acordat anual celui mai bun profesor de fizică din Israel).

Red. : [Getta Neumann](#). Surse : Familia Drexler

E

Eisikovits Max

(8 octombrie 1908, Blaj, județul Alba - 12 ianuarie 1983, Cluj Napoca)

Compozitor, muzicolog, culegător și exeget de folclor idiș, profesor

*Tabloul absolvenților
Liceului Israelit Timișoara*

Studiile muzicale le-a urmat la Conservatorul din Cluj Napoca (1928-1933) cu Marțian Negrea (armonie, contrapunct, compoziție), Gheorghe Ciolac (pian), Augustin Bena (dirijat coral) și George Simonis (istoria muzicii). Paralel a urmat Facultatea de Drept din Cluj Napoca, obținând doctoratul (1933), dar nu a exercitat niciodată profesia de avocat.

În anii 1935 și 1946 a fost profesor de muzică la Liceul Israelit. Printre elevii lui s-au numărat György Kurtag și Ferdinand Weiss. În 1946 s-a stabilit la Cluj, unde a fost profesor de armonie și contrapunct (1946-1978) și director (1950-1953) la Conservatorul din Cluj Napoca; director la Opera Maghiară de Stat din Cluj Napoca (1948-1950), iar între 1950 – 1953 a fost primul rector al [Conservatorului de Muzică "Gheorghe Dima"](#), care s-a înființat prin unirea celor două instituții de muzică cu predare în limba română, respectiv, limba maghiară. A susținut conferințe, prelegeri, concerte-lecții, comunicări științifice, emisiuni de radio. A publicat studii, comunicări, interviuri și articole în „Muzica”, „Lucrări de muzicologie”, „Contemporanul”, „Magazin” etc.

A fost distins cu Ordinul Muncii, clasa III (1954), Premiul de Stat (1957), Ordinul „Meritul cultural”, clasa II (1969) și Premiul Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor (1977).

Compoziții muzicale și lucrări de muzicologie

Muzică de teatru

- *Povestea țapului* (1953), operă-basm în 3 acte, libretul de Ion Bartalis și Ilie Balea după Serghei Marșak, premiera Cluj Napoca, 15 august 1954, Opera Română din Cluj Napoca, Anatol Chisadji, în „Muzica”, supliment nr. 9, București, 1956 (arie din actul I, cor de fete din actul II și cor din actul III);
- *Fântâna cu bucluc* (1960), fabulă muzicală în două acte și un prolog, libretul de Lili Marton după o fabulă populară, premiera Cluj Napoca, 10 ianuarie 1962, Opera Română, Anatol Chisadji;
- *Minunata pantofăreasă* (1960-1983), operă comică după piesa lui Federico Garcia Lorca (neterminată).

Muzică vocal-simfonică

- *Cantata păcii* (1949), pentru soliști, cor mixt și orchestră, versuri de Salamon Erno.
- *Inima bătrânului Vezuv* (1960), cantată pentru bariton și orchestră, versuri de Mihai Beniuc.

Muzică simfonică

- *Dansuri vechi ardelenesti* (1956), suită pentru orchestră, București, 1960 (reducție de pian)
- *Primăvară în Carpați* (1959), poem simfonic, primă audiție, Cluj Napoca, 1960, Filarmonică, Mircea Basarab.

Muzică de cameră

- *Rapsodie hasidică pentru violoncel și pian* (1941), Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1979;
- *Sonatină pentru vioară și pian* (1946), București, 1954;
- *Suită de dansuri românești pentru vioară și pian* (1955), în „Muzica”, supliment nr. 3, București, 1955 (două dansuri);
- *Două imagini pentru violoncel și pian*, Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1979;
- *In memoriam*, piesă pentru violoncel și pian.

Muzică instrumentală pentru pian

- *Două dansuri hasidice* (1935), Timișoara, 1937;
- *10 Miniaturi pentru pian* (1940), Timișoara, 1945;
- *Rondo* (1940), pentru pian, Timișoara, 1945;
- *Imagini din Banat* (1940), suită pentru pian;
- *15 Miniaturi pentru pian pe teme maramureșene* (1934), Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1969;
- *Cântecul vine din răsărit* (1946), 16 piese mici pentru tineret, Timișoara, 1947, București, 1957, în *Repertoriu pianistic*, caiet VI, București, 1963;
- *Dansuri vechi ardelenesti pentru pian* (1950), București, 1960;
- *Suită pentru pian* (1954), București, 1961;
- *30 Piese mici pentru pian* (1956), București, 1958;
- *Epigrame* (1969), Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1969, în *Rumanische Klavierminiaturen fur Kinder und jugendliche*, Leipzig, 1976;
- *Cântece stinse din Maramureș* (1969), Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1969;

- *4 Schițe pentru pian* (1970), Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1970;
- *Elan* (1977), Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1977;
- *Trei miniaturi pentru pian* (1978), în *Mici piese românești pentru pian*, caietele II-III, București, litografia Conservatorului, 1978.

Muzică corală

- *Vulturul răzbunării* (1948), poem coral, versuri de Mihai Beniuc, București, 1949
- *20 Coruri pentru copii. Introducere în cântecul polifonic*, coruri pentru două voci egale, București, 1956; idem Budapesta, Zenemukiado Vallalat, 1969
- *Coruri pentru copii* (1958), pentru trei voci egale, București, 1970
- *Hore și madrigale* (1964), pentru cor a cappella, București, 1965
- *Bobâlna* (1970), poem coral, versuri de Victor Tulbure, București, 1973
- *Recviem sătesc* (1971), pentru cor de femei
- *Coruri pentru voci egale, copii și femei*, versuri populare, București, 1977
- *Cântec de leagăn* (1976), pentru două voci egale, versuri populare, în „Tribuna României”, București, nr. 83, 15 aprilie 1976.

Muzică vocală

- *20 Cântece populare evreiești din Maramureș* (1939), pentru voce și pian, New York, Sepher Herman Press, 1980
- *Dalok (Cântece)* (1942), pentru voce și pian, Timișoara, 1946
- *Dalok (Cântece)*, 1954, pentru voce și pian, București, 1956
- *2 Lieduri din ciclul „Inima bătrânului Vezuv”* (1960), pentru voce și pian (cuprinde: *Nu legănat, Morarul*);
- *Lieduri* (1960-1965), pentru voce și pian, București, 1980
- *Cântece din fluier* (1960-1970), pentru voce și pian, Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1972
- *3 Cântece pe versuri de Ion Vinea* (1969), pentru voce și pian (cuprinde: *Ivoriu, Medalion, Celei venite*)
- *Trei lieduri pe versuri de Kanyadi Sandor* (1969), pentru voce și pian
- *3 Cântece pe versuri de Nina Cassian* (1970), pentru voce și pian (cuprinde: *Gura, ochii, Simplă, Pasărea Kivi*).

Muzicologie

- *Unele elemente și aspecte moderne anticipate în creația lui Gesualdo di Venosa*, în „Lucrări muzicologice”, supliment nr. 3, Cluj Napoca, 1956
- *Elemente ale limbajului muzical baehian în lumina muzicii din prima parte a secolului XX*, în „Lucrări muzicologice”, Cluj Napoca, nr. 2, 1966
- *Polifonia vocală a Renașterii. Stilul palestrinian*, București, 1966
- *Contribuții la studiul tratării disonanței în creația lui J.S. Bach*, în „Lucrări muzicologice” nr. 4, Cluj Napoca, 1968
- *Polifonia barocului*, vol. I, Cluj Napoca, litografia Conservatorului, 1969; idem București, 1973 (*Stilul baehian*)
- *Contribuții la geneza unor elemente de stil ale creației lui Bela Bartok*, în „Muzica” nr. 9, București, 1975
- *Introducere în polifonia vocală a secolului XX*, București, 1976.

Legături externe

Despre Max Eisikovits pe crispedia

http://www.crispedia.ro/Max_Eisikovits

Pe wikipedia maghiară

https://hu.wikipedia.org/wiki/Eisikovits_Mih%C3%A1ly_Miksa

Mihai Eisikovits: Amintiri despre Max Eisikovits

<http://baabel.suprapus.ro/2013/07/mihai-eisikovits-amintiri-despre-max-eisikovits/>

Max Eisikovits

http://www.bjt2006.org/GN_mini_Max_Eisikovits_3515.pdf

Max Eisikovits, Sonatina pentru vioară și pian

<https://www.youtube.com/watch?v=gK0SRuD0wnY>

Max Eisikovits, Rondo sur des chansons populaires hassidiques de Maramureș

<https://www.youtube.com/watch?v=iG3vo8qU4Pc>

Elena Cernei sings in yddish language "Wigen lid" of HASIDIC SONGS by Max Eisikovits; piano: Ferdinand Weiss; Bucharest, 1967, broadcast recording.

<https://www.youtube.com/watch?v=Xr7B18V430k>

F

Farber, John F.

(Färber Jancsi, n. 1925, Timișoara)

Chimist, cel mai mare acționar la ICC Industries, la societatea israeliană „Frutarom”, la compania „Azur”, Timișoara

S-a născut într-o familie evreiască în Timișoara. Părinții frecventau Sinagoga din Cetate, din centrul orașului, bunicii pe cea din cartierul Fabric. **Eugen Färber**, tatăl lui, făcea comerț cu vopsele. În 1923 a început producția pe malul Begăi, înființând „**Fabrica Unită de Lacuri & Vopsele**”. Taussig, cumnatul său, a deschis o fabrică de solvenți, care a devenit mai târziu întreprinderea „Solventul”.

Familia locuia într-o clădire superbă în Piața Operei, lângă Lloyd, în centrul orașului Timișoara. Jancsi Färber este elev la Liceul Israelit, având ca profesori, printre alții, pe rabinul Dr. Ernest Neumann, pe Maria Neumann, profesoară de matematică și pe Francisc Frucht, cunoscut sub pseudonimul său de poet, Anavi Adam. În timpul anilor războiului, este unul din conducătorii Cercului cultural de la Liceul Izraelit care era un refugiu cultural pentru tineretul evreiesc care nu avea acces la instituțiile de cultură. În anii 1943-1944 este trimis în detașamente de muncă obligatorie.

Este **absolvent al Facultății de Chimie din Cluj**. În timpul studenției lucrează ca laborant în fabrica tatălui. În **1948, fabrica este naționalizată**. Tatăl său este arestat și eliberat după ce semnează o declarație prin care se recunoaște vinovat, fiind „exploatare” și președintele Asociației fabricanților timișoreni. Fuge peste graniță într-un vagon cu fân, iar Jancsi, 23 de ani, sora lui, 20 de ani, și mama lui trec frontiera noaptea, prin Carei, localitate în nord-vestul României. Din Ungaria ajung la Viena, unde mama deschide împreună cu o mătușă un atelier de modă. Este o experiență traumatică pentru întreaga familie.

De la Viena, după o scurtă ședere în Israel, John Farber ajunge la New York, unde își face **doctoratul în chimie la Polytechnic Institute of Brooklyn**. Se căsătorește cu o fostă timișoreancă, Maya Kleyman. Lucrează la firma de textile a socrului său, Leslie Kleyman, care, în 1950, întemeiază firma Leslie Kleyman Corporation.

În **1952**, John Farber dezvoltă în cadrul firmei **departamentul de produse chimice**. Firma adoptă numele de [ICC Industries](#) și devine unul din cele mai mari conglomerate chimice din SUA, având poziția 148 Forbes Private Company List în 2012, cu vânzări de \$3 miliarde. Firma are birouri în SUA, Europa, Orientul Apropiat și Asia și deține

numeroase fabrici de produse chimice, farmaceutice și de mase plastice pe toate continentele. ICC Industries este proprietatea familiei Farber.

[Frutarom](#), companie israeliană, unul din cei 10 cei mai mari producători de arome și ingrediente speciale din lume, aparține de ICC.

În 1999, ICC cumpără fabrica de lacuri și vopsele „Azur” din Timișoara, fabrica înființată de Eugen Farber în 1923 și pe care a pierdut-o prin naționalizare.

În 2013, John F. Farber este [inclus în Forbes 400](#), printre cei 400 cei mai bogați americani, fiind unul din cei 39 de americani născuți în afara SUA de pe această listă. Este tipic pentru John F. Farber că nu a manifestat nicio satisfacție la auzul acestei vești și a refuzat să acorde interviuri.

Istoricul întreprinderii Azur

1844 – anul înființării companiei ca manufactură de lumânări și săpun sub denumirea: Fabricile Unite de Ulei și Săpun SA.

1923 - Eugen Farber înființează „Fabrica Unită de Lacuri & Vopsele”

1942 – Începutul producției de rășini sintetice

1948 - Fabrica trece în proprietatea statului, sub denumirea „Azur”

1999 - Acționarul majoritar (75,01%) este „ICC Industries” Inc. din New York. Fabrica revine astfel, după 50 de ani, în proprietatea familiei Farber. Cu ocazia a 15 ani de la achiziția întreprinderii, John Farber spune: “În 1999, după lungi negocieri, am reușit să readuc în proprietatea familiei mele fabrica pe care tatăl meu a înființat-o în 1923 și pe care a condus-o și dezvoltat-o până la momentul fatidic al naționalizării din 1948” (Dr. John J. Farber în [Azur – 15 ani de la privatizare](#))

2003 – Societatea Română pentru Asigurarea Calității certifică sistemul de management al calității conform standardului ISO 9001 și sistemul de management al mediului conform ISO 14001

2008 – Azur își împarte activitatea pe 2 divizii: Divizia Vopsele, Rășini și Divizia Compozite

2009 – Se implementează sistemul de management al sănătății și securității ocupaționale OHSAS 18001 care a fost certificat de către SRAC

2009 - Azur inaugurează o nouă linie tehnologică automată pentru produse pe bază de apă

2012 – se implementează standardul ISO 22000 pentru sistemul de management al siguranței alimentului în cadrul instalației “Frutarom”, certificat de către SRAC.

Legături externe

Compania „Azur” la Timișoara

<http://www.azur.ro/>

ICC Industries Inc.

<http://www.iccindustries.com/About>

Frutarom, one of the ten largest flavor and fragrance companies in the world

<http://en.wikipedia.org/wiki/Frutarom>

Milionarii fac și investiții sentimentale. Americanul John Farber răscumpără fabrica tatălui său după 50 de ani

<http://www.agenda.ro/senzational-2-2/9103>

Meet John Farber: The Forbes 400 Newcomer Behind a Chemical Conglomerate

<http://www.forbes.com/sites/liyanchen/2013/09/20/meet-john-farber-the-forbes-400-newcomer-behind-a-chemical-conglomerate/>

Azur Timișoara, tradiția unui brand de succes în Banat și reprezentativ în toată țara

<http://www.tion.ro/azur-timisoara-traditia-unui-brand-de-succes-in-banat-si-reprezentativ-in-toata-tara-p/1466978>

Azur – 15 ani de la privatizare

<http://www.tion.ro/azur-15-ani-de-la-privatizare-traditia-continua-p/1465351>

Vor 170 Jahren Azur Vorgänger stellten Seife und Kerzen her

<http://www.adz.ro/artikel/artikel/vor-170-jahren-azur-vorgaenger-stellten-seife-und-kerzen-her/>

Fleischer, Ezra (1928, 14 iulie, Timișoara – 2006, 25 iulie, Ierusalim) Poet și

specialist în iudaică, filologie și poetică medievală, unul din cei mai importanți cercetători în domeniul poeziei și rugăciunilor ebraice.

Tatăl lui, Yehuda Leib Leopold Fleischer (1886-1955) a înființat o școală elementară israelită în Iosefin, apoi a devenit profesor la Liceul Izraelit și autor de studii despre Abraham Ibn Ezra. Mama, Serena Fleischer (Szereny neni) a fost o profesoară foarte iubită la școala elementară izraelită. Absolvent al Liceului Izraelit Timișoara în 1946, Ezra Fleischer devine activ în mișcarea Bnei Akiva în România și este închis pentru activitățile sale sioniste timp de 5 ani. În această perioadă, părinții suferă cu multă demnitate. (Sursă: Chaim Gilath) În închisoare, scrie un poem epic în ebraică, "Massa Gog", în care prezice căderea comunismului. Poezia este scoasă clandestin din România și publicată în Israel, sub un pseudonim.

În 1960, Fleischer emigrează în Israel, unde obține un doctorat la Universitatea Ebraică din Ierusalim, unde a predat până în 1997.

În 1959, este distins cu "Israel Prize", în 1986 a obținut "Bialik Prize", iar în 1992 i se acordă "Rotschild Prize".

Red.: Imre Deutsch

Surse

http://en.wikipedia.org/wiki/Ezra_Fleischer

Encyclopedia Iudaica, New York Times. Completări: Chaim Gilath

Freund, Joseph (13 februarie 1901, Timișoara – 1982, Konstanz, Germania)

Chirurg ginecolog, directorul și proprietarul Sanatoriului Freund din Timișoara

Joseph Freund s-a născut într-o familie evreiască la Timișoara. Tatăl, Armin Freund, era negustor de cereale; mama, Etelka, născută Ausländer, originară din Losonc, a murit tânără, din cauza unui tratament ginecologic greșit.

Joseph a absolvit liceul maghiar care a devenit Liceul Loga la sfârșitul Primului Război Mondial. Întreprinderea tatălui său a dat faliment, pentru că Armin, încrezător în viitorul Imperiului Austro-Ungar, și-a investit toate economiile în obligațiuni imperiale austriece. Cu toate că părinții doreau ca el să muncească și să câștige bani cât de curând, Joseph a părăsit Timișoara pentru a studia medicina, la început, la Cluj, apoi la Praga, Würzburg, Berlin și Leipzig, unde a fost studentul doctorului Walter Stoeckel, ginecolog de renume internațional. S-a specializat în chirurgie ginecologică la Leipzig, în 1925, sub îndrumarea drului Georg Linzenmeier. Din Germania, în fiecare lună, trimitea un ajutor financiar tatălui său. Și-a început cariera ca și chirurg ginecolog la spitalul municipal din orașul Gotha din Germania.

Joseph Freund cu soția sa Rozsi, după al Doilea Război Mondial, Timișoara

În 1933, din cauza ascensiunii lui Hitler, s-a refugit din Germania la Timișoara, unde s-a însurat cu Rozsi Freund din Lugoj. În 1936, au avut un fiu, Peter.

În 1935 s-a construit *Sanatoriul Central*, cunoscut sub numele *Freund Szanatorium* pe Bulevardul Revoluției din 1989, colț cu Str. Loga. La început, spitalul avea 20 de paturi, la care, mai târziu, s-au instalat încă zece. Personalul era format din cinci infirmiere, un bucătar și personal de bucătărie și curățenie. În afară de dr. Joseph Freund, în sanatoriu lucrau și alți medici timișoreni, printre care Dr. Brück, chirurg ORL. Dr. Joseph Freund efectua și operații de chirurgie generală.

Sanatoriul a fost "CNR13-izat" în anii războiului, dar funcționa în continuare, având o funcție specială: asigura tratament medical pentru bolnavii evrei care nu era admiși în alte spitale. Medicii evrei aveau permisiunea să trateze în exclusivitate pacienți evrei, iar medicii neevrei nu aveau dreptul să trateze pacienți evrei.

La sfârșitul războiului, familia Freund și-a reprimis proprietatea care, în 1948, a fost naționalizată de comuniști. Dr. Freund a fost trimis la Lovrin, lângă granița cu Ungaria și Iugoslavia, să conducă un sanatoriu. După câțiva ani s-a întors la Timișoara, unde a lucrat ca medic la CFR și și-a deschis un cabinet particular.

În 1959, familia Freund a emigrat în Austria, unde Peter și-a făcut doctoratul la Universitatea din Viena. Joseph și-a continuat activitatea de medic și chirurg la Hildesheim, lângă Hannover, Germania. După pensionare, Joseph și Rozsi s-au mutat

---

13 Centrul Național de Românilor. Evreii, neavând dreptul să posede un imobil, au fost expropriați, conform măsurilor anti-evreiești din 1940.

la Konstanz. În 1982, Dr. Joseph Freund a murit din cauza unei insuficiențe renale acute.

Surse

Peter Freund, *Dr. Joseph Freund, gynecological surgeon, head of the "Freund Szanatorium" Timisoara* (http://www.bjt2006.org/PF_Dr_Freund_0315.pdf)

Fotografia din arhiva fiului, dr. Peter Freund

Red.: Dr. Peter Freund, professor emeritus of theoretical physics at the University of Chicago, essayist, writer; Getta Neumann

Farago Ernest (1920, Timisoara - 2012, Alexandria, VA, USA), violonist. Studii la Roma si Siena. Violonist la National Symphony Orchestra. Concerte ca solist pe plan international.

Farago Frank (Feri) (1926, Timisoara - 2007), violonist la New Orleans Symphony Orchestra. A predat vioara la New York.

Farago Marcel (1924, Timisoara), violoncelist, compozitor. In prezent locuieste in New Jersey. Studii la Bucuresti, Paris si Siena. Violoncelist la Cape Town Orchestra, solist in Porto Alegre, violoncelist la Philadelphia Orchestra (1956-1994). Compozitii publicate, inregistrate pe discuri si prezentate, printre altii, si de Philadelphia Orchestra. Fratii Farago, Ernest, Marcel, si Frank, impreuna cu tatal lor, Ludovic, au format Quartetul Farago la Timisoara (1936-1940). (Informatii de la Marcel Farago prin Imre Deutsch.)

Fellner Sulamit – pianista, participante la numeroase programe radio ca solista si in formatie de camera cu fiii ei, violonist si violoncelist.

Fischer Samuel, dirijorul corului din Sinagoga din Fabric ; dirijorul corului *Hazamir*

Földvari Ernő, ulterior Ernest **Paldi**, pianist și dirijor. A făcut studii de pian la Budapesta. După război a fost dirijor la Opera maghiară din Cluj. A fost activ ca dirijor la Opera din Tel Aviv, Israel și in Elveția, unde a dat cursuri de pian.

Friedmann Andor (1869-1926), pianist și organist la Sinagoga din Fabric

Füredi Ladislau (1928-2002) muzicolog, violonist, profesor, critic muzical. După ce a fost exclus de la Liceul Piarist, a fost elev la Liceul Israelit.

G

Gati Laszlo (n. 1925, Timisoara – 20 iulie 2014, Vancouver). Dirijor, violonist, violist, dirijor. In 1946 a studiat la Budapesta. A cantat in Orchestra de Stat Maghiara, a predat vioara la Conservatorul din Budapesta. Printre profesorii lui au fost Dezső Rados, János Ferencsik, Sándor Veress, Pál Jardanyi and Zoltán Kodály. A emigrat in Canada in 1957. In Montreal a dirijat *Montreal Philharmonia* si a fondat *Montreal Chamber Orchestra*. A fost dirijorul [Victoria Symphony Orchestra](#), Windsor Symphony Orchestra, a dirijat in Columbia, Venezuela si Romania. In 1989 s-a mutat la Vancouver. Gati este un interpret excelent al compozitorilor maghiari din secolul XX, Bartok si Kodaly, dar include si operele unor compozitori canadieni in repertoriul sau.

Surse: <http://www.windsorsymphony.com/about/mdirectors.html> ;
<http://blogs.windsorstar.com/news/former-wso-conductor-laszlo-gati-dies-in-vancouver>

Gerő Paul, jazz, percuție. A cântat împreună cu Gyuri Klein, Andrei Wertheimer ș.a. în anii 1950.

Gersch Paul (1929-2012), violist amator, elev al violonistului de renume Iosif Brandeis ; a cântat în diferite formații de muzică de cameră. Membrii formației la Timișoara: Ervin Junger, pian, Alexander Tal, vioară, Rudi Brauch violoncel, Paul Gersch viola.

Grosz Ivan (n. 28 dec. 1927, Cluj), inginer, șef de proiectare mecanică și nucleară în centrale electrice.

Mama provine din familia Munk din Oradea, tatăl dintr-o familie înstărită din Lipova. În 1928 se mută la Timișoara. Este elev la școala elementară israelită și absolvent al Liceului Izraelit în 1945.

Obține diploma de inginer Cum Laude la Facultatea de Electrotehnică din Timișoara (1945-1952, doi ani pierduți din cauză de boală). 10 ani de activitate la IRME București (Întreprinderea de Raționalizări și Modernizări Energetice). 11 publicații în revistele Energetica și IDT (Întreprinderea de Documentare Tehnică).

Emigrează în 1963. La New York activează aproape 30 de ani ca „supervising engineer” la întreprinderea energetică EBASCO, conducând proiectarea mecanică și nucleară în centrale electrice. Conduce lucrări de standardizare pentru cele 4 tipuri de centrale nucleare din State (General Electric, Westinghouse, Combustion Engineering și Babcock & Wilcox).

Sediul său pentru mulți ani este la etajul 87 al unuia din Turnurile Gemene. Își pierde soția, Etta, după 50 de ani de căsătorie ideală, din care provin doi copii.

După pensionare scrie poezii, amintiri și publică articole în domeniul astrobiologiei, în special despre tema Probabilitatea Civilizațiilor Extraterestre.
http://www.researchgate.net/profile/Ivan_Grosz/publications

Surse: Ivan Grosz; google Red. [Ivan Grosz](#), [Getta Neumann](#)

H

Hirsch Marianne (1949, Timișoara).

Filolog american, specialistă în literatură comparată; autoarea unor studii despre transmiterea memoriei Holocaustului la generațiile următoare

S-a născut la Timișoara într-o familie evreiască. Părinții, Carl Hirsch, născut la Noua Sulița, și Lotte, născ. Gottfried la Cernăuți, s-au căsătorit în ghetoul din Cernăuți, unde au supraviețuit până la eliberarea din 1945.

Marianne Hirsch și-a petrecut copilăria la București, de unde a emigrat în anul 1961 la Viena, apoi, în 1962, în Statele Unite. A studiat la Universitatea Brown, unde a obținut licența și titlul de master, iar în 1975, doctoratul în domeniul literaturii comparate.

Timp de 30 de ani, între 1974-2004, predă la Dartmouth College, una din universitățile particulare Ivy League de mare prestigiu din Statele Unite, împlinind din 1989 funcția de profesor universitar. În 1977 este profesor vizitator în domeniul literaturii franceze și al științelor umaniste la Universitatea Vanderbilt timp de un an.

Din 2004, la Universitatea Columbia din New York este William Peterfield Trent Professor de literatură engleză și comparată și profesor de *Women and Gender Studies*. Este vice-președinta în *Modern Language Association of America*.

Marianne Hirsch a publicat cărți și sute de articole. Una din teme principale este transmiterea amintirilor dintr-o generație în alta. În cartea *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*, Hirsch arată că amintirea unor evenimente traumatice prin care au trecut părinții, bunicii sau alți membri de familie trăiește în descendenți, de parcă ar fi trecut ei înșiși prin experiențele îngrozitoare relatate de alții. În plus, memoria este adâncită și amplificată prin povestiri, fotografii, obiecte, structuri comportamentale. Teoria este exemplificată mai cu

seamă prin povestirile supraviețuitorilor Holocaustului din Cernăuți și ale descendenților lor.

Marianne Hirsch este căsătorită cu istoricul Leo Spitzer, născut în Bolivia, într-o familie de evrei refugiați din Austria. Trăiesc la New York și în Vermont, au trei copii -Alex, Oliver și Gabriel și doi nepoți, Quinn și Freya.

Opere publicate

The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust (Columbia University Press, 2012)

Ghosts of Home: The Afterlife of Czernowitz in Jewish Memory, co-authored with Leo Spitzer (University of California Press, 2010)

Rites of Return: Diaspora, Poetics and the Politics of Memory, co-edited with Nancy K. Miller (Columbia University Press, 2011)

Family Frames: Photography, Narrative, and Postmemory (1997)

The Familial Gaze (ed. 1999)

The Mother/Daughter Plot: Narrative, Psychoanalysis, Feminism, 1992

Surse

*Vladimir Wertsman, Salute to Romanian Jews in America and Canada 1850-2010, Histories, Achievements and Biographies. Ex libris 2010 p.137-138

* <http://czernowitz.ehpes.com/bio/bio-hirsch.html>

* <http://www.columbia.edu/~mh2349/hirsch-cv.pdf>

* <http://www.columbia.edu/~mh2349/>

* <http://www.postmemory.net/>

* http://ro.wikipedia.org/wiki/Marianne_Hirsch

Holender Ioan (n. 1935, Timișoara), cântăreț de operă, impresar, director de operă, director de festival, scriitor. Cel mai longeviv director al Operei de Stat din Viena (1992 – 2010). Director artistic al Festivalului „George Enescu” București. Membru în conducerea „European Academy of Music Theatre”. A publicat două volume autobiografice : *De la Timișoara la Viena și Spuse, trăite, dorite. Amintiri*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. [Interviu Ioan Holender, 2011](#) [Ioan Holender cu Anna Netrebko](#), 2006 Festival George Enescu 2011 <http://www.youtube.com/watch?v=-3bbKzzPjQ>

J

Junger Ervin, muzicolog și compozitor. Născut în 1931, fost elev la Zsidlic, (Liceul Evreiesc din Timisoara), coleg de clasă cu Fredi Weisz. A studiat la Academia de Muzică din Cluj în clasa de pian cu prof. Kardos Magda și compoziție cu prof. Max Eisikovits. A predat la Academia din Cluj, iar după *alia*, la Academia de Muzică din Te-Aviv. Este autorul a numeroase compoziții muzicale (simfonii, muzică de cameră, muzică corală, cicluri de cântece) și publicații. În prezent locuiește la Haifa.

Bass Yoram Chaiter singing Erwin Junger's *Night Song*

<http://www.youtube.com/watch?v=2YUMe51dPgk>

K

Kakucs, Julia-Henrietta

(n. Erdös, 25 iunie 1949, Timișoara)

Profesor de psihopedagogie. Poetă, autoare de librete pentru muzicaluri pentru copii, de eseuri și texte de cântece

S-a născut într-o familie evreiască. În 1972 obține diploma de profesor de psihopedagogie specială (defectolog) la facultatea din Cluj. Predă la Școala Profesională Specială Nr. 2 și lucrează ca psiholog la Direcția Muncii din Satu Mare, unde organizează primul laborator de psihologia muncii din țară.

În 1985 emigrează în Germania, unde devine directoarea pedagogică a secției primare a Școlii pentru Deficienții de Vorbire „Weißfrauenschule“ din Frankfurt am Main.

În literatură debutează în 1982 cu poezii pentru copii, la revista „Orizont” din Timișoara. Publică poezii în „Revista Cultului Mozaic” din București sub pseudonimul Rita Sharon. În 1983 scrie libretul pentru muzicalul „Noua poveste a Scufiței Roșii” aflat în repertoriul permanent al Teatrului de Păpuși Merlin, Timișoara, iar în 1984 scrie libretul operei pentru copii „Pip, copilul stelelor” aflat în repertoriul permanent al Operei din Brașov „Pip, copilul stelelor” este transmis și de TVR – București. Este una din cele mai populare opere pentru copii, fiind jucată în mai multe stagioni la opera din Timișoara. În 1994 este prezentat la Festivalul „Eurocon 94”, iar la 14 martie 1997 este jucat în premieră la Teatrul Liric din Brașov, apoi la Festivalul de Vară „Transilvania” și la Televiziunea Română.

În anul 2006 apare la Editura Aegis din Timișoara „**Nouă cântece pentru copii**”, pe versuri de Julia-Henrietta Kakucs și muzica de Rodica Giurgiu. În 2009 prim-sopranista Operei din București, Sorina Munteanu, prezintă la Paris cântece din această culegere.

În anul 2008, apare la Editura E.G., „Cosmopolinat Art”, Timișoara, cartea bibliofilă de lirică în limba germană „Träumerei” („Reverii”), ilustrată de cunoscutul artist Gottfried Bräunling.

În 2010 apare volumul „Jurnalul unei emigrații” în editura Gordian, volum prezentat la Timișoara, apoi la Haifa.

Participă la diferite proiecte de artă și literatură, organizate după modelul „Feuerperformance”, unde publicul se așează în jurul unui foc aprins, denumit „foc suedez”. Există credința că astfel dorințele urcă la cer și se vor împlini. Julia Kakucs participă la evenimente de acest fel, ca de exemplu, proiectul cultural „Wind” din Schrollbach (2003), la Galeria de Artă „Spormühle” din Dirmstein (2004), la Reipoltskirchen (2007), în cadrul acțiunii „Kunst im Dorf” („Artă în sat”) din Rheinland-Pfalz (2008), la Galeria de Artă din Lauterecken din Tübingen (2009) și la proiectul cultural „Boppard 2009”.

Cântece compuse pe textele ei sunt premiate la Festivalul internațional - 1st Choir Competition „Heart of Europe” din Gelnhausen, Germania, 2010.

În 2013 apare volumul de lirică și eseuri „Ploaia din mine” în editura Brumar.

<http://www.youtube.com/watch?v=HIVr915M5rw>

Câștigă premiul întâi la concursul de muzică al școlilor din Frankfurt am Main, „Frankfurt klingt”, cu poezia „Dreiklang” pusă pe muzică. Are recitaluri de lirică și muzică în cadrul proiectelor de artă în Germania și Polonia.

Publică în toată această perioadă eseuri și poezii în revistele „Orizont”, „Observatorul Toronto”, „Haifa literară”, „Isro-Press”, „Temeschburger Heimatblatt”, pe siteul internațional al timișorenilor www.bjt2006.org și în ASILR.

Legături externe

Kakucs, Iulia-Henrietta – biografie în Banaterra

<http://www.banaterra.eu/biblioteca/content/kakucs-iulia-henrietta-biografie>

http://www.bjt2006.org/R2013_JHK_bio_2313.pdf

Kardos Magda, profesoară de pian cu mulți elevi care au devenit muzicieni renumiți. Eleva lui Béla Bartók. Ciclul *Játékok de György Kurtág*, primele patru culegeri de piese pentru pian, au ca motto "In memoriam Magda Kardos".

Kastriener Samuel

(16 oct., 1871, Timișoara – 23 oct. 1937, Timișoara)

Publicist, critic literar și scriitor

În 1873, familia se mută la Budapesta. Kastriener studiază și lucrează ca jurnalist în Germania, Elveția și Franța. După o perioadă de activitate la București, devine redactor la *Temesvarer Zeitung* din Timișoara în 1897. Jurnalist strălucit, redactează în maghiară și germană. Înființează ziarul politic *Das Temesvarer Volksblatt* care apare între anii 1902 și 1934, un ziar cu orientare democratică și de stânga. Împreună cu Mihály Pogány, redactorul șef al ziarului *Temesvari Hirlap*, înființează în 1912 tipografia Hunyadi. Este o personalitate foarte cunoscută și simpatizată în oraș.

Contribuie semnificativ la viața culturală a evreilor timișoreni. Alături de dr. Adolf Vertes, președintele Comunității evreilor, și alții, face parte din fondatorii și promotorii

Liceului Izraelit din Timișoara. În calitatea de șef al departamentului cultural al Comunității, cultivă tradiția iudaică și relațiile cu reprezentanții ai culturii germane. Este unul din organizatorii jubileului lui Goethe în 1932, care se serbează la Comunitatea Evreilor în prezența consulului german, dr. Arthur Busse și a celor mai de vază personalități din comunitatea germanilor.

În 1915 apare un volum de însemnări de călătorie cu titlul „Asien im Krieg” (Asia în război) și subtitlul „Drei Monate im mohammedanischen Osten” (Trei luni în estul mahomedan). În 1932 apare la Editura Moravetz din Timișoara volumul „Weitere Verlustlisten” (Liste de pierderi), scurte povestiri despre destine tragice în timpul războiului.

Participă la mișcarea sionistă. După un sejur în Palestina, la Haifa și la Tel Aviv în 1936, publică note de călătorie „Momentaufnahmen im Orient” (Instantanee în Orient).

În urma unui accident de circulație, moare la vârsta de 66 de ani, în 1937, în Timișoara.

Surse : <http://www.litde.com/sthetik-und-minderheitenraum-aspekte-der-deutschen-regionalliteraturen-in-rumnien/erinnerung-an-samuel-kastriener-zum-wirken-des-banater-jdischen-autors-in-der-zwischenkriegszeit.php>

Red.: [Getta Neumann](#)

Portretul făcut de graficianul Nandor Kora Korber este din colecția dlui dr. [Andrei Pogány](#).

Katz Solomon

Cantor la Sinagoga din Cetate

Klein Abraham

(n. 29 martie 1934, Timișoara)

Arbitru internațional de fotbal FIFA între 1965 - 1982

Abraham Klein, 2014

A participat la Cupa Mondială FIFA în 1970, 1978, 1982 și la Jocurile Olimpice în 1968 și 1976.

Partide memorabile arbitrate: Anglia - Brazilia 0-1 (Mexic 1970), Argentina - Italia 0-1, Brazilia - Italia 2-1 (Argentina 1978) și Italia - Brazilia 3-2 (Spania 1982), arbitru de

linie la finala CM din 1982. Klein a fost singurul arbitru care a arbitrat trei meciuri la Cupa Mondială din 1978.

Palmares: 22 partide inter-țări și o finală din Cupa Intercontinentală (Nacional Montevideo - Nottingham Forest 1-0, în 1980).

După abandonarea activității de arbitru: Președinte al Comisiei Arbitrilor din Israel; membru de onoare al FIFA și delegat UEFA.

Biografie

S-a născut la Timișoara, în 29 martie 1934. Mama mea era din Transilvania, iar tatăl, Vilmos Klein, se născuse la Budapesta. La vârsta de 3 ani rămâne singur cu mama, tatăl emigrând în Israel. În anii războiului, evreii din Timișoara nu sunt deportați, dar viața lor este mult îngreunată prin măsurile anti-evreiești ale guvernului antonescian și suferă din cauza manifestărilor antisemite ale populației. Copil fiind, Abraham Klein s-a lovit de antisemitism pe stradă, în tramvai. Toată familia din partea tatălui a fost deportată din Ungaria și a pierit în Holocaust.

Condițiile de trai sunt foarte grele. Mama este croitoreasă și lucra acasă, în apartamentul de două camere, unde locuiau bunicii, fratele și cele 5 surori ale mamei. Abraham, numit Osi de către prieteni, este elev la Liceul Israelit, unde se simte foarte bine. Este iubit și ajutat de profesori, de dirigintele clasei, rabinul dr. Ernest Neumann, și colegi de clasă.

În 1947, cu consimțământul mamei, la vârsta de 13 ani, pleacă cu un grup de copii evrei din toată România în Olanda. Transportul și șederea într-un internat în orașul Apeldoorn sunt organizate de Crucea Roșie, Joint și guvernul olandez. La școală se predă, în afara programei normale, ebraică și cursuri de pregătire pentru alia, emigrarea în Statul Israel care nu se înființase încă.

În 1948 a ajuns în Israel, unde îl aștepta tatăl lui. Câteva luni mai târziu a sosit și mama din România. Tatăl fiind grav bolnav, Abraham, la 14 ani, este nevoit să lucreze pe lângă școală. Este sportiv și jucător de fotbal, dar nu se distinge în mod deosebit prin calitățile sale sportive. Printr-o întâmplare, înlocuiește pe un arbitru amator și își descoperă pasiunea vieții și talentul.

Klein arbitează primul meci în liga israeliană în 1958, la 24 de ani, iar șase ani mai târziu avea să debuteze internațional într-un amical dintre Israel și Olanda. În 1965, arbitrează cel mai mare meci din cariera sa de până atunci: Italia - Polonia din calificările Cupei Mondiale, în fața a 80.000 de spectatori.¹⁴

Copilăria și adolescența fuseseră marcate de mari greutate care l-au oțelit și i-au insuflat forța să se supună unui antrenament strict, să se pregătească înaintea fiecărui meci cu minuțiozitate, să ia decizii cu curaj și să dobândească o autoritate firească. Se pregătea atât fizic, cât și psihic, fiind deosebit de exigent față de sine însuși. Așa se explică faptul că, cu toate că venea din Israel, țară mică și tânără, Klein a fost ales să arbitreze meciuri de cea mai mare importanță și era considerat ca

---

14 Cel mai bun arbitru din istorie s-a născut în România

<http://www.sport.ro/true-story/cel-mai-bun-arbitru-din-istorie-s-a-născut-in-romania-suferinta-teribila-a-unui-om-genial-a-supraviețuit.html>

unul din cei mai buni arbitri care au funcționat la nivel internațional. "Maestrul fluierului", cum era numit cu admirație, era deosebit nu numai prin profesionalism și acuratețea deciziilor, ci și prin forța sa de caracter.

Într-un interviu a spus: "Ca arbitru trebuie să fii curajos, să iei decizii dificile în momentele potrivite, chiar dacă publicul sau jucătorii nu sunt de acord. Așa ceva nu se învață la școală, nu poți să înveți dintr-o carte. Viața te învață să fii curajos, uneori pentru că nu-ți oferă o altă alegere, nu ai încotro și trebuie să ai curaj".¹⁵

La întrebarea "Care a fost cel mai greu meci pe care l-ati arbitrat?", a răspuns: Fără nicio îndoială: Argentina - Italia, în 1978. Au fost 70.000 de argentinieni nervoși în tribune și 11 pe teren. Au simulat, au protestat, la fel cum au făcut-o tot turneul. Nu m-au intimidat, iar meciul a fost câștigat de Italia, cu 1-0. Am arbitrat la fel ca în oricare alt meci: corect și curajos".¹⁶

Locuiește la Haifa, la malul mării și în fiecare dimineață, înoată 2 km în mare.

Are 5 nepoate, de 13, 16, 19, 20 și 23 de ani.

În fotografia din 1947, Abraham, cunoscut de foștii colegi ca Oszi, este al doilea băiețel pe stânga, lângă rabinul dr. Ernest Neumann, dirigintele clasei la Liceul Israelit din Timișoara.

---

¹⁵ Getta Neumann, Un arbitru legendar, un om drept și curajos - Abraham Klein
http://www.bjt2006.org/GN_Interviu_Abraham_Klein_3814.pdf

¹⁶ [Povestea timișoreanului care l-a eliminat pe Maradona și nu s-a lăsat păcălit de Pele](http://www.evz.ro/povestea-timisoreanului-care-l-a-eliminat-pe-maradona-si-nu-s-a-lasat-pacalit-de-pele)
<http://www.evz.ro/povestea-timisoreanului-care-l-a-eliminat-pe-maradona-si-nu-s-a-lasat-pacalit-de-pele-975246.html>

Colaj de fotografii din articolul "The Forgotten Story of ... Abraham Klein referee, the "master of the whistle" in [The Guardian](#).

Abraham Klein cu Francisc Schneider, fost coleg de clasă la Liceul Israelit, și Luciana Friedmann, președinta Comunității Evreilor, Timișoara, martie 2014

Cărți publicate

Abraham Klein; Rubi Shalev (1995). *The Referee's Referee: Becoming the Best*. [ISBN 978-0-916802-26-4](#).

Abraham Klein, *Master of the Whistle* (2010)

Legături externe

Abraham Klein (referee)

https://en.wikipedia.org/wiki/Abraham_Klein_%28referee%29

The Forgotten Story of Abraham Klein, "the master of the whistle"

<http://www.theguardian.com/football/blog/2012/mar/22/forgotten-story-abraham-klein-referee>

Abraham Klein, the Greatest Soccer Referee

<http://forward.com/the-assimilator/200182/abraham-klein-the-greatest-soccer-referee/>

Getta Neumann, Un arbitru legendar, un om drept si curajos - Abraham Klein

http://www.bjt2006.org/GN_Interviu_Abraham_Klein_3814.pdf

Cel mai bun arbitru din istorie s-a nascut în România

<http://www.sport.ro/true-story/cel-mai-bun-arbitru-din-istorie-s-a-nascut-in-romania-suferinta-teribila-a-unui-om-genial-a-supravietuit.html>

Povestea timișoreanului care l-a eliminat pe Maradona și nu s-a lăsat păcălit de Pele

<http://www.evz.ro/povestea-timisoreanului-care-l-a-eliminat-pe-maradona-si-nu-s-a-lasat-pacalit-de-pele-975246.html>

Abraham Klein

http://www.bjt2006.org/GN_mini_Abraham_Klein_3515.pdf

Klein Gheorghe (Gyuri)

n. 1.1.1927, Timișoara.

Pianist autodidact, unul din fondatorii vieții muzicale de jazz la Timișoara

A cântat jazz în cluburi, hoteluri, la Lloyd, la Flora, la Pădurea Verde, la teatrul maghiar, dar a cântat și alte genuri, precum muzică lăutărească sau muzică populară bănățeană la acordeon, la ocazii private sau în "brigăzi de agitație". A cântat cu toți jazzman-ii importanți, printre alții cu Andrei Wertheimer, Paul Gerő, din Timișoara în anii 1940-1975.

A dat lecții de armonie și de pian. În tinerețe compunea și făcea aranjamente muzicale pentru formațiile în care cânta. Cunoștea

și interpreta tot ce s-a scris remarcabil în jazz până prin 1958. Ani mulți a acompaniat la pian corul de tineret al Comunității Evreilor din Timișoara.

A emigrat în Israel în 1984. Trăiește actualmente la Beer Sheva. A cântat jazz și café-concert din Eilat până în Safed. După pensionare a cântat la pian ca voluntar la case și cluburi de bătrâni. A acompaniat coruri și soliști în mai toate genurile muzicale, tango pentru argentinieni, șansonete franțuzești și jazz.

În 2014, la 87 de ani, continuă să cânte zilnic la pian.

Este menționat la loc de cinste în monografia lui Johnny Bota, „Bluesul și jazzul din Banat” (2012).

Gyuri Klein și Peter Wertheimer, o seară de jazz la Beer Sheva, 2012

<https://www.youtube.com/watch?v=RosV49mNvyY&feature=youtu.be>

Red. [Gabriela Russo, n. Klein](#)

Kohn Desideriu n. 1929, Timișoara.

Inginer chimist, doctor, profesor universitar

Este absolvent al ultimei promoții a Liceului Israelit, secția științifică, 1948. Obține în 1954 titlul de inginer chimist la Facultatea de Chimie Industrială la Institutul Politehnic Timișoara, unde devine cadru didactic. Parcurge toate treptele ierarhiei didactice de la asistent la profesor universitar, în domeniul „procese și aparate în industria chimică”. Alături de activitatea sa didactică este conducătorul științific al multor doctoranți. Este autorul sau coautorul al 9 cursuri litografiate și a unei cărți. A publicat 62 de lucrări științifice în România la „Revista de chimie” a Academiei Române și în străinătate, cea mai mare parte în domeniul „Transferului de căldură la fierberea soluțiilor”. Obține titlul de doctor inginer în domeniul Aparate și procese în Industria chimică. Este autorul a nouă invenții brevetate și a unei serii de inovații certificate. Se pensionează în anul 1997. A fost membru al comunității evreilor din Timișoara.

În prezent, trăiește în Israel. Este căsătorit, are 2 copii și 4 nepoate.

Red.: [Desideriu și Iudit Kohn](#)

Kohn Elemér, celebrul baterist al orchestrei jazz Hirsch-Schönberger; cânta la "Újságíró Klub" în fiecare seară în anii 1945-48.

Kornis Else (24 ianuarie 1889, Praga – 18 decembrie 1983, Ottmaring, Germania). Poetă, autoare de cărți pentru copii și de amintiri, traducătoare din maghiară, cehă și română în germană

S-a născut într-o familie de evrei, tatăl era comerciant, mama croitoreasă. În volumul de amintiri, *Kindheit und Jugend im alten Prag*, publicat în 1972, Else evocă familia, copilăria și tinerețea ei, descrie viața culturală la Praga, în apropierea lui Franz Kafka, pe care are prilejul să-l asculte la o prezentare de carte, în cercul literar în jurul lui Franz Werfel, cu Willy Hass și Paul Kornfeld, în zona de influență a lui Rainer Maria Rilke, modelul încercărilor ei poetice. După absolvirea unei școli comerciale și o scurtă perioadă de activitate ca modistă, ajunge în 1913 la Timișoara prin căsătoria cu Karl Kornis. Aici intră în legătură cu oameni de litere, ca Franz Xaver Kappus, Franz Liebhard, Franyo Zoltan și alții, care se întâlnesc în salonul ei literar. Poetul Franz Xaver Kappus, adresatul din *Briefe an einen jungen Dichter* de Rilke, îi oferă posibilitatea să-și publice poeziile și traduceri în ziarul *Temesvarer Zeitung*. Prima traducere care apare este o poezie de Ady Endre.

Are doi fii și o fiică. În 1933 rămâne văduvă și are o existență dificilă. În perioada măsurilor antisemite, 1940-1944, cei doi fii sunt deportați în lagăre de muncă forțată.

În 1950, Else Kornis se stabilește la București, unde publică volume de poezii, numeroase cărți pentru copii și traduceri în germană din literatura română.

Traduce poeme de Marcel Breslașu și poezii pentru copii de Nina Cassian, prima poezie fiind *Nică fără frică/ Der Tapfere Niki* (1958). Împreună cu Lotte Berg (1907-1981), scriitoare originară din Bucovina, realizează traducerea unei culegeri din poezia Ninei Cassian, *Die täglichen Feste* (1963). Nina Cassian își exprimă prețuirea pentru poeta Kornis în cuvântul înainte la volumul *Jahre kommen, Jahre gehen* (1964). Tot împreună cu Lotte Berg, traduce poezii de Nicolae Labiș. Publică în publicații periodice ca „Rumanische Rundschau” și în antologii.

În 1975 pleacă la fiica ei la New York, iar trei ani mai târziu se stabilește în Germania, la Centrul Ecumenic din Ottmaring (lângă Augsburg), unde continuă să scrie până în ultima clipă.

Opere

Jahre kommen, Jahre gehen Bukarest. Literatur-Verlag, 1964

Feierabend. Gedichte Bukarest. Literatur-Verlag, 1967

Kindheit und Jugend im alten Prag Bukarest. Kriterion Verlag, 1972. Volum de amintiri

Tagebuchblätter Negele Druck, Augsburg, 1981

Erinnerungen 1982. Mit Zeichnungen. Typoskript

Klänge durch meine Jahre Selbstverlag, 1983

Traduceri

Marcel Breslașu, *Doncas Wiegenlied*, București, 1955, *Gedichte*, București, 1958 (în colaborare);

Gellu Naum, *So ist Sanda*, București, 1956;

Nina Cassian, *Der tapfere Niki*, București, 1958 ; *Die taglichen Feste*, București, 1963 (în colaborare cu Lotte Berg);

Petre Ispirescu, *Jugend ohne Alter*, București, 1962;

Nicolae Labiș, *Erste Liebe*, București, 1963 (în colaborare cu Lotte Berg), *Gedichte*, București, 1969 (în colaborare cu Lotte Berg);

Anton Pann, *Sprichwortesammlung oder Die Geschichte des Wortes*, București, 1973.

Surse

Johannes Heiner, Else Kornis – Dichterin einer Begegnung

[http://www.lyrikritke.de/index.php?option=com_content&view=article&id=115:else-](http://www.lyrikritke.de/index.php?option=com_content&view=article&id=115:else-kornis-dichterin-der-begegnung&catid=55:studien-zu-weiteren-autoren&Itemid=110)

[kornis-dichterin-der-begegnung&catid=55:studien-zu-weiteren-autoren&Itemid=110](http://www.lyrikritke.de/index.php?option=com_content&view=article&id=115:else-kornis-dichterin-der-begegnung&catid=55:studien-zu-weiteren-autoren&Itemid=110)

Johannes Heiner, „Lieder, die das Leben singt” - Else Kornis und Rainer Maria Rilke

http://www.lyrikritke.de/index.php?option=com_content&view=article&id=114&Itemid=111

Crispedia.ro

http://www.crispedia.ro/Else_Kornis

Kornis Geza

(20 ianuarie 1917, Budapesta)

Administrator întreprindere; interpret și traducător; autorul unui volum de amintiri despre deportarea în Transnistria

S-a născut într-o familie de evrei, tatăl - Karl Kornis, comerciant, mama – poeta și scriitoarea Elsa Kornis. Tatăl și bunicul, Adolf Kohn, aveau un magazin de vopsele, produse chimice și de construcție. Acasă se vorbea germana, pentru că mama venea din Praga, și maghiara, pentru că tatăl avea 42 de ani când România a trecut sub administrația română. A absolvit trei clase de liceu și trei clase la o școală de comerț. După moartea tatălui, la nici 16 ani, preia conducerea magazinului împreună cu vărul lui, Franz

Mann.

În anii 1941-1942, a lucrat, în urma măsurilor anti-evreiești, în detașamente de muncă obligatorie. În toamna anului 1942, fiind evreu și comunist, a fost arestat și deportat în Transnistria, în lagărul de concentrare din Vapniarka și în ghetoul Olgopol. Întors la Timișoara în 1944, a continuat munca în detașamente de muncă forțată.

Din 1945 a fost angajat în Comerțul exterior în Fructexport, unde a avut funcții de răspundere la București. După 25 de ani de activitate a fost concediat, ca și alți evrei, ca "nedemn de încredere". În 1974 a emigrat în Germania, unde a continuat să lucreze ca și contabil și manager într-o firmă și ca interpret și traducător.

S-a căsătorit cu Zsuzsi, născ. Schönberger, în 1954. A adoptat pe Mari, fiica soției, și au o fiică împreună, Kati. Locuiește împreună cu soția la Bad Homburg, Germania.

Trăirile din anii războiului le-a povestit în volumul *Überlebt durch Solidarität*, publicat la Editura Hartung-Gorre Verlag Konstanz.

Surse

Geza Kornis, Din viața mea și vremurile mele

http://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/perioada_interbelica/din_viața_mea_si_vremurile_mele_%281%29/1602/

Geza Kornis - Portret

<http://www.bjt2006.org/GK00.html>

“Überlebt durch Solidarität“

http://www.amazon.de/Solidarit%C3%A4t-Wapniarka-Transnistrien-Arbeitslager-Zeitungsbild/dp/3896499181/ref=sr_1_1/302-5601111-9845669?ie=UTF8&s=books&qid=1200706517&sr=1-1

Krausz (Kristóf-Krausz) Albert

(19 aprilie 1892, Temesvár – 18 decembrie 1958, Timișoara)

Arhitect, pictor, critic de artă, jurnalist

A absolvit Liceul Real de Stat din Timișoara în 1910. A obținut diploma de arhitect în anul 1915 la München, unde i-a fost profesor [Theodor Fischer](#), unul din arhitecții și planificatorii cei mai importanți și influenți din acea vreme. În Primului Război Mondial a servit în armată ca inginer. S-a căsătorit cu Erna, pe care a cunoscut-o probabil în Germania.

După război, a pictat și a lucrat ca arhitect. Prima expoziție la Timișoara a avut loc în 1919. A luat parte la multe expoziții colective cu lucrări care poartă amprenta școlii franceze impresioniste, peisaje și portrete. În 1926 participă la deschiderea Căminului Artiștilor.

După studii de artă (1929-1932) la Berlin, întors la Timișoara, a pictat portretele multor personalități ale Timișoarei interbelice: scriitori și ziaști celebri ca [Asztalos Sándor](#), [Endre Károly](#), [Franyó Zoltán](#), [Jovánovity Dobrivoj](#), [Kalotai Gábor](#), [Pogány László](#), [Szirmai László](#) írók, pictori ca [Podlipny Gyula](#), pianistul [Freund Leo](#), violonistul [Brandeisz József](#), președintele Comunității Evreilor din Timișoara, dr. Vertes Adolf și mulți alții.

A desenat ilustrații pentru unele cărți și pentru partituri publicate de Moravetz Zeneműkiadó. Articole de critică de artă, însemnări de călătorie a publicat în Temesvári Hírlap, Keleti Újság, Új Ember, Heti Magazin, Déli Hírlap, Brassói Lapok, iar după 1944, în Szabad Szó, A Világ, Utunk și Előre.

În perioada interbelică a proiectat vile în stil modernist (cu forme simple, geometrice, fără decorații). Exemple: Vila pe str. Eminescu nr.5 ; Imobilul în Piața 700, colț cu str. Paris. Toate clădirile de pe Bd. 3 August au fost construite înainte de anul 1914, cu o singură excepție: [Casa Dr. Samuel Kohn](#) (Bd. 3 Aug. nr.3, arh. Albert Krausz, antreprenori Carol Müller și Galasch, aut. construire 26.02.1935), o valoroasă clădire în stil modern internațional ("cubist"), din păcate astăzi în stare de degradare.

În anii 1950 a trăit în mare sărăcie. A fost înmormântat în cripta familiei, în cimitirul evreilor de pe Calea Lipovei.

Lista incompletă a portretelor realizate de Albert Krausz, menționate în revistele, ziarele interbelice sau aflate în colecții private și publice întocmită de Marius Cornea, muzeograf la Muzeul de Artă Timișoara

1. *Portretul lui Sándor Asztalos* (1890 - 1959)
2. *Portretul poetului Endre Károly* (1893 - 1988), desen
3. *Portretul scriitorului Zoltán Franyó* (1887 - 1978)
4. *Portretul lui Dobrivoj Jovánovits* (1907 - 1993), ziarist în perioada interbelică. Locuia lângă ștrandul Termal. A primit biblioteca familiei Miklós Lovas, proprietarii ziarului *Temeswarer Zeitung*, când aceasta a emigrat.
5. *Portretul ziaristului Gábor Kalotai* (1905 - 1962)
6. *Portretul ziaristului László Pogány* (1901 - 1956), menționat în *Temesvári Hírlap*, 19 mai 1927, p. 4, articol semnat de frz (Zoltán Franyó)
7. *Portretul lui László Szirmai* (1905 - 1929)
8. *Portretul pianistului Leo Freund* (1892-1972), pianist concertist, profesor, acompaniator, dirijor și impresar,
9. *Portretul violoncelistului József Brandeisz* (1896 - 1978)
10. *Portretul dr. Adolf Vertes* (1861 - 1930), reprodus în revista *Banatul*, an I, nr. 2, februarie 1926. Dr. Vertes a fost căsătorit cu Matilde V., decedată în 1947.
11. *Portretul doamnei Klein*, reprodus în revista *Banatul*, an I, nr. 2, februarie 1926, posibil soția doctorului Andrei Klein (medic universal)
12. *Portretul graficianului Nándor Kora Korber*, reprodus în *Analele Banatului*, an I, nr. 1, 1928, p. 110 și *Temesvári Hírlap*, 23 decembrie 1926 (cu titlul: *Portret de bărbat*)
15. *Portretul medicului dr. Adalbert Brady*, dermatolog
16. *Portretul bacherului Zsigmond Szana*, menționat în *Temesvári Hírlap*, 20 aprilie 1926, articol semnat de Fz

17. *Portretul lui Bözsi Ungár*, menționat în *Temesvári Hírlap*, 20 aprilie 1926, articol semnat de Fz
18. *Portretul lui Károly Kendelhoff*, menționat în *Temesvári Hírlap*, 20 aprilie 1926, articol semnat de Fz
19. *Portret de bărbat*, reprodus în *Temesvári Hírlap*, 1 mai 1926, p. 12
20. *Portret de femeie șezând*, reprodus în *Temesvári Hírlap*, 1 mai 1926, p. 13
21. *Autoportretul lui Albert Krausz*, reprodus în *Temesvári Hírlap*, 15 mai 1927, p. 9
22. *Portret de femeie șezând*, reprodus în *Temesvári Hírlap*, 15 mai 1927, p. 9
23. *Portretul actorului Mihály Fekete*, menționat în *Temesvári Hírlap*, 19 mai 1927, p. 4, articol semnat de frz
24. *Portretul lui Gonda*, menționat în *Temesvári Hírlap*, 19 mai 1927, p. 4, articol semnat de frz
25. *Portretul sculptorului Andrei Gál (1948)*, semnat și datat dreapta sus: *Krausz 1948 IX*, pe verso eticheta de participare la o expoziție regională. Colecție privată timișoreană.
26. *Portret de grup*, desen în creion, 1954. După audierea unui concert de Schubert la Filarmonică, membrii cvartetului compus din dr. Eduard Pamfil (chitară), Gh. Baritz (violoncel), N. Drăgoi (vioară) și Marin Ene (flaut) au fost portretizați de Krausz. Colecția Ioan Tomi. Desen reprodus în Ioan Tomi, *Filarmonica Banatul Timișoara. 50 ani de activitate 1947 - 1997. Monografie*, editor Filarmonica Banatul Timișoara, 1997, p. 21
27. *Portretul lui Mircea Popa*, primul dirijor al Filarmonicii din Timișoara, ulei pe pânză. Portretul se află în biroul directorului Filarmonicii din Timișoara.
28. *Portretul lui Nicolae Drăgoi*, violonist, desen în cărbune, semnat și datat în colțul stg. Jos: 16.V.954 // Krausz, reprodus în: Ioan Tomi, *Filarmonica Banatul Timișoara, 60 de ani. 1947 - 2007. Monografie*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2007, p. 114
29. *Portretul graficianului Julius Podlipny*, datat 1928. Colecția Muzeului de Artă Timișoara, nr. inv. 1214, achiziție de la Ervin Salló,
30. *Portretul sculptorului Ferdinand Gallas*, datat 1927. Colecția Muzeului de Artă Timișoara, nr. inv. 2658, achiziție din 1969 de la G. Schoenfeld, bd. 6 martie nr. 35, Timișoara.
31. *Portretul unei fete*, datat 1923. Colecția Muzeului de Artă Timișoara, nr. inv. 2647, achiziție de la Andrei Spira
32. *Portretul Emanuel Schwarz*, fotograf al muzeului, datat 1927, Colecția Muzeului de Artă Timișoara, nr. inv. 1761, donație din 1962 din partea lui Hermann Schwarz, fiul fotografului
33. *Portretul violoncelistului Marius Suci*, datat 1958, nr. inv. 5981, donație Marius Suci din Aachen, 2002
34. *Portretul violoncelistului Marius Suci*, databil 1958, Colecția Muzeului de Artă Timișoara, donație Marius Suci din Aachen, 2014

Legături externe

Albert Krausz pe wikipedia.hu

http://hu.wikipedia.org/wiki/Krist%C3%B3f-Krausz_Albert

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, online 2006

<http://mek.oszk.hu/03600/03628/html/k2.htm>

Pictura bănățeană interbelică. Expoziție la Galeria Andreas, Timișoara, 22 aprilie 2013

<http://www.andreasantic.ro/eveniment/catalog.pdf>

[Informatii de la arhitect Gabriel Szekely si muzeograf Marius Cornea](#)

Kurtág György (1926, Lugoj), unul din principalii compozitori contemporani.

Tatal lui fiind evreu, familia este obligata sa se mute de la Lugoj la Timisoara in 1940. La Timisoara studiaza pianul cu Magda Kardos si compozitia cu Max Eisikovits, profesor de muzica la Liceul Israelit, mai tarziu profesor la Academia de muzica din

Cluj. Este elev la Liceul Piarist (mama fiind de confesiune catolica), dar este trimis in 1944 in detasament de munca obligatorie, fiind considerat evreu.

Tatal lui fiind evreu, familia este obligata sa se mute de la Lugoj la Timisoara in 1940. La Timisoara studiaza pianul cu Magda Kardos si compozitia cu Max Eisikovits, profesor de muzica la Liceul Israelit, mai tarziu profesor la Academia de muzica din Cluj. Este elev la Liceul Piarist (mama fiind de confesiune catolica), dar este trimis in 1944 in detasament de munca obligatorie, fiind considerat evreu.

Dupa război se stabilește la Budapesta unde urmeaza cursurile la Academia de Muzica Franz Liszt. Printre profesori are pe Kadosa Pal, Weiner Leo si Farkas Ferenc. Dupa absolvirea cursurilor din Budapesta, Kurtag studiaza in Franta si Germania cu Darius Milhaud, Olivier Messiaen si Karlheinz Stockhausen. In Franta are sprijinul lui Marianne Stein. Inapoi la Budapesta, este numit intai asisten, apoi profesor la Academie, unde continua sa predea si dupa pensionare pana in 1993. Incepand cu anii 90 lucreaza in strainatate cu Filarmonica din Berlin, Wiener Konzerthaus, in Olanda si in Franta. In prezent locuieste langa Bordeaux.

Activitatea de compozitor o incepe in 1953-54 cu un concert pentru viola, dar, nefiind multumit, considera ca opus nr 1 Cuartetul pentru coarde, compus in 1959.

Compozitiile lui sunt pentru pian, vioara, viola, violoncel, chimval, scrie muzica de camera, dar si pentru orchestra, canto si cor. Muzica lui este fascinanta , expresiva si misterioasa in acelasi timp "este un efort constant de a descrie indescriptibilul, de a explora microcosmosul uman".

A primit multe premii si distinctii nationale si internationale: Premiul national Kossuth din Ungaria, Ofiter al ordinului francez Ordre des Arts et des Lettres, Ehrenzeichen al Austriei., Ernst von Siemens Music Prize and Grewemeyer Award.

Dupa război se stabilește la Budapesta unde urmează cursurile la Academia de Muzica Franz Liszt. Printre profesori are pe Kadosa Pal, Weiner Leo si Farkas Ferenc. Dupa absolvirea cursurilor din Budapesta, Kurtag studiaza in Franta si Germania cu Darius Milhaud, Olivier Messiaen si Karlheinz Stockhausen. In Franta are sprijinul lui Marianne Stein. Inapoi la Budapesta, este numit intai asisten, apoi profesor la Academie, unde continua sa predea si dupa pensionare pana in 1993. Incepand cu anii 90 lucreaza in strainatate cu Filarmonica din Berlin, Wiener Konzerthaus, in Olanda si in Franta. In prezent locuieste langa Bordeaux.

In ciuda varstei lor inaintate, Gyorgy Kurtag impreuna cu sotia lui Marta participa la cursuri de maestrie. Si ceace mai trebuie adaugat la caracterizarea lui Gyorgy si Marta: modestia si caldura umana care radiaza din amandoi.

(Red. : [Tomi Laszlo](#) pe baza articolelor din Wikipedia, Oxford Music Enciclopedia, Gale Musician Profiles, Arkiv Music si propriile cunoștințe)

Kurtág, *Játékok*

<http://www.youtube.com/watch?v=BQJphaXuO2s>

Játékok. Interpretat de compozitor si sotia lui, Marta

<http://www.youtube.com/watch?v=UzRsDD5xbOE>

L

Laufer Wolfgang (1947, Timișoara–2011, SUA), violoncelist. Tatăl lui Wolfi Laufer a fost solist în corul din Sinagoga din Fabric și corist în corul *Hazamir*. Prim-violoncelist al Orchestrei de Radio din Ierusalim ; prim-violoncelist în Filarmonia din Hamburg ; prim-violoncelist la Festivalul Wagner din Bayreuth ; violoncelist în formația de muzică clasică *Fine Arts Quartet*

M

Maiorescu, Toma George

(n. 8 decembrie 1928, Reșița)

Prozator, eseist, poet, publicist, fondatorul unei noi discipline "ecosofia", profesor

S-a născut cu numele de Maier (Mayer) într-o familie de intelectuali evrei. Bunicul după tată era doctor în drept, magistrat, bunicul după mamă, Armin Marosy, pictor și profesor de latină și desen, personalitate respectată în oraș, secretarul Comunității Evreilor. Mama - Boriska, născută Marosy, tatăl - Ștefan Mayer, funcționar de bancă. Urmează școala primară la Reșița, gimnaziul și liceul la Caransebeș și Timișoara. Rămâne fără tată în 1943 (trimis într-un lagăr de muncă forțată, de unde nu se mai întoarce), fără mamă în 1953. În anii războiului este elev la Liceul Izraelit din Timișoara luându-și bacalaureatul în 1947.

Din perioada în care frecventează Liceul Izraelit din Timișoara, păstrează prietenii pentru o viață și un bun cultural și identitar. Este, ca mulți alții din generația lui, atras de idealul comunist. Studiază la Facultatea de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cluj (1947–1948) și la Universitatea din București (1948–1949). După terminarea studiilor ca bursier la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” (1949-1954) din Moscova, lucrează ca redactor la „Contemporanul” și „România pitorească”, publică volume de poezii, eseuri și reportaje. Este unul dintre intelectualii de vază, unul dintre gânditorii cei mai de seamă din România începând din 1945, anul debutului său, până în zilele noastre. În 1990 devine președinte fondator al Mișcării ecologiste din România, membru în Consiliul Provizoriu al Unității Naționale, iar mai târziu, deputat.

A colaborat la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Orizont”, „Flacăra”, „România liberă”, „România pitorească”, „Viața militară” etc. Între anii 1963–1975 a publicat și o seamă de cărți de călătorie (America de Sud, Orientul apropiat, Africa de Nord, Europa etc.) realizând în calitate de autor total (scenarist, operator și regizor) filme TV despre locurile vizitate. Autor a circa 40 de volume de poeme, proză, filosofie și publicistică, Toma George Maiorescu este binecunoscut în lume prin traduceri (uneori de scriitori ca Evgheni Evtușenko sau Pablo Neruda) în peste 20 de limbi. La rândul său a tălmăcit pentru prima oară în românește poeți polonezi ca T. Roziwicz, Cz. Miłosz, greci ca Iannis Ritzos, M. Ludemis, T. Livaditis, turci ca Nazim Hikmet etc. În 2011 și 2012 TGM a fost nominalizat pentru Premiul Nobel în Literatură. Este în continuare activ și lucrează la volume noi.

Opera (selectiv)

- *Lespezi pe un veac apus*, Reșița, 1947;
- *Călătorie prin vreme*, București, 1956;
- *Ritmuri contemporane*, București, 1960;

- *Ochii Danielei*, București, 1963;
- *Pași peste ape*, București, 1965;
- *Zeii desculți*, București, 1966;
- *Dialog... cu secolul și oamenii lui*, I-II, București, 1967-1972;
- *Timp răstignit*, București, 1969;
- *Jurnalul unei pasiuni*, București, 1975;
- *La echinox de toamnă*, București, 1977;
- *Fata din Piața Sfârșitului*, București, 1980;
- *Răstimp între cuvinte*, București, 1984;
- *Poeme*, București, 1985;
- *Noapte bună, Săgetătorule!*, București, 1989;
- *Strategie și supraviețuire*, Chișinău, 1992;
- *Poezii - Poemes*, ediție bilingvă, traducere de Radu Cretzeanu, Andree Fleury, Ion Matei și Paul Miclău, București, 1997;
- *Proze*, București, 1998;
- *Ecosofia*, București, 2001;
- *Convorbiri în amurg*, București, 2002;
- *Cinci jurnale de bord și coroana de spini*, București, 2003
- *Prințul metaforei la curțile metafizicii*, Editura Hasefer, 2008
- *Geneze la borna stelară*, București, 2013
- *Geopome rătăcitoare. Halte și momente pe oceane și continente*, Editura Hasefer, 2013
- *Insomnie semantică*. Tipo Moldova, Iași 2013

Legături externe

Crispedia.ro

http://www.crispedia.ro/Toma_George_Maiorescu

Wikipedia.ro

http://ro.wikipedia.org/wiki/Toma_George_Maiorescu

[La mulți ani, Toma George Maiorescu!](#)

http://www.bjt2006.org/GN_TGM_5013.pdf

T.G.Maiorescu : "Este ceasul al doisprezecelea pentru înființarea unui muzeu al spiritualității iudaice în România". Interviu realizat de Alexandru Marinescu, 2014

<http://acum.tv/articol/69870/>

Menkes Benedict

(11 noiembrie 1904, Rădăuți - 5 august 1987, Timișoara)

Medic și biolog. Contribuții în domeniul embriologiei și teratologiei experimentale și al morfologiei. Profesor la Institutul de medicină din Timișoara; întemeietorul Centrului de embriologie.

De la Wikipedia, enciclopedia liberă http://ro.wikipedia.org/wiki/Benedict_Menkes

Benedict Menkes s-a născut în 1904 la Rădăuți, județul Suceava, pe atunci parte a ducatului Bucovinei din cadrul Imperiului Austro-Ungar, în familia avocatului evreu dr. Michael Menkes^{[1][2]}. În anii 1914-1923 a urmat studii liceale la Rădăuți și la Viena. A studiat apoi medicina la Universitatea din București. În timpul studiilor de medicină a devenit un colaborator apropiat al profesorului Francisc Rainer ca preparator și apoi asistent la Institutul de anatomie. În 1930 a susținut, sub îndrumarea lui Rainer, lucrarea sa de doctorat în medicină și chirurgie, consacrată inervației arcadei palmare superficiale. În timpul regimului Antonescu, fiind evreu, a fost demis, împreună cu Zalman Iagnov, din postul de la catedra de anatomie (după octombrie 1940),^[3] iar familia sa a fost deportată.^[4]

În 1945 s-a stabilit la Timișoara, unde s-a numărat printre fondatorii Institutului de medicină local, a predat histologia (1945-1946), anatomia patologică (1946-1957) și biologia medicală (1957-1974)

În 1951 a organizat și condus primul colectiv de cercetări medicale din Timișoara, în cadrul Academiei Române, iar în anul 1952, împreună cu profesorul Gheorghe Lupașcu, a organizat Baza de Cercetări științifice a Academiei Române în Timișoara, a cărei director a fost până în 1958. În cadrul acesteia, Menkes a condus până în anul 1955 secția de medicină care a devenit apoi, tot sub direcția sa, secție de Embriologie și energetică celulară. În 1963 ea a fost transformată în Centrul de Embriologie Normală și Patologică. În 1952 a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Menkes a efectuat cercetări în domeniul morfologiei și al embriologiei și teratologiei experimentale, în ontogeneza embrionului –(Cercetări de embriologie experimentală, Biologie medicală, Probleme de morfopatologie, Anatomia topografică a embrionului uman). A scris un „Curs de biologie generală.”

Cercetările sale, în mare parte efectuate pe embrion de găină, s-au centrat, printre altele, pe biologia heterogrefelor embrionare, determinismul cauzal al formării organelor axiale (somitogeneză), reproducerea experimentală a malformațiilor sistemului nervos central, ale cordului și membrelor. Menkes a fost, de asemenea, autorul unor cercetări originale și de pionierat în domeniul rolului morții celulare în morfogeneza normală și patologică și al mecanismelor stratigenezei normale și patologice în scoarța cerebrală. A emis, între altele, ipoteza „gradientului de oxigen” ca mecanism în stratigeneza scoarței cerebrale. A efectuat investigații ale efectului teratogen al alcoolului. De asemenea, a utilizat noi metode de cercetare în embriologia experimentală, ca de exemplu, folosirea de colorații vitale pentru teratogeni și utilizarea microcinematografiei în cercetarea embriologică.

Laboratorul pe care l-a condus s-a bucurat de prestigiu, găzduind și tineri cercetători din străinătate, ca de pildă din Polonia și Germania. În anul 1970 autoritățile cu procedat la o așa numită „reorganizare a unităților de cercetare”, prin care Centrul pe care îl conducea a fost scos din rețeaua de cercetare a Academiei și unit artificial cu Institutul de igienă sub numele de Centrul de cercetări medicale Timișoara. Menkes a fost menținut în postul de director, dar, în 1971, nemulțumit cu situația creată, a demisionat. În 1974, la 70 de ani, a încetat activitatea pedagogică, rămânând profesor consultant la Institutul de medicină.

În 1965-1978 a fost membru în colegiul de redacție al revistei de referate „Excerpta Medica” din Olanda, în 1970-1975 membru în consiliul de conducere al Institutului de Embriologie din Utrecht în Olanda, membru activ al Societății Europene de Teratologie, al Societății Europene de Embriologie, al Societății Internaționale de Biologia Dezvoltării. Între anii 1954-1963 a fost redactor responsabil al seriei de Științe Medicale a revistei „Studii și cercetări științifice”, editată de filiala Timișoara a Academiei Române. În perioada 1964-1973 a fost redactor-șef adjunct al revistei „Revue Roumaine d'Embryologie et Cytologie”, seria de „Morphologie et d'Embryologie”, editată de Academia Română Printre discipolii săi se numără biochimistul Zeno Gârban.

Premii și onoruri

- 1948 – Premiul Victor Babeș al Academiei Române
- 23 martie 1952 - membru corespondent al Academiei Române
- 1954 – Premiul de stat al României
- 1969 - membru al Academiei de Științe Medicale
- 1970 – Meritul Sanitar clasa a II-a

Selecție de lucrări științifice

- (cu M.Deleanu) *Leg differentiations and experimental syndactyly in the chick embryo*. Revue Roumaine d'Embryologie et de Cytologie, Série Embryologie, 1964
- (cu C.Miclea, Șt.Elias, și M.Deleanu) *Researches on the formation of axial organs. 1. Studies on the differentiation of the somites* (1961)^[5]
- (cu S. Sandor) *Somitogenesis: regulation potencies, sequence determination and primordial interactions* p.405-421 în D.A.Ede, J.R.Hinchliffe and M .Balls *Vertebrate limb and somite morphogenesis*, British Society for Developmental Biology, Vol.3 Cambridge University Press 1977
- *Localized necrosis and necrobiosis in teratogenesis*, 1968;
- *Contributions to the problem of somitogenesis*, în colaborare, 1969;
- (cu S. Sandor și A. Ilieș) *Cell death in teratogenesis*, in „Advances in Teratology”, Londra, 1970;
- *Untersuchungen uber die Stratigenese im Zentralnervensystem*, în colaborare, Leipzig, 1975;
- *Vital fluorochroming as a tool for embrionic ell death research*, în colaborare, 1979.

Cărți și articole

- Menkes a publicat peste 120 lucrări științifice, dar numeroase cercetări ale sale au rămas nepublicate.
- *Cercetări de embriologie experimentală*. Editura Academiei RPR, 1959
- *Probleme de morfopatologie*
- *Anatomia topografică a embrionului uman*

- *Curs de biologie medicală*

Referințe

- [Crispedia - articolul despre Benedict Menkes](#)
- [Peter Manu Medici evrei în Academia Română](#) în „Viața medicală”nr.22 (1220)6.6.2013
- [Hary Kuller - "Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație", în "Realitatea evreiască", nr. 231-232 \(1031-1032\), 19 mai - 10 iunie 2005, p. 10-11.](#)
- [situl filialei din Timișoara a Academiei Române](#)
- DEX
- [de B.Menkes - Cercetări de embriologie experimentală, pe situl Internet Archive](#)

Note

1. [^ personalul tribunalului Rădăuți, 1919](#)
2. [^ avocați în Rădăuți](#)
3. [^ Peter Manu Medicii și legislația antisemită din România, pe situl Acum 23/7/2013](#)
4. [^ vezi și mențiune a lui Bronia Menkes Менкес Броня ca deportată în ghetoul Văscăuți](#)
5. [^ citat în articolul Methods of Avian Embriology în revista Science 1996](#)

Merkler Robert

(1947, Timisoara), violoncelist in diferite orchestre in Israel si la Tonhalle Orchester Zürich. Violoncelist in diferite formatii de muzica de camera.

Moravetz Iuliu (Gyula)

(1870 Keszthely, Ungaria – 16.08.1951, Timișoara, România)

Fondatorul *Editurii Moravetz* alături de fratele său Mauriciu (Mór) Moravetz

S-a născut la Keszthely, într-o familie modestă de evrei, tatăl fiind croitor. A învățat meseria de tipograf la Budapesta.

Împreună cu fratele său Mauriciu (Mór) Moravetz, a întemeiat firma cu profil de librărie, editură și tipografie "Frații Moravetz", la care s-au asociat mai târziu frații Borgida. A făcut parte din conducerea Comunității Evreilor din Timișoara.

La Timișoara s-a însurat cu Stein Teri (nepoata lui Herz Pasha¹⁷), o femeie foarte cultă pentru vremea ei. Au locuit pe Bd. Loga. Au

¹⁷ Max Herz Pasha – the man who saved Cairo. <http://caiobserver.com/post/31287072926/max-herz-pasha-the-man-who-saved-cairo#.VQRUr-EhGNJ> ; Istvan Ormos, "Preservation and Restoration: the Methods of Max Herz

călătorit mult, și dincolo de limitele Imperiului Austro-Ungar. Nu au avut copii. Scoși din locuința lor sub regimul comunist, s-au mutat în casa Moravetz, într-o singură cameră, comasați cu o parte a familiei. Acolo a murit Gyula prin 1951. Soția lui a mai trăit 4-5 ani, comasată în acea cameră cu o tânără sârboaică, Mara, fiindcă, conform restricțiilor din acei ani, suprafața camerei era prea mare. Nu s-au plâns niciodată.

Red. : Kati Breger, născ. Naschitz, martie 2015, Israel

Moravetz -"Frații Moravetz"

Librăria, Editura și Tipografia Moravetz – una din cele mai mari case editoriale din România în perioada interbelică.

Frații Moravetz s-au născut la Keszthely, Ungaria, într-o familie modestă de evrei, tatăl fiind croitor. Iuliu (Gyula) Moravetz, (1870, Keszthely, Ungaria – 1951, Timișoara) a învățat meseria de tipograf la Budapesta, iar Mauriciu (Mór), (1872, Keszthely, Ungaria – 2.08.1957, Timișoara), a fost angajat la o editură de cărți și note muzicale tot la Budapesta.

În anul 1895, frații Moravetz cumpără o mică tipografie în cartierul Iosefin din Timișoara. Câțiva ani mai târziu, angajează pe Alexandru (Sándor) [Borgida](#) (1895, Satu Mare, Ungaria - 1965 Timișoara, România), iar mai târziu, pe fratele mai tânăr al acestuia, Edmund (Ödön) Borgida (1897, Satu Mare, Ungaria - 1985, Montreal, Canada), care din 1923 devin parteneri asociați alături de frații Moravetz, dar firma își păstrează numele "Moravetz".

Împreună reușesc să mărească și diversifice activitățile firmei, care devine una din cele mai mari din România. Librăria importă numeroase cărți străine și are o secție de partituri muzicale și o secție de artă cu vânzări de tablouri, condusă de Paul Borgida, fratele mai tânăr al celor doi frați Borgida. Importul de instrumente muzicale este înfloritor. În afară de partituri muzicale, tipografia Moravetz tipărește și manuale, caiete, broșuri și altele. Există, de asemenea, o bibliotecă de împrumut și o legătorie.

Editura Moravetz s-a distins prin promovarea compozitorilor români. În revista *Muzica*, editarea căreia a fost preluată de Editura Moravetz, George Enescu scria în 1925 : "Ceea ce întreprinde firma Moravetz este cu totul lăudabil și merită cea mai mare încurajare pentru binele nostru al tuturor".¹⁸ Deosebit de valoroasă a fost

---

Pasha, Chief Architect of the Comité de Conservation des Monuments de l'Art Arabe, 1890-1914," in *Historians in Cairo*, ed. Jill Edwards (Cairo, 2002) ; Max Herz Pasha (1856-1919), 2 volumes

https://www.payot.ch/Detail/max_herz_pasha_1856_1919-istvan_ormos-9782724705089

18 Lava Bratu, Evoluția vieții muzicale timișorene în perioada antebelică, în *Analele Banatului*, S.N.

ARHEOLOGIE-ISTORIE, XV, 2007

http://www.muzeulbanatului.ro/mbt/istorie/publicatii/analele_banatului_2007/analele_banatului_2007.pdf pp.

225- 227

colaborarea cu compozitorii [Sabin V. Drăgoi](#) și cu [Bela Bartók](#). În 1946 a publicat opere de [Max Eisikovits](#).

În anii 1940-1944 firma a fost "românizată", dar proprietarii și-au continuat activitatea ca angajați. După război și-au recâștigat drepturile până în 1950, când firma a fost naționalizată.

Legături externe

Moravetz testvérek pe wikipedia.hu

https://hu.wikipedia.org/wiki/Moravetz_Testv%C3%A9rek

Lava Bratu, Evoluția vieții muzicale timișorene în perioada antebelică, în Analele Banatului, S.N. ARHEOLOGIE-ISTORIE, XV, 2007

http://www.muzeulbanatului.ro/mbt/istorie/publicatii/analele_banatului_2007/analele_banatului_2007.pdf pp. 225- 227

Vulpe, Damian: *Editura Moravetz din Timișoara și rolul său în cultura muzicală bănățeană*, în „Muzica – dialog intercultural. – Confluente interculturale în Banat“, Edition Musik Südost, München 2005

Borgida Edmund (Ödön) și Alexandru (Sandor)

http://www.bjt2006.org/GN_mini_Borghida_5214.pdf

Album de fotografii

<https://plus.google.com/photos/102933001133634706661/albums/6126414060917041601?hl=fr>

Alte surse de informații: Agnes Schatteles, n. Borgida, fiica lui Ödön și Gertrud Borgida; Kati Breger, n. Naschitz, mama căreia a fost Zsuzsi Moravetz

---

N

Neumann, Ernest

(n. 12 ianuarie 1917, satul Ceica, județul Bihor - d. 21 aprilie 2004, Timișoara)

Rabin, din 1949, prim-rabin neolog al comunității evreilor din Timișoara (1941-2004), timp de zeci de ani împlinind și funcția de președinte al Comunității

Rabinul dr. Ernest Neumann s-a născut la 12 ianuarie 1917 în Ceica (jud. Bihor), un sat românesc cu o comunitate evreiască mare. Părinții erau salariați la o moară de ulei, proprietatea unui unchi, domiciliat în Oradea. De la vârsta de 4 ani a frecventat *heder*. Din copilărie a stăpânit limbile maghiară, română, idiș și ebraică, mai târziu și-a însușit franceza, engleza și germana.

A învățat la [Liceul Samuil Vulcan](#) din Beiuș, apoi a studiat între anii 1935-1940 la Institutul Seminarului Rabinic Superior [Országos Rabiképző Intézet Budapest](#) din Budapesta, la care se punea condiția ca seminaristul să fie totodată student al [Universității de Științe Pázmány Péter](#), la facultățile de Filosofie, Limbi semite și Istorie orientală.

A susținut teza de doctorat intitulată *Despre istoricul creației așa cum se oglindește în învățăturile noastre tradiționale*. Studenților li se acorda titlul de doctor într-un cadru festiv, juriul fiind alcătuit din șapte profesori și un președinte. A obținut în 1940 titlul de doctor în filologie și istorie antică.

După încheierea studiilor rabinice la Budapesta, începând din 3 aprilie 1941, dr. Ernest Neumann a devenit angajat al Comunității Evreilor din Timișoara. Inițial, îndeplinea două funcții: preda opt ore de religie pe săptămână la Liceul Israelit și avea totodată funcția de rabin la Templul [status quo](#) din Fabric, ca urmaș al prim-rabinului [Jacob \(Jakab\) Singer](#) (1867-1939), care fusese timp de decenii prim-rabinul templului. Primii ani de activitate au fost ani grei, de mare nesiguranță și teamă, în care, după ce a fost deportat scurt timp într-un lagăr de muncă obligatorie, tânărul rabin a sprijinit și îmbărbătat comunitatea.

Rabinul Neumann s-a căsătorit în 9 mai 1948 cu Edit Fuchs, originară din Sighetu Marmației, care a supraviețuit deportării la Auschwitz. Un an mai târziu s-a născut fiica lor Getta.

Sub pseudonimul „Năuneanu” a colaborat la revista „*Lupta patriotică*”, periodic al *Uniunii Patrioților* (din care făcea parte și George Călinescu). Scris articole pe teme de politică externă, comentarii, opinii despre evoluția lumii și despre necesitatea modernizării postbelice. La 1 septembrie 1949, a dobândit, în alegeri, titlul de prim-rabin al comunității evreiești neologe din Timișoara. În scurt timp, tânărul rabin Neumann a reușit să cucerească aprecierea colaboratorilor săi și inimile enoriașilor timișoreni prin vastele sale cunoștințe, elocința sa și simțul său diplomatic.

Dacă la începutul activității sale, comunitatea număra 13.000, în ultimii ani au rămas, după valuri de emigrație, doar câteva sute de membri. Rabinul Neumann s-a dăruit totuși menirii sale până la capăt, cu aceeași însuflețire : „... *nu m-am cruțat nici fizic, nici spiritual, - scrie el - atât pe plan local, cât și vizitând periodic, când unele, când altele dintre comunitățile din Banat, Ardeal și Oltenia, cele mai multe deplasări făcându-le cu trenul, uneori în condiții cu totul vitrege.*”

În tragica perioadă a războiului, în anii comunismului și în cei de după decembrie 1989 a reușit, în egală măsură, să păstreze linia echilibrului și a continuat, împreună cu Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului și cu episcopul catolic Sebastian Kräuter, să promoveze ecumenismul.

Personalitatea sa este bine ilustrată de cuvintele mitropolitului Banatului [Nicolae Corneanu](#), în volumul „*Ideal și împliniri*”, (ed. Iulia Deleanu: „*Oameni precum eminența sa Prim-rabinul Ernest Neumann sunt mai mult decât necesari în vremea de acum, ca unul care constituie un excepțional reper moral pentru noi toți*”). De înaltul ierarh ortodox, pe prim-rabin l-a legat o trainică prietenie. „*Nu e vorba despre relații protocolare, ci chiar despre o prietenie autentică. O asemenea relație nu se face de pe o zi pe alta*”, declara Ernest Neumann.

Foștii elevi și enoriași cât și familia sa își amintesc cu dragoste de el, cel care a trăit după mottoul: *Numai cine e însuflețit poate să însuflețească*. Cu sprijinul familiei, Comunitatea timișoreană, din anul 2010 sub președinția dnei dr. Luciana Friedmann, continuă să-i cinstească memoria prin comemorări anuale.

Distincții

- 2000 – [Cetățean de onoare](#) al orașului Timișoara
- 2000 – Membru onorific al [Uniunii Scriitorilor din România](#)
- 2002 - Ordinul național Steaua României în grad de cavaler (2002)
- 2003 - [Scheiber Sándor-díj](#)

Bibliografie

- Wikipedia.ro http://ro.wikipedia.org/wiki/Ernest_Neumann
- Wikipedia.hu http://hu.wikipedia.org/wiki/Neumann_Ern%C5%91
- [Iulia Deleanu, *Cu sufletul deschis*, Editura Kriterion 1998](#)
- [Iulia Deleanu, *Ideal și Împliniri*, Omagiu Prim Rabinului Dr. Ernest Neumann, 2002](#)
- [Victor Neumann, *Prim-Rabinul dr. Ernest Neumann și evreii din Timișoara*, Editura Marineasa 2002](#)
- Victor Neumann, [Evreitatea Timișoarei. Sinagogi, rabini și instituția rabinatului](#) în revista online bjt

- ["Decalogul este și acum și ar trebui să fie o călăuză pentru toate popoarele"](#), interviu Smaranda Vultur, Adriana Rosioru publicat în "Memoria Salvată"
- [Interviu realizat de Andrei Schwartz pe memoria.ro](#)
- Colecția Revistei Cultului Mozaic
- Luciana Friedmann, [Patru ani de aducere aminte](#) pentru Prim Rabinul dr. Ernest Neumann, Realitatea evreiască, Nr.296-297, 2008
- Tibor Schatteles, *Evreii din Timișoara*, Editura Hasefer 2013
- Getta Neumann, *Destine evreiești la Timișoara*, Editura Hasefer 2014
- [Comunitatea Evreilor din Timișoara - Prim Rabinul dr. Ernest Neumann](#)

Neumann Victor

(n. 1953, Lugoj)

Istoric. Profesor universitar, director al Centrului de Studii Avansate în Istorie, Universitatea de Vest din Timișoara, director al Muzeului de Artă Timișoara.

Tatăl, Andrei/Endre Neumann, după absolvirea Liceului Israelit din Timișoara a studiat chimia industrială în limba germană la Universitatea din Praga, fără să o fi absolvit cu o diplomă. După studii postliceale, expert contabil, a lucrat în întreprinderi de cherestea din orașe din vestul României. A fost cel mai de seamă mentor al fiului său. Familia Neumann a jucat un rol economic și de mecenat cultural în orașul Lugoj în a doua parte a secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea. Bunicul, Armin Neumann, după ce a studiat construcțiile la Chicago, a devenit

mare antreprenor, având contracte în cele mai importante orașe din Imperiul austro-ungar. Lui i se datorează extinderea orașului Lugoj, prin cumpărarea terenurilor din spatele spitalului municipal și proiectarea unui adevărat cartier, cunoscut până în ziua de astăzi sub numele de Neumann Telep (Cartierul Neumann).

A făcut studii gimnaziale și liceale la Ineu-Arad, studii de licență în istorie la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, coordonator prof. dr. Pompiliu Teodor; studii doctorale în istorie la Universitatea din București, coordonator acad. Răzvan Theodorescu; studii postdoctorale în istorie, filozofie și politologie la universități și institute academice din Berlin, Bonn, Paris, Viena, Budapesta, Amsterdam, Wassenaar, Washington, D.C. sub îndrumarea lui Alexander Scheiber, Kosáry Domokos, Clemens Heller, Maurice Aymard, Pim dem Boor, Reinhart Koselleck.

Istoric și profesor universitar, titular al cursurilor de *Istorie modernă a Europei și Istoria modernă a României* la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Departamentul de Istorie, Universitatea de Vest din Timișoara. Coordonator (din 2008) al programului *Școala Doctorală de Istorie Conceptuală "Reinhart Koselleck"*, realizată în cooperare cu profesorul Armin Heinen, Institutul de Istorie, Universitatea din Aachen, pe baza unui proiect româno-german selectat de Fundația Volkswagen; Director al Centrului de Studii Avansate în Istorie, Universitatea de Vest din Timișoara. Director al Muzeului de Artă Timișoara.

Volume de autor publicate în ultimul deceniu

Between Words and Reality. Studies on the Politics of Recognition and the Changes of Regime in Contemporary Romania, Washington, D.C., 2001;

Neam, Popor sau Națiune. Despre identitățile politice europene, ediția I, București, 2003, ediția a II-a, Curtea Veche, București, 2005;

Tentația lui homo europaeus. Geneza ideilor moderne în Europa Centrală și de Sud-Est, ediția I, Științifică, București, 1991, ediția a II-a, All, București, 1997, ediția a III-a, Polirom, Iași, 2006, ediția în engleză, *The Temptation of homo europaeus*, Columbia University Press, 1993;

The End of a History. The Jews of Banat from the Beginning to Nowadays, Bucharest, 2006; *Essays on Romanian Intellectual History*, Timișoara, 2008 (ediția a II-a, Editura Institutul European, Iași, 2013).

Istoria României prin concepte. Perspective comparative asupra limbajelor social-politice, Editura Polirom, Iași, 2010 (împreună cu Armin Heinen)

Interculturalitatea Banatului, Editura Artpress Timișoara-Editura Institutul European Iași, 2012.

Conceptul de națiune la români și unguri. Un studiu despre identitățile politice, Editura Institutul European, Iași, 2013.

Der Nationsbegriff in Zentral und Osteuropa. Eine Studie zur politischen Identitaet der Rumaenen und Ungarn, Zentrum fuer Fortgeschrittene Geschichtsforschung Temeswar und Institutul European Verlag Iași, 2013.

Istoria Banatului. Studii asupra particularităților moderne ale unei regiuni transfrontaliere, în curs de apariție la Editura Academiei Române-RAO, București, 2015.

Istoria evreilor din Banat. O mărturie a multi- și interculturalității Europei Central-Orientale, ediție revizuită și completată, în pregătire (ediția I a apărut la Editura Atlas/Du Style, București, 1999).

Volume editate/coordonate

Identitate și Cultură. Studii privind istoria Banatului, Editura Academiei, București, 2009;

Key Concepts of Romanian History (împreună cu Armin Heinen), CEU Press, Budapest-New York, 2013.

Premii, distincții:

Premiul „A.D. Xenopol” al Academiei Române pentru volumul: *Tentația lui Homo Europaeus. Geneza spiritului modern în Europa centrală și de sud-est*, Editura Științifică, București, 1991.

Ordinul Național *Serviciul Credincios* în gradul de Cavaler conferit de Președinția României pentru merite deosebite în activitatea artistică, științifică și didactică românească. Decretul nr. 488 din 1.06.2002.

Surse

Prof.dr. [Victor Neumann](http://en.wikipedia.org/wiki/Victor_Neumann)

http://en.wikipedia.org/wiki/Victor_Neumann

Red. : Victor Neumann ; [Getta Neumann](#)

O

Oppenheim Zwi ben David

Rabinul Zwi (Hirsch) ben David Oppenheim sau Oppenheimer, (1793-1859), supranumit “Gaon Rabbi Herschele Temesvarer” și-a început activitatea de rabin în 1821, la 27 de ani, pentru comunitățile spaniolă și germană. Era un rabin erudit și cunoscut pentru înțelepciunea sa, un vorbitor și scriitor talentat. Influența lui s-a întins în întregul Banat. Oppenheimer a participat la discuțiile în jurul ideilor reformiste ale rabinului din Arad, Aron Chorin, pe care le contesta.

Mormântul său, construit în stil mausoleu, a devenit un loc de pelerinaj pentru evrei și neevrei, Rabinul Oppenheimer câștigând faima de „csoda rabi”, un rabin care face minuni. Rabinul Dr. Jakab Singer (1867-1939) relatează originea acestei legende. Paznicul creștin al cimitirului evreiesc a atribuit puterii magice a rabinului Oppenheim faptul că s-a întors nevătămat din Primul Război Mondial. Psihoza războiului, condițiile vitrege și sărăcia au făcut din rabinul care își dormea somnul de veci de o jumătate de veac un rabin făcător de minuni.

Surse: Dr. Singer Jakab, Temesvári Rabbik a XVIII és XIX-ik században, 1928, Wieder Jakab Könyvnyomdája, Seini

Red.: [Getta Neumann](#)

P

Pogány László

(18 iulie 1901, Győr, Ungaria – 7 iunie, 1956) - ziarist, editor, scriitor.

Pogány László, portret de Endre Litterczky (1880-1953)

Pogány László, n. 18 iulie 1901, Győr, Ungaria, părinții Mihály și Eugenia, născută Fuchs, din Jebel (județul Timiș). În 1902, familia Pogány se mută la Timișoara, unde tatăl, Pogány Mihály, devine colaborator, editor, în final, proprietar al ziarului *Temesvári Hírlap*, una dintre cele mai semnificative publicații maghiare din anii premergători primului război mondial și în perioada interbelică.

După absolvirea studiilor liceale la Timișoara, în 1919, László studiază la colegiul Technikum für Buchdrucker din Leipzig, iar după terminarea acestuia, își continuă studiile în mai multe orașe din Germania. Cunoștințele privind ziaristica modernă și administrarea unui ziar le dobândește la Budapesta.

Publică nuvele și articole în ziarul *Temesvári Hírlap* și în alte publicații din Transilvania. Piesa sa de teatru din tinerețe *Tükör (Oglinda)* a fost pusă în scenă, în 1920, de către Teatrul Maghiar din Timișoara.

După moartea tatălui său Pogány Mihály, în ianuarie 1924, redactarea interimară a ziarului a fost preluată de dr. Ligeti Sámuel. Din 5 martie 1924 dr. Vuchetich Endre devine redactor șef, iar Kubán Endre redactor responsabil.

Abia din 21 martie 1926, după revenirea din studiile efectuate în străinătate, Pogány László preia conducerea ziarului „*Temesvári Hírlap*”. Noul redactor-șef la conducerea ziarului este un jurnalist devotat, scriitor și poet, un intelectual cu un larg orizont și vaste cunoștințe culturale. El promovează schimbări importante, mărește numărul de pagini. Ziarul devine mai atractiv și mai bine ancorat în contextul social. În perioada interbelică, „*Temesvári Hírlap*” este considerat de unii ca cel mai bun cotidian maghiar din Timișoara și din Transilvania.

Începând din anul 1927, își asumă și sarcini politice. Devine consilier județean pe lista Partidului Maghiar. Este unul din fondatorii Casei Maghiare din Timișoara, este ales secretar executiv al Societății literare Arany János, conduce organizația de tineret al Partidului Maghiar. Sprijină mulți artiști de seamă a Timișoarei interbelice. Unii îi realizează portretul (de ex. Krausz Albert, Litteczky Endre), i se fac cadou caricaturi de către Kóra Korber.

Pogány László, portret de Nándor Kóra Korber (1897-1953)

Este patronul Editurii Hunyadi. Deține și o tipografie importantă, a doua ca mărime din Timișoara, unde în perioada interbelică se tipăreau peste 30 de ziare. Pe lângă sarcinile de administrație își asumă și cele redacționale.

Mulți scriitori de seamă sunt colaboratori fideli ai ziarului, printre ei Erdős Renée, verișoara lui Pogány Mihály, Karinthy Frigyes și Markovits Rodion, autorul romanului cu succes mondial, tradus în multe limbi, „Siberiai garnizon” (Garnizoana din Siberia).

Când este insultat sau criticat pe nedrept, se apără în duel, folosind sabia.

În anii 1930, situația devine apăsătoare. Presa se cenzurează, apariția ziarului este suspendată. Pentru o perioadă de timp, Pogány László devine colaboratorul unor ziare din Oradea. În 1939, trebuie să renunțe la tipografie, iar unitatea modernă cu linotip și mașină rotativă este scoasă la licitație din cauza unor datorii. Își pierde și casa familială.

Ca evreu, neavând dreptul de a conduce o afacere, lucrează la tipografii românești. În 1941, este dus la muncă silnică lângă Șiria, județul Arad. După război, nu mai este publicat, din cauza unor foști colegi de breaslă de orientare stângă. Lucrează ca agent de asigurări, mai târziu, la un punct de vânzare loto. Nuvelele sale din această perioadă au fost traduse în limba română de către Avram P. Todor. Ele sunt încă nepublicate.

În perioadă postbelică, participă la întrunirile Societății literare Arany János, iar mai târziu, la un cerc de prieteni literari, printre care se numărau Franyó Zoltán, Reiter Róbert, Krausz Albert, Kálmán Andor.

Moare subit la vârsta de 55 de ani.

Dr. [Andrei Pogány](#)

Portretele și statueta sunt din colecția dr. ing. Andrei Pogány.

Surse

Amintirile Dr. Andrei Pogány, fiul;

http://hu.wikipedia.org/wiki/Pog%C3%A1ny_L%C3%A1szl%C3%B3_%28lapkiad%C3%B3%29

Red.: [Andrei Pogány](#); [Getta Neumann](#)

Pogány Mihály

(1875, Győr, -1924, Timișoara)

Colaborator, editor, în final, proprietar al ziarului *Temesvári Hírlap*, una dintre cele mai semnificative publicații maghiare din anii premergători primului război mondial și în perioada interbelică. După susținerea bacalaureatului la Győr, colaborează la ziarul *Győri Hírlap*. Se căsătorește cu Eugenia Fuchs din Jebel. După nașterea fiului lor, László, care va succeda tatălui său la conducerea ziarului *Temesvári Hírlap*, familia se mută la Timișoara în 1902.

În Timișoara, deja în anii 1880 sunt editate două ziare cu titlul *Temesvári Hírlap*: primul este mai degrabă o foaie umoristică, al doilea un ziar săptămânal ilustrat. Primul număr al acestui ziar care se va înscrie printre cele mai prestigioase publicații ale presei maghiare apare la 15 noiembrie 1903. În această perioadă la Timișoara mai sunt publicate *Temesvarer Zeitung*, *Südongarische Reform*, *Neue Temesvarer Zeitung* și *Délmagyarországi Közlöny*. Postul de editor adjunct va fi ocupat de jurnalistul Pogány Mihály, care în această perioadă este deja colaborator al ziarelor din Viena și Budapesta. Îi sunt publicate nuvele în revista *Független Magyarország* și numele lui este pomenit alături de cel al lui Bródy Sándor, Ady Endre, Kassák Lajos.

În 1906 Pogány Mihály devine editorul, iar din 1908 proprietarul ziarului. Activitatea editorială a lui Pogány deschide o nouă eră în istoria ziarului *Temesvári Hírlap*, care devine atrăgător, diversificat și interesant. Pogány fondează o tipografie, asociat cu Kastriener Samu și Neumann Károly. Mărește formatul ziarului urmând modelul ziarelor de mari dimensiuni din vest. Noua serie de mașini va fi adăpostită într-una din cazematele orașului și la finele anului 1912 începe să funcționeze sub numele de „Tipografia Hunyadi.”

Nándor Kóra Korber (1987-1953), Portretul jurnalistului Pogány Mihály (*Böszfi nevet!* .....

Ziarul are 10-12 pagini, ediția de duminică are 16-24 de pagini, numărul editat cu ocazia Crăciunului, Paștelui și Rusaliilor se întinde la 60-80 de pagini, cu o anexă complexă de literatură. Societatea editorială (pe Acțiuni) din Timișoara îi vinde ziarul lui Pogány Mihály, care se angajează la plata tuturor datoriilor și astfel devine proprietarul ziarului.

Personalități de renume ale literaturii maghiare – printre aceștia Ferenc Molnár, Béla Révész, Elek Gózsdu – își publică scrierile în acest ziar. Ziarul părăsește zona locală, se extinde în toată Transilvania și în străinătate (în Slovacia, Ungaria, Austria, Iugoslavia, America, Italia). Pogány este cel care încetățenește reportajul modern în

jurnalistică provincială; tot el este cel care introduce scrierile atrăgătoare, pe atunci necunoscute, în provincie. Ziarul se sprijină pe contribuția abonaților și pe veniturile din reclamă, astfel își menține independența materială și spirituală. Se spunea că dacă Pogány Mihály nu ar fi devenit jurnalist, ar fi ajuns scriitor de renume. Scrie nuvele, drame și critică, iar ziarele din Budapesta sunt încântate să-i publice scrierile. Participă cu regularitate la întâlnirile și dezbaterile Societății literare *Arany János*. Sprijină tinerii scriitori (Károly Endre, Mihály Szabolcska). Intră și în atracția sferei politice, pentru un timp este membru al consiliului orașenesc.

Pogány Mihály părăsește această lume în mod neașteptat, în urma unei aprinderi la plămâni în iarna anului 1924, la doar 47 de ani. Redactarea interimară a ziarului este preluată de dr. Ligeti Sámuel. Din 5 martie 1924 dr. Vuchetich Endre devine redactor șef, iar Kubán Endre redactor responsabil.

Abia din 21 martie 1926, după revenirea din studiile efectuate în străinătate, Pogány László preia conducerea ziarului „*Temesvári Hírlap*”.

În 2011, portretul din bronz de pe piatra funerară a lui Pogány Mihály din Cimitirul Evreilor dispare.

Surse: Andrei Pogány, nepotul lui Pogány Mihály ; <http://www.monitorpress.eu/ro/ro-ro/cultura/1521-pogany-mihaly> ;

http://hu.wikipedia.org/wiki/Temesv%C3%A1ri_H%C3%ADrlap ;

<http://lexikon.kriterion.ro/szavak/4632/>

Fotografia și portretul sunt din colecția dlui dr. ing. [Andrei Pogány](#).

Red.: [Getta Neumann](#)

R

Radó Ferenc

Wikipedia, enciclopedia liberă http://ro.wikipedia.org/wiki/Ferenc_Rad%C3%B3

Ferenc Radó (în română: **Francisc Radó**, 21 mai 1921 Timișoara - 27 noiembrie 1990 Cluj) a fost un matematician român, evreu din Transilvania. A fost profesor de matematică la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj. A predat și scris în limbile maghiară și română.

Biografie

Ferenc Radó s-a născut în 1921 într-o familie de evrei în orașul Timișoara. Orașul intrase din 1918 sub administrația României, dar evreii locuitori ai orașului aveau în acei ani, în marea lor majoritate, maghiara ca limba maternă. Părinții lui Ferenc Radó erau Arthur Radó și Melita, născută Stillmann.^[1] Radó a învățat la o școală elementară evreiască, apoi s-a distins la învățătură ca elev al Liceului Israelit din Timișoara.

În anul 1939 a fost admis la Institutul Politehnic din București, clasându-se pe locul trei dintre circa o mie de candidați la concursul de admitere. Studiile la Politehnică erau de la bun început umbrite de apăsătoare atmosferă antisemită ce dăinuia acolo încă din anii 1920, studenții evrei fiind adesea victime ale unor acte de agresiune ale membrilor organizațiilor extremiste de dreapta, populare în rândurile multor studenți (La Timișoara nici un student evreu nu putuse să studieze la Politehnica locală în anii 1925-1944, din cauza împotrivirii asociației studenților). Legile rasiale împotriva evreilor, introduse în anul 1940 au făcut ca Radó, ca și toți studenții evrei, să fie exclus din facultate, iar mai apoi, să fie trimis în lagăre de muncă. În cei 3 ani în care, sub regimul antonescian, a lucrat în asemenea lagăre, a căutat, în ciuda împrejurărilor, să caute în timpul liber câte un loc mai ferit, în apropierea săpăturilor, unde să rezolve sau să studieze probleme de matematică. După răsturnarea regimului în 23 august 1944 și restaurarea constituției democratice, Radó și-a reluat studiile, de această dată la Universitatea română „Victor Babeș” din Cluj. În 1946 și-a terminat studiile universitare și a obținut diploma necesară pentru a preda în învățământul secundar. Întors la Timișoara, a predat matematica la Liceul Israelit, în care fusese elev. În 1948, după ce regimul comunist recent instalat a închis toate școlile private și „confesionale”, inclusiv liceul evreiesc, Radó a predat la un liceu de stat și apoi, vreme de un an, la Institutul pedagogic din orașul natal.

Cariera academică

În anul 1950 Radó a devenit cadru didactic la Universitatea Bolyai din Cluj-Napoca, care în 1959 s-a unit cu Universitatea Babeș, sub numele Universitatea Babeș-Bolyai, cu predare în limba română și maghiară. În anul 1969 Radó a fost numit profesor universitar în această instituție, funcție pe care a îndeplinit-o până în anul 1985, când s-a pensionat. În paralel, Radó a lucrat ca cercetător principal la Institutul de calcul al filialei Academiei Române la Cluj-Napoca. În anul 1958 el a terminat lucrarea sa de doctorat în domeniul ecuațiilor funcționale și al relațiilor nomografice .

În perioada de liberalizare limitată a regimului comunist în anii 1960-1970, i s-a permis lui Rado să fie membru în consiliile redacționale ale revistei științifice *Journal of*

Geometry, care apărea la Basel, și al publicației *Aequationes Mathematicae* a Universității Waterloo din Canada, unde a fost în anii 1969-1970 profesor oaspete.

Ferenc Radó s-a făcut cunoscut mai ales prin cercetările sale în domeniul geometriei, al ecuațiilor funcționale, al izometriilor în spații metrice, al ansamblurilor convexe, geometriilor supraanulare, al analizei numerice și grafice, de asemenea în programarea matematică și aplicațiile ei economice. Radó a publicat articole în presa științifică locală și din străinătate. Primul său articol științific „Remarci asupra unui sistem linear infinit” a fost publicat în românește în anul 1953. În 1955 Radó a predat un curs de nomografie destinat inginerilor și tehnicienilor. După un an l-a publicat în românește sub titlul „Conferințe de nomografie”. Mai târziu, Radó s-a interesat de bazele algebrice ale geometriei. În anul 1963 el s-a folosit de procedeul „branch and bound” în soluționarea problemei programării disjunctive. Rado a mai publicat, între altele, în revistele „Gazeta matematică” și *Matematikai lapok*, de asemenea în revista culturală maghiară din Transilvania, „Utunk”, iar în 1954 a participat la scrierea cărții memoriale dedicate lui János Bolyai și la almanahul anual al revistei culturale maghiare „Korunk”.

Selecție de articole

- *Two theorems concerning the separation of variables in nomography* 1955
- *On rhomboidal nomograms* 1956
- *The best projective transformation of the scales of alignment nomograms* 1957
- *Functional equations in connection with nomography* 1958

Cărți

- 1954,1958 *Analitikus geometria* (Geometrie analitică)
- 1956 - *Lecții de nomografie* (cu L. Ball)
- 1958 - *Analitikus geometriai példatár* (cu Pal Szilágyi) (Carte cu exemple în geometria analitică)
- 1957,1959 - *Feladatgyűjtemény középiskolai matematikai körök számára* (Culegere de exerciții pentru cercurile de matematică din licee, cu Erna Kiss) . I-II
- 1979 - *Geometrie* (cu Gh.Galbură)
- 1981 - *A geometria mai szemmel* (Geometria astăzi, cu Béla Orbán)
- 1983 - *Matematikai kislexikon* (Mic lexicon de matematică, redactor)

Premii și distincții

1960,1966 - Premii de merit ale Ministerului Învățământului din România

In memoriam

- O sală la facultatea de matematică a Universității Babeș-Bolyai îi poartă numele
- 1993 S-a întemeiat la Cluj-Napoca Societatea pentru cultivarea matematicii „Ferenc Radó”, care editează revista „MatLap”, continuator al gazetei „Matematikai Lapok”
- A fost înființat un concurs anual de matematică pentru liceeni, numit în cinstea amintirii lui Ferenc Radó

Note

[▲ situl genealogic Mundia by Ancestry](#)

Legături externe

J.J.O'Connor, E.F.Robertson *Ferenc Rado*, July 2007 [Biografie pe situl de istoria matematicii al facultății de matematica al Universității St.Andrew](#)
[Zoltan Kása - despre Ferenc Rado, pe situl Universității din Cluj-Napoca'](#)

Surse suplimentare

- Kovács Nemere: *A kutató öröme, a nevelő gondja. Beszélgetés R. F.-cel a geometria rögös útjairól* (Bucuria cercetătorului, gândul didactic - discuție cu F. Rado despre căile întortochiate ale geometriei)
- A Hét 1981/25. Rostás Zoltán: *Gyűrűk és hálók. Újraközölve Visszajátszás c. kötetében* (1984)
- Orbán Béla: *Rado Ferenc a matematikus, a tanár és az ember*. Matematikai Lapok 1994/5. („Ferenc Rado, matematicianul, profesorul și omul”)
- Nagydobai Kiss Sándor, *A matematika szolgálatában. Radó Ferenc matematikus életpályája*, EuroPrint, Szatmárnémeti, 2011. („În serviciul matematicii. Activitatea de o viață a matematicianului Ferenc Radó”)

Ramaty Reuven

(numele la naștere *Reiter*, n.25 februarie 1937, Timișoara - 8 aprilie 2001, Silver Spring, Maryland, SUA)

Astrofizician american-israelian de origine română, un pionier în astrofizica energiilor mari și un teoretician de frunte pentru mai mult de 30 de ani la Centrul pentru Zboruri Spațiale Goddard aparținând de NASA.

Copilăria și tinerețea

S-a născut în 1937 la Timișoara ca fiu al lui Michael Reiter și al lui Elise, născută Markowitz. În 1948 a emigrat cu familia în Israel, unde și-a ebraizat numele. Ramaty a absolvit Universitatea din Tel Aviv cu o specializare în fizică. A predat timp de trei ani la un liceu. În SUA, într-un termen record de doi ani, și-a dobândit doctoratul în fizică planetară și spațială la Universitatea California Los Angeles (UCLA) în 1966.

Activitatea științifică

În 1967 și-a început activitatea la Centrul Goddard de Zboruri Spațiale, unde a lucrat apoi vreme de 30 ani, devenind unul din principalii săi teoreticieni. Ramaty a fost șeful departamentului de teorie al Centrului Goddard între anii 1980-1993. În anul 1983 a fost numit profesor adjunct de fizică la Universitatea Maryland. Ramaty a adus o contribuție importantă la studiul fizicii exploziilor solare, al astronomiei radiațiilor gamma și al radiațiilor cosmice. Alături de cel care a fost colaboratorul său o vreme îndelungată, Richard Lingenfelter, a fost printre inițiatorii astronomiei radiațiilor gama, folosind abundența de elemente din Soare și

determinând modul de producere al exploziilor solare. Vreme de 30 ani ei și-au perfecționat tehnicile de cercetare pe care le-au inițiat în anul 1967. Ramaty a fost principalul cercetător în cadrul a patru inițiative ale NASA bazate pe teorie, și a fost cercetător oaspete în mai multe misiuni științifice spațiale. Pe parcursul anilor 1970-1980 interpretările date de Ramaty datelor cu privire la radiațiile gamma obținute din misiunile COS-B, SAS și HEAU-C au călăuzit dezvoltarea Observatorului de radiații gamma Compton. Lui Ramaty i se datorează în mare parte și succesul Misiunii Solar Maximum și al misiunii Imagerului Spectroscopic de Înaltă Energie Solară HESSI.

În afară de limbile maghiara și româna pe care le stăpânea din copilărie, Ramaty a învățat să vorbească cursiv și ebraica, engleza și franceza, de asemenea a studiat germana, italiana și japoneza. A avut peste 200 articole și lucrări științifice. Activitățile lui Reuven s-au extins dincolo de știință și limbi, interesul lui fiind acaparat și de pian sau poker. A fost de asemenea un familist devotat.

Premii și onoruri

- 1975 - Premiul Fundației Alexander von Humboldt pentru oameni de știință americani
- 1980 - Premiul NASA pentru realizări științifice de excepție
- 2001 - Premiul Yodh al Comisiei pentru Radiații Cosmice a Uniunii Internaționale de Fizică Pură și Aplicată

Legături externe

- http://ro.wikipedia.org/wiki/Reuven_Ramaty
- [Observatorul Astronomic Timișoara - Reuven Ramaty](#)
- [Bănățeanul - Un român la NASA](#)
- [Richard Lingenfelter - necrolog în memoria lui Reuven Ramaty pe situl Societății Americane de Astronomie 2001](#)
- <http://www.astrotm.home.ro/ramaty.htm>

Romașcanu Stefan

Violonist. Studii la Conservatorul din Budapesta. Violonist în Orchestre Romande de Lausanne, Elveția.

Ladislau Rooth

(n. 4 iulie 1920, Satu Mare)

Dirijor, compozitor, orchestrator, pianist

La vârsta de 11 ani se mută împreună cu familia la Timișoara. Părinții, evrei tradiționaliști, erau originari din Ungaria, mama din Nagykálló, tatăl, născut în 1891, dintr-o localitate de lângă Debrecen. La Timișoara, tatăl avea un magazin pe strada Mercy și o mică fabrică de marochinărie. În 1940, invitat la nunta unei verișoare la Satu Mare, nu se mai poate întoarce la Timișoara, pentru că, în virtutea [Dictatului de la Viena](#), un teritoriu important din nordul Transilvaniei (care includea Cluj, Oradea, Satu Mare) este anexat Ungariei și se închide granița cu România. Părinții, care se simt apropiați de cultura maghiară, îl urmează, se stabilesc în Oradea, unde tatăl prosperă în afaceri. După ocuparea Ungariei de către Germania nazistă în martie 1944, autoritățile ungare dau ordin de constituire de ghetouri, iar din mai începe deportarea evreilor spre lagărele de concentrare. Ladislau Roth împreună cu părinții sunt deportați la Auschwitz, Mauthausen. Mama este imediat trimisă în camera de gazare. Tatăl și fiul sunt transferați de la Mauthausen într-un lagăr lângă Ebensee, apoi în lagărul de muncă forțată de la Melk, Austria, unde sunt eliberați de armata americană. Supraviețuirea celor doi se datorează faptului că tânărul muzician cântă într-o mică orchestră în lagăr și are uneori acces la deșeurile de la bucătărie.

După eliberare, la Timișoara, se căsătorește cu Susi Brück, fiica medicului laringolog Paul Brück, dintr-o familie de vază de evrei timișoreni. Au un fiu, Paul Roth, ghitarist, a cântat în anii 1960 în Ansamblul muzical al Comandamentului de nord al armatei israeliene, iar nepotul său, [Peter Roth](#), este un cunoscut cântăreț, ghitarist, compozitor și adaptor în domeniul muzicii pop și rock din Israel.

Studii

La Timișoara este elev la Liceul Piarist pe care îl absolvă în 1940. Primele lecții de pian le primește de la călugărițe la o mănăstire la Satu Mare, apoi continuă la conservator. La Timișoara, este elevul reputatului profesor de pian Freund Leo. Devine un excelent pianist de muzică clasică și jazz. Își face debutul de compozitor, printre altele, compunând muzica pentru piesa în 5 acte *Moise* scrisă de [Constantin Anatol](#), care este reprezentată în sala de sport a Liceului Israelit.

După absolvirea liceului, studiază compoziție, orchestrație și dirijat la [Academia de Muzică „Franz Liszt”](#) din Budapesta. Timp de doi ani studiază compoziția cu [Kodály Zoltán](#), iar după pensionarea acestuia, cu [Farkas Ferenc](#). La compoziție este coleg cu [Ligeti György](#). După 3 ani de întrerupere din cauza deportării, reia studiul în 1947 și devine absolvent al Academiei de Muzică "Franz Liszt" în 1948. A frecventat un curs de specializare în dirijat de muzică de operă la [Accademia Nazionale di Santa Cecilia](#).

Activitatea în România

Se angajează în 1947 corepetitor la recent înființata [Operă de Stat](#). În 1948 debutează ca dirijor în spectacole de balet, dar și de operă, și tot din acest an este numit dirijor la ansamblul artistic muncitoresc de cântece și dansuri „Flacăra“ din Timișoara, cu care efectuează turnee în Bulgaria, Albania și Iugoslavia. Un an mai târziu (1949) este titularizat dirijor la Opera timișoreană și debutează totodată la Filarmonică. În același an, [Mircea Popa](#) prezintă publicului timișorean compoziția sa *Două dansuri românești*. Din anul 1953, L. Rooth devine prim-dirijor al Operei de Stat conducând de la pupitru unica premieră (15 aprilie 1953) a stagiunii, *Nunta lui Figaro* de Mozart, în regia eminentei muziciene [Aca de Barbu](#). Aceasta din urmă, cântăreață, regizoare și directoarea Operei, îi propune să schimbe ortografia numelui său de familie din „Roth” în „Rooth”.

Ladislau Rooth a fost un dirijor foarte activ. Până în anul 1958 a asimilat 35 de titluri de operă, balet și operetă însumând 734 de spectacole (cf. Monografia instituției elaborată de Rodica Giurgiu). Repertoriul simfonic a fost foarte variat cuprinzând lucrări din diverse epoci de creație, uneori partituri orchestrate sau reorchestrate de el însuși. În 1956, împreună cu [Dan Mizrahy](#) au făcut cunoscut publicului timișorean numele lui George Gershwin (*Rhapsody in Blue*). În acea perioadă a compus, printre altele, un Divertimento pentru orchestră (1951), o Uvertură pentru tineret (1953), o Pastorală (1954), toate prezentate în concertele Filarmonicii „Banatul“ din Timișoara.

În 1958 i se desface contractul de muncă, fiindcă a solicitat emigrarea în Israel și, o degradare importantă, e trimis la Galați ca dirijor la Teatrul de muzică.

În Israel

În 1960 se stabilește în Israel orașul [Bat Yam](#), la sud de [Tel Aviv-Yafo](#) și activează din același an la Opera israeliană, apoi la Orchestra Radiodifuziunii din Ierusalim (1961), Filarmonica din Tel Aviv (1963), Orchestra Radio Tel-Aviv (1971), Orchestra Simfonică Radio și la Corul și Orchestra de estradă a Radiodifuziunii israeliene (Kol Israel, „Vocea Israelului”) din Ierusalim.

În anul 1965 a devenit dirijorul corului de copii și tineret *Makelat Ieladim* „Tzadikov” din Jaffa, cu 100 de membri, post pe care l-a ocupat până la finele anilor 1980. Roth a făcut parte din juriul emisiunii de concurs muzical radio „Tessuot rishonot” („Cele dintâi aplauze”). De asemenea a predat arta dirijatului la Academia de muzică și balet din Ierusalim. Printre studenții săi s-a numărat compozitoarea [Nurit Hirsh](#).

László Roth a dirijat la „Festivalul cântecului și șlagărului israelian” în anul 1969, prima ediție transmisă pe micul ecran. De asemenea a dirijat spectacole de operă la Opera din Tel Aviv, „Voevodul țiganilor” de Johann Strauss fiul (1971) și premiera israeliană a operei „Aida” de Verdi în anul 1972.

La mijlocul anilor 1970 a fost numit dirijor al ansamblului israelian de folclor „Anahnu Kan” („Noi suntem aici”), compus din evrei noi imigranți din Uniunea Sovietică. La sfârșitul anilor 1970 Roth a fost consilier muzical al Orchestrei orașului Netanya. De-a lungul anilor, Roth a compus adaptări muzicale pentru spectacole de teatru și revistă și pentru albumele unor cântăreți de muzica ușoară, ca Maor Cohen (Pirhey Ha'ra - „Florile răului” pe versuri de Baudelaire și „Hahofesh Hagadol” - „Vacanța mare”) al căror producător muzical a fost nepotul său, Peter Roth.

În alte țări

A dirijat orchestra „Scarlati” din Neapole (1965, dirijor invitat), la Opera din Pretoria, Africa de Sud/Transvaal (1967-1968, contract de 18 luni), la Radiodifuziunea daneză la Copenhaga (1968, invitat), „Landestheater” din Salzburg, Austria (1970, o stagiune).

Din septembrie 1980 până în iunie 1990, are un contract la Opera din Mexic și cu diverse orchestre simfonice (1980-1984). În anii 1985 și 1987 a lucrat ca dirijor în Statele Unite. A stat la pupitrul de dirijor în Viena, Maastricht, Amsterdam, Oxford, Manchester, Hong-Kong, Sydney. Deja înainte de căderea regimului comunist în România în 1989, dirijează de la pupitrul de la care a fost alungat în mod umilitor, la Opera din Timișoara, în urma intervenției ambasadorului Mexicului în România. Din 1990 până azi, a dirijat numeroase spectacole și concerte la Opera Națională Română din Timișoara, la Brașov, Arad, București, și la Filarmonica Dinu Lipatti din Satu Mare.

O activitate continuă reprezintă scrierea de aranjamente orchestrale. A făcut orchestrații pentru [Placido Domingo](#), [Barbara Streisand](#), printre alții; orchestrații de muzică liturgică pentru Yuval Orchestra; pentru cantorul [Meir Helfgott](#).

An de an, Ladislau Rooth dirijează concerte la Satu Mare, orașul său natal. În 2013 a pregătit și condus un concert dedicat Întâlnirii evreilor timișoreni din întreaga lume, în Sinagoga din Cetate, Timișoara, iar în 2014 și 2015 concerte dedicate memoriei rabinului dr. [Ernest Neumann](#). Personalitate carismatică, Ladislau Rooth sau Laszlo Roth sau Laci, un om generos și nobil, este iubit de muzicieni, de public și de numeroși admiratori și prieteni.

Legături externe

- Laszlo Roth pe Wikipedia.ro
https://ro.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1szl%C3%B3_Roth
- Banaterra <http://www.banaterra.eu/romana/ladislau-rooth>
- [Interviu cu Ladislau Rooth în Getta Neumann, Destine evreiești la Timișoara. Portretul comunității din perioada interbelică până azi. Editura Hasefer 2014.](#)
- [László Roth](#) pe situl WorldCat Identities
- Getta Neumann, [Opere preferate, muzică sinagogală și dirijori – dirijorul Ladislau Rooth povestește](#), Timisoara Iudaica Cyber-Community News, 3 iunie 2013 (interviu)
- Si asta a fost nenorocirea noastră...
Fragment din interviul cu maestrul **Ladislau Rooth**, dirijor, pianist si compozitor, publicat in

Destine evreiesti la Timisoara, de G. Neumann, Editura Hasefer 2104
http://www.bit2006.org/LR_Nenorocirea_noastra_1615.pdf

- '[Ladislau Rooth](#),' în: Ioan Tomi, *Dicționar. 123 compozitori, dirijori, muzicologi, personalități ale culturii muzicale din Banatul istoric*, Timișoara: Filarmonica „Banatul”, 2009, Banaterra (Virtual Banat)
- Muzica pentru un spectacol pentru copii la Teatrul Național Mihai Eminescu, Timișoara 1948 Ariciul și iepurașul
http://cimec.ro/SCRIPTS/TeatreNou/detaliu_premiera_eng.asp?sq=3601011148021&sq1=3&sq2=LADISLAU%20ROTH,%20LADISLAU
- [Maestrul Ladislau Rooth, impresionant la 91 de ani](#), *Informația Zilei Satu Mare*, 3 iunie 2011
http://www.jewishfed.ro/fcer/public_html/downloads/realitatea/RE416-417.pdf#page=8
- Deschiderea stagiunii 2014-2015. Concert vocal simfonic Dirijor Maestrul Laszlo Rooth – Israel/ Solista soprana Nicoleta Colceiar
http://www.filarmonicasm.ro/index.php?view=detail&id=55&option=com_joomgallery&Itemid=62
- Concert dirijat la Sinagoga din Cetate, 2013
<https://plus.google.com/photos/102933001133634706661/albums/5898192508970668961>
- Umorul în muzică a închis stagiunea Filarmonicii
<http://www.gazetanord-vest.ro/2015/06/umorul-in-muzica-a-inchis-stagiunea-filarmonicii/>

Rothenstein Bernhard

(4 ianuarie Timișoara, 1924 - 31 martie 2009, Timișoara)

Fizician, cercetător și profesor de fizică la Institutul Politehnic din Timișoara, colaborator la reviste științifice internaționale

S-a născut la Timișoara din părinți evrei: Jean Rothenstein, născ. la Fălticeni, și Liza Walder, din Galați. Ca urmare a măsurilor antisemite din 1940, este expulzat din Liceul Loga și devine elev la Liceul Izraelit. În același timp lucrează într-un lagăr de muncă forțată. Elev strălucit la matematică și fizică, pasionat și de literatură, cinematografie și muzică, Bernhard este foarte activ în cercul cultural al liceului, prezentând scriitori ca Brecht, Ernst Toller și Capek. Acasă la părinți organizează concerte la care participă, printre alții, Ștefan Romașcanu, Nuni Russo și Gheorghe Kurtag.

Asemenea altor evrei tineri din anii '40, Bernhard devine membru al Partidului Comunist Român în ilegalitate. Mai târziu este dezamăgit de implementarea ideilor marxiste în societatea română.

Dascăl pasionat, predă fizica la Institutul Politehnic și la Facultatea de Agronomie din Timișoara și obține în cele din urmă postul de profesor. Este

iubit de studenți, care își amintesc cu admirație erudiția lui și modul lui de predare – vorbea liber, clar și elocvent.

În cercetarea științifică, în prima parte a vieții sale profesionale este preocupat de fizica corpului solid și de magnetism, domeniu în care își scrie teza de doctorat, precum și numeroase articole publicate în jurnale de fizică de notorietate din România și în întreaga lume. Lipsa de mijloace materiale de la Institutul Politehnic din acea perioadă îi pretinde o extremă ingeniozitate la planificarea și executarea experiențelor. Este ajutat de colaboratori, studenți sau foști studenți, care devin co-autori la publicațiile sale. În a doua parte a carierei sale profesionale, este pasionat de teoria relativității speciale și de legile universale ale fizicii. Continuă să publice până la sfârșitul vieții în reviste de prestigiu, de exemplu, în *European Journal of Physics* și *American Journal of Physics* (vezi lista parțială a articolelor:

<http://65.54.113.26/PublicationList?srcType=8&desType=2&srcID=39206&desID=13183801&start=1&end=10>)

Una din anecdotele consemnate de prof.dr.ing.M.A.Ciugudean: Deoarece un asistent al prof. B. Rothenstein nu răspundea întotdeauna satisfăcător de prompt la solicitările profesorului, acesta i-a spus odată : „Fă-ți program chiar pe 100 de ani, dar lucrează ca și cum ai mai avea de trăit o zi.”

În 1947, Bernhard se căsătorește cu Eva Benedek Rothenstein, doctor pediatru la Timișoara, pe vremea când amândoi sunt încă studenți. Au două fiice, Anna și Monica. Nepoții trăiesc în Canada și Israel.

Surse

Anna Wächter, n. Rothenstein, *Prof. dr. Bernhard Rothenstein*

http://www.bjt2006.org/AW_Bernhard_Rothenstein_0515.pdf

Tomi Laszlo, *Amintiri despre Prof. Bernhard Rothenstein* <http://www.bjt2006.org/ROTH.html>

Dr. Ing. Walter Stahli, *In Memoriam Prof. dr. Bernhard Rothenstein*
http://www.bjt2006.org/BR_IN_MEMORIAM_0314.pdf

Mircea Aurel Ciugudean, *Zâmbete la Electro*, Editura Politehnica, Timișoara, 2009

<http://fr.calameo.com/read/004070587aea92161cd6a>

O listă parțială a articolelor publicate de Bernhard Rothenstein și colaboratorii săi

<http://65.54.113.26/PublicationList?srcType=8&desType=2&srcID=39206&desID=13183801&start=1&end=10>

Red. : Anna Wächter, n. Rothenstein, Getta Neumann

S

Schatteles Tiberiu

(n. 1928, Timișoara)

Economist, istoric, eseist

Elev la școli israelite până la bacalaureat. Studiile universitare le-a făcut la Cluj și București, unde a studiat filosofie și economie și s-a specializat în comerț exterior.

În anii '50 a condus o echipă de cercetare a pieții agricole la Camera de Comerț Exterior. A continuat munca de cercetare la Institutul de Cercetări Economice al Academiei, unde a fost primul în România care a publicat în domeniul econometriei. După 1956 a fost demis din poziția lui din motive politice și re-numit în funcțiune în anii '60. Publicațiile sale s-au bucurat de apreciere și în străinătate.

În 1973 a fugit în vest. A fost Senior Associate Member of St. Anthony's College la Universitatea din Oxford. După aceasta a plecat în Canada, unde trăiește în prezent împreună cu soția lui, Agnes, născută Borgida. A predat la Université Laval, Québec, apoi în Biroul de Statistică al guvernului canadian, continuând să dea cursuri la Université Laval, Québec și la Carleton University, Ottawa.

Alături de publicațiile în economie, matematică, econometrie și epistemologie, Tibor Schatteles a scris eseuri literare și o lucrare de istorie, *Evreii Timișoarei într-o perspectivă istorică*, care s-a publicat la Editura Hasefer, 2013 și în versiunea engleză în 2014. Volumul de eseuri despre opere din literatura universală *The Mirror of Socrates* a apărut la editura Archway Publishing.

În 2014, T. Schatteles a fost distins cu titlul Doctor honoris causa de către Academia Română pentru contribuția remarcabilă la dezvoltarea pe baze analitice a cercetării economice din România. De asemenea, i s-a acordat Diploma de exelență de către Institutul de prognoză economică și de către Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Academia Română; de către Universitatea româno-americană ; Diploma Virgil Madgearu de către Academia de Studii economice.

Surse

Convorbiri cu [Tiberiu Schatteles](#)

Se întorc adevăratele valori : Tiberiu Schatteles, premiat de Facultatea de Economie Teoretică și Aplicată <http://www.piatafinanciara.ro/?p=5461>

Tiberiu Schatteles, *Evreii din Timișoara în perspectiva istorică*

<http://www.hasefer.ro/index.php/evenimente/2013/83-evreii-din-timisoara-in-perspectiva-istorica-de-tiberiu-schatteles>

Schneider Francisc

(1933, Timișoara)

Medic, fiziolog, profesor și cercetător, autor de lucrări științifice, eseist, memorialist

Este elev timp de 4 ani la Liceul Izraelit. Studiază la Facultatea de Medicină Timișoara unde obține diploma de medic în 1957. În perioada 1957-1960 este medic de circumscripție la Certeze-Negrești Oaș (ulterior devine cetățean de onoare al comunei). Între 1960-1998 este profesor de fiziologie la UMF (Universitatea de Medicină și Farmacie) Timișoara. Din 1991 până în prezent este profesor de fiziologie la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

Este membru titular al Academiei de Științe Medicale și al Academiei Europene de Științe și Arte, *doctor honoris causa* al Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca, profesor emerit, membru de onoare al Societății Maghiare de Științe Fiziologice, membru de onoare al Universității din Rio de Janeiro și Sao-Paulo din Brazilia.

Are 207 lucrări științifice publicate în țară și străinătate, dintre care 22 cotate ISI-Thomson Reuters; 21 cărți didactice de fiziologie (generală, pe aparate și sisteme, fundamentală și clinică) publicate; 9 monografii științifice publicate singur sau în colaborare, dintre care menționăm: *Bronho- motricitatea* (1998), în colaborare cu A. Petroiu și G. Mihalaș, distinsă cu Premiul „Daniel Danielopolu” al Academiei Române; *Matematica modernă în medicina contemporană* (2001), în colaborare cu M. A. Roz, G. I. Mihalaș, D. Renti; *Introducere în Fiziologia clinică* (2002); *Clinical Physiology of the Venous System* (2003), în colaborare cu I. R. Șișka și J. A. Avram, Kluwer Acad. Publ., Boston, MA, distinsă cu Premiul „Daniel Danielopolu” al Academiei Române; *Biologia alimentației și alimentația fiziologică* (2008), în colaborare cu A. Ardelean și L. Moș.

Cărți literare (eseuri, evocări, istoria fiziologiei): *Eseuri medicale și paramedicale* (1998); *Respirații arădene* (2003); *Amintiri din țara de sus* (2004); *Cu vânt de sud-vest* (2006); *Cu bună știință* (2009); *Copilărie sub trei cârmuiri* (2009); *Universitarii de la „Goldiș”* (2010); *Fiziologii* (2011).

Volumul *Copilărie sub trei cârmuiri* (2009, Editura Eurostampa) cuprinde amintiri din perioada 1933-1948 care prezintă un interes deosebit atât pentru cei care cunosc Timișoara de odinioară și au bucuria de a recunoaște evenimentele, oamenii și străzile

de demult, cât și pentru oricine, doritor să cunoască ce însemna să fii un copil evreu la mijlocul secolului trecut.

Surse

Capitol din cartea Memoria salvata: Evreii din Banat, ieri și azi, coordonată de Smaranda Vultur, Editura Polirom, Iași, 2002

Universitatea „Vasile Goldiș” din Arad, *Prof. Dr. Francisc Schneider la 80 de ani*

<http://www.uvvg.ro/ro/stiri/item/845-prof-dr-francisc-schneider-md-phd-dhc-la-80-de-ani-performan%C5%A3%C4%83-valoare-excelen%C5%A3%C4%83.html>

Convorbiri cu prof. dr. Francisc Schneider

Schönberger Paul

Jazz, duet cu Imre Hirschl și cu bateristul Elemér Kohn în Germania, Israel

Schönfeld Abraham

Rabinul comunității sefarde Fabric

Schück Bernat

Rabin ortodox în Iosefin

Spitzer Andre (Andrei Spitzer)

De la Wikipedia, enciclopedia liberă

(n. 4 iulie 1945, Timișoara – d. 6 septembrie 1972, München) a fost un maestru de scrimă și antrenor al echipei Israelului de la [Jocurile Olimpice de vară din 1972](#), unde, în [Masacrul de la München](#) comis de organizația teroristă palestiniană Septembrie negru, au fost uciși 11 sportivi israelieni, printre care Andrei Spitzer și Iosif Gutfreund, amândoi originari din Timișoara.

Note biografice

A început să practice scrima la Timișoara. Tatăl său a murit când avea unsprezece ani. În anul 1964, împreună cu mama sa, a făcut *alia*, a imigrat în Israel. Și-a îndeplinit stagiul militar în aviație, apoi a frecventat Academia Națională pentru Sport [Institutul Wingate](#), pentru a deveni profesor de scrimă. După absolvirea studiului devine unul din cei mai apreciați antrenori de scrimă la Wingate Institute. În anul 1968 a fost trimis la Academia națională de scrimă din Haga în Olanda pentru un stagiu de perfecționare. Se va căsători cu una dintre eleve sale, Ankie, cu care s-a stabilit la centrul olimpic de pregătire de la [Biranit](#), la frontiera cu Libanul. Două săptămâni înainte de începerea Jocurilor Olimpice s-a născut fiica lor, Anouk.

Masacrul de la Jocurile Olimpice de la München

Monumentele funerare ale cinci dintre sportivii asasinați la München - Spitzer este primul din stânga - la cimitirul Kiryat Shaul, Tel Aviv, Israel.

Andrei Spitzer a plecat la München, la [Jocurile Olimpice de vară din 1972](#), cu delegația israeliană. A trebuit să se absenteze pentru două zile, pentru că fetița nou-născută a fost ospitalizată în Olanda, dar s-a grăbit să se întoarcă în satul Olimpic, unde a ajuns la miezul nopții. La ora 04:10 opt teroriști palestinieni au intrat în blocul în care era cazată delegația israeliană. Teroriștii i-au împușcat pe antrenorul de lupte Moshe Weinberg și pe halterofilul Yossef Romano și au luat ostatici pe Spitzer și alți opt membri ai delegației sub amenințarea cu arme automate. Au cerut să fie eliberați 234 de palestinieni aflați în închisorile din Israel, cerere refuzată de guvernul israelian care adoptă de regulă o atitudine intransigentă față de teroriști, necedând presiunii. După 20 de ore de negocieri, ostaticii și teroriștii au fost transportați la aeroportul militar [Fürstenfeldbruck](#), cu promisiunea de a fi duși într-o țară arabă. Refuzând ajutorul forțelor de securitate israeliene, autoritățile germane au lansat o operațiune de salvare care a eșuat din lipsă de calificare. Toți ostaticii au fost uciși de teroriști cu arme de foc și grenade. În 26 septembrie 1972, în urma eșecului cu urmări catastrofale al forțelor de securitate germane, a fost înființată unitatea [GSG 9](#), specializată pentru intervenții antiteroriste.

Ankie Spitzer evocă ultimele amintiri legate de soțul ei:

(Plimbându-se în Satul Olimpic)... a remarcat câțiva membri din echipa libaneză și mi-a spus că voia să îi salute... I-am spus : "Ai înnebunit? Ei sunt din Liban!" Israel era în război cu Libanul pe atunci. "Ankie," mi-a spus calm, "tocmai despre asta e vorba la Olimpiadă. Aici pot să mă duc la ei, să vorbesc cu ei, să-i întreb cum se simt. Acesta e sensul Jocurilor Olimpice." Și așa și a făcut ... s-a dus la echipa libaneză și i-a întrebat "Ce rezultate ați avut? Eu sunt din Israel, cum v-a mers ?" Spre marea mea mirare, libanezii au răspuns, i-au dat mâna, au vorbit cu el și l-au întrebat ce rezultate au avut israelienii. Nu voi uita niciodată când s-a întors cu un zâmbet larg pe față. "Vezi, ce ți-am spus? Acesta e visul meu. Știam că așa va fi !" ¹⁹

---

¹⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Andre_Spitzer

Ankie Spitzer, văduva atletului ucis, a luptat ca guvernul german să se declare vinovat de neglijență criminală (În acest punct, a avut succes: în 2003, familiile victimelor primit suma de 3 milioane de Euro, semn că autoritățile germane și-au recunoscut vina) și pentru ca [IOC](#) (International Olympic Committee) să comemoreze victimele masacrului de la München în cadrul Jocurilor Olimpice, ceea ce IOC a refuzat să facă până astăzi.

Anouk Spitzer a devenit o atletă scrimeră ca și părinții ei. Ea a participat la organizarea Jocurilor Maccabi în Israel care, la fiecare patru ani, reunește atleții evrei din lumea întreagă.

Legături externe

Pe wikipedia

https://ro.wikipedia.org/wiki/Andre_Spitzer

https://en.wikipedia.org/wiki/Andre_Spitzer

https://de.wikipedia.org/wiki/Andr%C3%A9_Spitzer

Realitatea: Israelieni de origine romana la Olimpiada de la München

http://www.realitatea.net/israelieni-de-origine-romana-la-olimpiada-munchen-72_743394.html

Gabriel Toth (20 iunie 2012). „[Timișoara olimpică: Un bănățean, victimă a „Olimpiadei terorii”](#)”. *Druckeria.ro*

CNN article 2005

<http://edition.cnn.com/2005/WORLD/europe/08/31/schuster.column/index.html>

Reeve, Simon (New York, 2001) *One Day in September: the full story of the 1972 Munich Olympic massacre and Israeli revenge operation 'Wrath of God*. (ISBN 1-55970-547-7)

Mitch Ginsburg (13 iulie 2012). „[Ankie Spitzer's 40-year quest for Olympic justice](#)”. *The Times of Israel*.

<http://www.nytimes.com/2004/08/07/sports/olympics-a-32-year-old-wound-still-healing.html?pagewanted=all&src=pm>

Never a silent moment

http://articles.latimes.com/1996-07-19/local/me-25705_1_silent-moment

Film documentar despre atentatul de la München

https://de.wikipedia.org/wiki/Ein_Tag_im_September

München, film de Steven Spielberg

https://de.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCnchen_%28Film%29

„Shame on you!“ Ankie Spitzer tells Olympic president 2012

<http://www.timesofisrael.com/shame-on-you-ankie-spitzer-tells-olympic-president/>

Székely Eugen/Jenő

(1914-2004) violonist la Filarmonica Timișoara. A predat vioară la Timișoara, apoi în SUA. A făcut o carieră în afaceri la New York, SUA.

Székely Eva

Fiica lui Szekely Jenő, violonistă. Profesoară la un Conservator de muzică la Universitatea din Missouri, SUA. Prim-violonistă în Esyterhazy Quartet, face turnee

internaționale și înregistrări. <http://music.missouri.edu/ensembles/esterhazy.html>;
http://www.youtube.com/watch?v=-7_bp0Axf9w

Szekely Gabriel

(n.1975, Arad)

Arhitect, urbanist și arhitect peisagist

S-a născut într-o familie evreiască, fiul inginerului chimist Gheorghe Szekely și al pianistei Verona Eckstein.

Este absolvent al "Liceului de Arte Plastice Timișoara" și al "Universității de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu București". Și-a terminat studiile doctorale în anul 2008. Din anul 2003 predă la "Universitatea de Științe Agricole din Timișoara" la Secția Peisagistică, unde în prezent deține funcția de conferențiar. Predă urbanism, istoria arhitecturii, peisagistica, proiectare în domeniul peisagistica, design. A mai lucrat în calitate de profesor

asociat în cadrul Universității de Arhitectura din București și la Facultatea de Arhitectura din Timișoara.

În domeniul proiectării este autorul a 120 de proiecte de clădiri, autorizate și construite, printre care se numără: case de locuit, hale, ferme de animale, policlinici, birouri, biserici, mansardări de blocuri de locuințe, etc.

Printre proiectele reprezentative putem aminti: Birourile Direcției Silvice din Timișoara - Pădurea Verde Timișoara, biserica din curtea Univ. de Agronomie din Timișoara, parcul nou construit din orașul Jimbolia, blocuri de locuințe. În proiectele sale de clădiri de multe ori caută să îmbine elemente din arhitectura modernă cu elemente tradiționale caracteristice pentru orașele istorice.

A publicat până în prezent aproape 40 de articole și două cărți de peisagistică (proiectare de spații verzi). A treia carte este doctoratul care are ca tematică istoria arhitecturală și urbanistică a orașelor Timișoara și Arad în perioada 1700-1945. Publicarea acestei cărți a fost finanțată de Primăria Arad, Consiliul Județean Timiș, și Consiliul Județean Arad. Gabriel Szekely își continuă cercetările în domeniul arhitecturii, urbanismului și peisagisticii. Are contract de cercetare cu Academia Română, filiala Timișoara.

Cultura Central Europeană Reflected in the evolution of architectural and urbanistic thought 1700-1945, Eurostampa 2011 <https://www.bnab.ro/2012/proiecte/9/209/>

La Editura Eurostampa au mai apărut:

Restaurarea parcurilor și grădinilor, 2012

Planificarea peisajului, 2012

Între tradiție și modernitate. Biserici construite în județul Timiș după 1989, 2013

Legături externe

Cultura Central Europeană Reflected in the evolution of architectural and urbanistic thinking 1700-1945, Eurostampa 2011 <https://www.bnab.ro/2012/proiecte/9/209/>

O sinagogă istorică din Timișoara

<http://www.bjt2006.org/SinagogaCetate.pdf>

Biografie

http://www.bjt2006.org/R2013_GS_bio_2313.pdf

Szekely Gheorghe Adalbert

(1934, Timișoara – 2008, Timișoara)

Inginer chimist și cercetător

S-a născut la Timișoara în anul 1934. Tatăl, Szekely (nume maghiarizat, născut Mittlemann) Marton, a fost un comerciant de succes care și-a clădit averea singur, dar a pierdut totul în anul 1951 odată cu naționalizarea magazinelor și a caselor. Mama, Rozsi era casnică.

Primele șase clase le-a absolvit la Liceul Israelit din Timișoara. Rabinul Ernest Neumann care i-a fost profesor și dirigintele clasei lui îi aducea mereu aminte că a fost premiantul clasei an de an. Era cunoscut de prietenii timișoreni ca "Gyuri". De unii colegi de clasă de la Zsidlic l-a legat toată viața o prietenie deosebit de puternică. A absolvit Liceul Loga cu rezultate deosebite și Facultatea de Chimie Industrială din Timișoara cu nota maximă.

Odată cu instaurarea comunismului a avut de suferit mulți ani din cauza "originii sociale proaste". La facultate a fost admis ca fiu de exploatator doar pentru că luase la admitere note deosebit de mari. După absolvire, persecuțiile au continuat. A fost nevoit să lucreze la fabrică ca muncitor în ture timp de doi ani, deși a terminat studiile cu note excelente. În următorii ani a lucrat ca inginer cercetător la Fabrica Azur, la Universitatea Politehnică Timișoara și pe platforma [ICECHIM](#) din cadrul Fabricii de Detergenți Timișoara. Ca cercetător a obținut rezultate deosebite, în special în domeniul detergenților. A avut gradul de cercetător principal de grad I. A fost cunoscut pentru rezultate în toată țara, dar și în cercurile colegilor de la [Consiliul de Ajutor Economic Reciproc](#) (CAER) cu care a colaborat mulți ani. A publicat numeroase articole științifice, și o carte de specialitate despre detergenți: Stoica Rodica, Aurelia Piscureanu, Ghe. Szekely, *Chimia, tehnologia si ecologia substantelor tensioactive*, 2005, Ed.Academiei Române, București

Împreună cu soția lui, pianista Verona Eckstein, a avut un fiu - Gabriel. Vorbea cinci limbi și avea o cultura vastă. A iubit mult muzica, arta și cultura în general.

Redactat de [Gabriel Szekely](#)

Szönyi Ștefan

(26 iulie 1913, Banloc - 4 decembrie 1967, București)

Pictor, pictor

S-a născut în localitatea Banloc, unde tatăl său era medic veterinar. În 1928, familia se mută la Lugoj, unde Szönyi frecventeaza liceul, apoi devine elev la Liceul Izraelit Timișoara.²⁰

În anii 1934-1937 studiază la Academia de Arte Plastice din Timișoara și este elev al lui [Iuliu Podlipnyi](#) și al lui [Virgil Simonescu](#) care îl ia drept ajutor la o pictură murală, într-o biserică. În contact cu artiști plastici, printre care [Aurel Ciupe](#) și Emil Lenhard.

În anii studenției deține la Timișoara un atelier de pictură împreună cu [Corneliu Baba](#).
1938-1939 Studii la Paris la Académie Ranson.

În 1932, la vârsta de 19 ani, deschide la Timișoara prima sa expoziție personală.

Tâmplarul

În 1940 își propune să picteze un ciclu țăranesc în care include picturile *Gheorghe Doja*, *Jurământul*, *Aratul greu* și *Plutașii*. Între 1940 și 1942 este internat într-un lagăr pentru antifasciști care se afla în Școala de arte și meserii Timișoara, unde pictează o frescă monumentală din sala festivă, de 15 metri lungime și 4 metri lățime.²¹

"...În rândul artiștilor consacrați, cercetând teme istorice și căutând rezolvări simbolice, își face simțită prezența tânărul pictor bănățean Ștefan Szönyi. Elev al lui Virgil Simionescu cu care deprinsese tehnica uleiurilor și taina peisajelor plein air-iste, deja în perioada de început a îmbrățișat stilul expresionist. Culoarele puternice de roșu-albastru-alb conturate cu negru (Sfântul Sebastian, Violoncelistul) îl apropiu mai degrabă de influențele expresioniste decât de post-impresioniștii școlii franceze. Portretele sale tematice, deosebit de elegante, de inspirație istorică le-a așternut pe pânză într-o manieră simbolistă sugerându adesea o atmosferă mistică-legendară. Seria de „Profeți”, „Apocalipsa” iar mai târziu „Aratul greu” transmiteau mesaje mult

---

20 Geza Kornis, Evocări http://www.bjt2006.org/GK_Evocari_1713.pdf

21 [Ioan Hațegan, Școala de arte și meserii – Liceul electromotor, Revista Banatul, Septembrie 2012](http://revistabanatul.ro/2012banatul_septembrie.pdf)
http://revistabanatul.ro/2012banatul_septembrie.pdf

mai grave și prefigurau lucrările monumentale care îl caracterizau pe viitorul artist matur."²²

În 1948 participă cu șapte picturi la Prima Expoziție Anuală de Stat. În 1949 este prorectorul Facultății de Arte Plastice Timișoara²³.

În 1950 își începe activitatea în București, unde este numit profesor și director de studii la Institutul de Arte Plastice "Nicolae Grigorescu" din București.

În 1964 i se conferă titlul de "Maestru Emerit al Artei" din Republica Populară Română.

În orașul Timișoara, o stradă îi poartă numele.²⁴

Lucrări ale lui Ștefan Szönyi sunt expuse la Muzeul Național de Artă București și la Muzeul de Artă Timișoara.

Fiicele lui Anca și Julieta Szönyi sunt actrițe de teatru și film. Anca Nicola Szönyi, celebră pentru frumusețea ei, a jucat în numeroase filme de Sergiu Nicolaescu.

În "Ciuleandra" (1985)

<https://www.facebook.com/MangaliaTVonline/videos/927156197346108/>

Julieta Szönyi a jucat, printre altele, în filmul "Felix și Otilia" (1972), după romanul "Enigma Otiliei" de George Călinescu.

Felix și Otilia (1972)

https://www.youtube.com/watch?v=-Kr0A_24Rxo

"Szönyi era un om integru, om cu caracter, om în adevăratul sens al cuvântului. Era alături de cei ce se pronunță pentru dreptate socială, împotriva asuprii, pentru o societate mai dreaptă.

Toate acestea se oglindesc în tematica picturii sale. Am amintit ciclul cu Gheorghe Doja, Aratul greu, Jurământul. Alt ciclu, în aceeași direcție, este cel cu Tipografia ilegală, Ecaterina Varga și În mormântarea partizanului. În multiplele autoportrete, Szönyi se prezintă cu capul ridicat, ca unul care știe ce vrea, care-și cunoaște drumul și idealurile. În schimb, în pictura autoportretului cu mama, exprimă tandrețe", Geza Kornis, fost elev la Liceul Comercial Izraelit Timișoara și bun prieten al pictorului, martie 2015.

Legături externe

Szönyi Ștefan pe wikipedia.ro

https://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%98tefan_Sz%C3%B6nyi

Muzeul de Artă Timișoara

https://ro.wikipedia.org/wiki/Muzeul_de_Art%C4%83_din_Timi%C8%99oara

<http://ro.netlog.com/neyyia/blog/blogid=769837>

Ioan Hațegan, Școala de arte și meserii – Liceul electromotor, Revista Banatul, Septembrie 2012 http://revistabanatul.ro/2012banatul_septembrie.pdf

Geza Kornis, Evocări http://www.bjt2006.org/GK_Evocari_1713.pdf

---

²² https://ro.wikipedia.org/wiki/Muzeul_de_Art%C4%83_din_Timi%C8%99oara

²³ <http://www.cinemarx.ro/persoane/Julieta-Szonyi-79498.html?biografie>

²⁴ http://www.timisoreni.ro/despre/str_tefan_szonyi/

Victor Neumann, Timișoara interbelică : Între <etnicitățile fictive> și societatea deschisă
<http://ripensiatimisoara.ro/noutati/timisoara-interbelica-intre-%CB%9Detnicitatile-fictive%CB%9D-si-societatea-deschisa/>

T

Tal Alexander

(n. Deutel, 21 octombrie 1932 Timișoara – d.18 ianuarie 2005, Olanda) Violonist israelian și olandez, originar din România, concertmaistrul Ansamblului de cameră israelian, unul din fondatorii „Noului cvartet israelian”, care a activat în Israel în anii 1960-1970.

Noul Cvartet Israelian

Alexander Tal s-a născut în 1932 ca Alexandru Deutel la Timișoara într-o familie de evrei: părinții lui se numeau Ferdinand și Rosa Deutel. În copilărie a devenit orfan de tată. A învățat să cânte la vioară de la vârsta de 8 ani, fiind elevul violonistei Viorica Ibolya Weinberg. Mai târziu a studiat la Conservatorul din București.

În anul **1951**, la 19 ani, a emigrat în Israel împreună cu mama sa și și-a ebraizat numele de familie în Tal („rouă”, în ebraică). Stabilite la Tel Aviv, în decembrie 1954, Tal a fost primit, cu recomandarea lui Lóránd Fenyves, la probele de primire ale **Filarmonicii israeliene**. A interpretat în fața examinatorilor chaconne din partita a 2-a pentru vioară solo de Bach și partea I a concertului de Brahms, și a fost admis ca membru al filarmonicii. La începutul anilor 1960 Tal a cântat și ca solist cu Filarmonica israeliană condusă de István Kertész, de asemenea cu Orchestra Radiodifuzunii israeliene din Ierusalim sub bagheta lui George Singer, precum și cu alți dirijori renumiți în Israel și peste hotare.

În 1957 Alexander Tal a fost rugat să-l înlocuiască pe Loránd Fenyves în cvartetul din care făcea parte, împreună cu Alice Fenyves (violă), Talma Yellin (violoncel), la un concert organizat la Muzeul de artă din Tel Aviv. Era și ultima apariție a Talmei Yellin într-un concert. În acele împrejurări Moshe Kanyuk, care conducea muzeul, a inițiat întemeierea unui nou cvartet - **Noul Cvartet Israelian** - în locul celui vechi al lui Fenyves, care își încheia cariera în Israel. Fondatorii acestei noi formații de muzică de cameră au fost, în afara lui Tal, violoncelistul Yaakov Mense, violistul Daniel Binyamini (înlocuit după doi ani de către Zeev Steinberg) și violonistul Mordehay Yuval (înlocuit mai târziu de Rafael Marcus). La premiera cvartetului s-a interpretat cvartetul cu

disonanță de Mozart, cvintetul cu clarinet (cu Yona Ettinger) și cvartetul de Maurice Ravel. „Noul Cvartet Israelian”, care, alături de „Cvartetul Tel Aviv” era la vremea respectivă singurul ansamblu de cameră israelian, s-a bucurat de succes și a primit excelente aprecieri, inclusiv de la compozitorul și exigentul critic muzical Menahem Evidom. În continuare, Noul Cvartet Israelian a apărut vreme de 15 ani în numeroase concerte, înregistrări și turnee.

Alexander Tal a fost la finele anilor 1960 cel dintâi prim-violonist (concertmaistru) al Ansamblului de cameră israelian înființat și dirijat de Gary Bertini.

În anul 1974 Tal a plecat în Olanda cu a doua lui soție și a trăit acolo tot restul vieții. A fost angajat ca **prim-violonist al Filarmonicii din Amsterdam**, care a devenit mai târziu Filarmonica Olandeză, a mai fost vreme de un an concertmaistru al Orchestrei Baletului Olandez și viceconcertmaistru al Orchestrei Radiodifuziunii Olandeze din Hilversum. El a fost vreme de zece ani prim-violonist al „Cvartetului Haydn” în Eindhoven, cu care a efectuat numeroase turnee de concerte și înregistrări. După pensionare a fost activ ca prim violonist, între altele, în Orchestra Simfonică Philips și în Orchestra Promenadei din Amsterdam.

Alexander Tal a fost căsătorit mai întâi cu Ahuva, născută Kaplan, iar fiica lor este pianista israeliană Mihal Tal (născută în 1962). În 1964 soții au divorțat. În 1972 Tal s-a însurat din nou cu violonista Lidia Jaeger, membră și ea a Ansamblului israelian de cameră, cu care a avut o fiică Maya (născută în 1974)

Alexander Tal a murit în Olanda în 2005, în urma unui cancer.

In memoriam

2014 În memoria sa se numește Trio Alexander, triou israelian de cameră compus din fiica sa, pianista Mihal Tal, violonistul Nitai Tzori și violoncelista Ella Tuvi.

Legături externe

http://ro.wikipedia.org/wiki/Alexander_Tal

[Muzicieni evrei timișoreni](#)

[Reportaj pe situl VHV în Olanda, 1997](#) Ariel de Graaf, Marcel Bekkers 3/12/1997

Wikipedia în ebraică <https://he.wikipedia.org/wiki/>

[Al.Tal și Geza Fried în sonatina de Dvořak opus 100 pe situl You Tube](#)

[Sonata K 380 de Mozart, Al Tal și Rachel Antman Oliver, 1971](#)

V

W

Weinberg Viorica (Ibolya), n. Markovits (1913 – 1993, Timișoara) – prim-violonistă în Orchestra Filarmonicii Timișoara

Weiss Eugen (Jenö), cantor la Sinagoga din Fabric

Weiss Ferdinand/Fredi

(1932, Timisoara – 2002, Cluj)

(n. 13 februarie 1932, Timișoara - d. 13 ianuarie 2002, Cluj-Napoca)

Pianist acompaniator și profesor la Academia de Muzică Gheorghe Dima din Cluj-Napoca

Notita biografică

Ferdinand Weiss s-a născut la Timișoara într-o familie de evrei înstăriți. Tatăl lui avea o fermă de cai și un restaurant. A frecventat Liceul Israelit din Timișoara, unde a fost elevul profesorului de muzică Max Eisikovits. Profesoara lui de pian era Ella Philipp. Părinții nu erau entuziasmați de pasiunea fiului lor care toată ziua exersa la pian în pivniță și neglija studiul. La insistențele profesorului de religie, rabinul Ernest Neumann, Ferdinand Weiss a obținut diploma care i-a permis studiul la Conservatorul de muzică "Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, secția pian - clasa Prof. Gh. Halmos, urmând cursuri complementare de armonie - clasa Prof. M. Eisikovits, compoziție - clasa Prof. S. Toduța, dirijat - clasa Prof. A. Ciolan.

Cariera artistică

În cele peste 1500 de recitaluri susținute în țară și peste hotare (Europa, America, Japonia), pianistul clujean a avut ca parteneri soliști renumiți ca violoniști: Andrei Agoston, Mihaela Martin, Ștefan Ruha, Ion Voicu etc. și cântăreții Alexandru Agache, Liliana Bizineche, Ion Buzea, Elena Cernei, Ileana Cotrubaș, Dan Iordăchescu, Marta Kessler, Ionel Pantea, Emilia Petrescu, Ion Piso, Edita Simon, Julia Tözser-Varadi, etc. Ferdinand Weiss a acompaniat deasemenea oaspeți de renume mondial invitați să concerteze în România ca: Ayhan Baran, Lola Bobescu, Ivry Gitlis, Ruggiero Ricci, Henryk Szeryng, Gioconda de Vito, etc. Împreună cu acești mari artiști,

Ferdinand Weiss a excelat într-un repertoriu deosebit de vast pe care l-a îmbogățit cu o serie de prime audiții.

Înregistrări

Studiourile de Radio Bucuresti și Cluj

Imprimari din concert în: U.R.S.S., Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, Polonia, R.D.G., R.F.G, Austria, Anglia, Italia, Spania, Japonia, S.U.A., Mexic.

Casa de discuri Electrecord

Fonoteca Academiei de Muzică Gheorghe Dima din Cluj-Napoca

Carierea didactică

De-a lungul a peste 40 de ani în cadrul Academiei de Muzică Gheorghe Dima din Cluj-Napoca, Ferdinand Weiss a predat Muzică de Cameră și Citire de Partitură, cu contribuții metodice în:

Analiză Interpretativă Comparată - metodă de îndrumare și verificare pentru interpreți

Exerciții introductive în practica citirii de partitură

Distincții

Concursul internațional Viotti (Vercelli-Italia) în anul 1957.

Ordinul Meritul Cultural în anul 1970.

Premiul A.T.M. pentru Măiestrie Artistică în anul 1987.

Premiul Criticii Muzicale Mihail Jora *O viață dedicată muzicii* în anul 1995.

Ecouri în presă

"(...)A existat o perioadă în care Ferdinand Weiss a fost primul pianist acompaniator al României. Cei mai buni soliști ai țării s-au bucurat când au putut apărea în compania lui pe scenele sălilor de concerte sau în fața microfoanelor radiodifuziunii și ale caselor de discuri, atât acasă, cât și peste hotare. Iar când a venit în România un solist dintre cei mai mari ai lumii- ca Henryk Szeryng sau Ruggiero Ricci- agenția națională de concerte l-a putut recomanda cu cea mai mare încredere drept partener de recital. Mai presus de uriașa sa experiență artistică și didactică, a fost mereu capacitatea de a transmite studenților admirația sa pentru capodoperele și modelele de măiestrie interpretativă.

Orele sale au fost un fel de exercițiu de credință în muzică.(...)" - Francisc Laszlo, Steaua, februarie 2002

Din cronicile din țară

"Ferdinand Weiss nu poate fi numit un simplu "acompaniator". El face muzică cu dăruire chiar și atunci când intervențiile pianului sunt reduse. Nimic, nici chiar niște simple sunete nu sunt lăsate să treacă fără ca ele să exprime ceva" - Ada Brumaru, Scânteia[1], iunie 1958

"Ferdinand Weiss, acompaniator de mare valoare a știut și de data aceasta să-i creeze solistului un cadru ideal. În sonata de Beethoven contribuția lui Ferdinand Weiss a fost de o calitate artistică puțin obișnuită. Au fost momente de artă, pe care nu le pot făuri decât cei mai buni interpreți ai muzicii de cameră." - Radu Gheciu despre recitalul cu Ruggiero Ricci, Informația[2], septembrie 1960

"Unul din punctele culminante ale recitalului l-a constituit sonata nr. II de Prokofiev, interpretată cu o mare fantezie, plina de vervă și vitalitate, care a rasunat în interpretarea inspirată a lui Szeryng și a excelentului pianist și muzician Ferdinand Weiss cu o neabătută și încântătoare spontaneitate." - E. Elian în cadrul Festivalului George Enescu, Informația[2], septembrie 1964

"(...)În ce-l privește pe pianistul Ferdinand Weiss (mă refer și la recitalul de sonate cu Gioconda de Vito) mi-am întărit convingerea că avem în el pe unul din cei mai de calitate muzicieni ai noștri, care ne dovedeste la ce nivel artistic se poate ridica măiestria acompaniamentului" - Alfred Hofman, Contemporanul[3], iunie 1960

Din cronicile din străinătate

"(...)Ferdinand Weiss este mai mult decât un acompaniator(...)" - Londra, The Times[4], aprilie 1958

"Ferdinand Weiss a acompaniat superb în toate stilurile." - Londra, Daily Telegraph[5], aprilie 1958

"Ferdinand Weiss este unul din cei mai buni pianiști de muzică de cameră pe care i-am auzit în ultima vreme. Este un artist indiscutabil de talie internațională." - Tokio, Tokyo Shimbun[6], decembrie 1960

"Fericit este violonistul care are un așa partener ca pianistul Ferdinand Weiss." - R.F.G., Zeitung der Nation[7], octombrie 1961

"Acompaniamentul pianistului Ferdinand Weiss a fost de o înaltă perfecțiune." - Berna, Neue Berner Zeitung[8], octombrie 1959

"Ferdinand Weiss este un strălucit partener și un minunat pianist care se contopește cu vioara dând naștere unui extraordinar ansamblu." - Moscova, Sovietskaia Cultura[9], aprilie 1963

"In Ferdinand Weiss am cunoscut și un colorist "par excellence" (...)" - Germania, Neueste Nachrichten[10], aprilie 1965

"Reîntâlnirea cu excelentul pianist și muzician Ferdinand Weiss ne-a confirmat din nou gustul sau impecabil și rara sensibilitate." - Tokio, aprilie 1968

"(...)Ne-a impresionat sensibilitatea artistică și tușeul minunat al lui Ferdinand Weiss." - Viena, Arbeiter Zeitung[11], august 1972

"Fiecare notă, frază, linie melodică a lui Ferdinand Weiss ne-a dovedit un pianist de muzică de cameră excelent." - S.U.A., Washington Post[12], decembrie 1972

Vezi: https://ro.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_Weiss

Legături externe

https://en.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_Weiss

https://ro.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_Weiss

Ferdinand Weiss

http://www.bjt2006.org/GN_mini_Ferdinand_Weiss_3515.pdf

Istvan Ruha plays Kreisler Rondo. Piano: Ferdinand Weiss

<https://www.youtube.com/watch?v=RrjBrH1pl6U>

Enescu: Sonata Nr.3 for Violin and Piano. Andrei Agoston și Ferdinand Weiss

<https://www.youtube.com/watch?v=x7l4pUwNsUg>

Elena Cernei sings in yiddish language "Wigen lid" of HASIDIC SONGS by Max Eisikovits; piano: Ferdinand Weiss; Bucharest, 1967, broadcast recording.

<https://www.youtube.com/watch?v=Xr7B18V430k>

Wertheimer Andrei (Bandi) (18 martie 1927, Satu Mare) Profesor de vioară la școala de muzică, a cântat la Filarmonica Banatul. Cânta la vioară în stilul jazzului european al violonistului francez de jazz, Stéphane Grappelli. A fost la Timișoara unul din pionierii jazz-ului împreună cu Gheorghe Klein, Paul Gerö și alții. A emigrat în Israel. Fiul său, Peter Wertheimer, este un cunoscut saxofonist de jazz.

Wertheimer Peter (n. 1947, Satu Mare, Ro., Israel) Fiul violonistului

Andrei Wertheimer. Saxofonist, clarinetist și flautist israelian. Trăiește la Tel Aviv.

A studiat vioara clasică la Școala de Muzică din Timișoara, apoi la Conservator în București. În paralel a studiat și cântat jazz la instrumente de suflat din lemn, în principal saxofon.

A făcut rapid carieră muzicală la București, cântând printre altele în orchestra Electrecord, precum și cu Johnny Răducanu, și în orchestra de estradă a Radiodifuziunii, cu care a întreprins și turnee în străinătate.

În 1974 a fost într-un turneu cu orchestra Electrecord în Germania Federală și Elveția.

În 1977 a emigrat în Israel, unde și-a continuat cariera cu mare succes. A continuat să păstreze legătura cu lumea muzicală din România.

Colaborări cu [Johnny Răducanu](#), [Eugen Gondi](#), [Marius Popp](#), [Dan Mândrilă](#), [Radu Goldiș](#), [Adrian Enescu](#), [Avi Adrian](#), [Arik Livnat](#), [Sophie Milman](#) etc. Compozitorul israelian Rafi Kadishson a compus o piesă, „Concerto for Peter and Orchestra” (1996), în cinstea lui.

Peter Wertheimer Quartet – Gărâna Jazz Festival 2013

<https://www.youtube.com/watch?v=uvuzTsuatqw>

Surse : Gabriela Russo, n. Klein

http://ro.wikipedia.org/wiki/Peter_Wertheimer

Red. : [Getta Neumann](#) și [Gabriela Russo](#)

Y

Yardeni Myriam (ebraică: **ינדרי מירמ**)

(April 25, 1932, Timișoara - May 8, 2015, Haifa)

« Miryam Yardeni » par ת.מ.א פרס אטר — ת.מ.א פרס אטר. Sous licence CC BY-SA 3.0 via Wikimedia Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Miryam_yardeni.jpg#/media/File:Miryam_yardeni.jpg

Istoric, cunoscută cercetătoare în domeniul istoriei Franței, mai ales al gândirii politice, al istoriografiei și studiului identității naționale franceze și al minorităților religioase. Profesoară emerită la Universitatea din Haifa, laureată a Premiilor Israel (1999) și EMET (2007).

Myriam Yardeni s-a născut ca Marika Jakobovits la Timișoara, România, într-o familie evreiască din pătura mijlocie. După studii liceale la Gimnaziul Israelit pentru fete și la Liceul Clasic din orașul natal, a emigrat în Israel în anul 1950. A învățat ebraica la Ulpan Etzioni din Ierusalim, apoi a studiat la Seminarul pedagogic înființat acolo de Martin Buber. Ea și-a continuat studiile la Universitatea Ebraică, obținând titlul întâi în istorie generală și cultura Franței, apoi titlul de master în istorie generală. Teza ei de master, redactată în 1961 sub conducerea profesorului Yaakov Talmon, a avut drept subiect activitatea lui Bernard Lazare, publicist și fruntaș anarhist și sionist francez de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

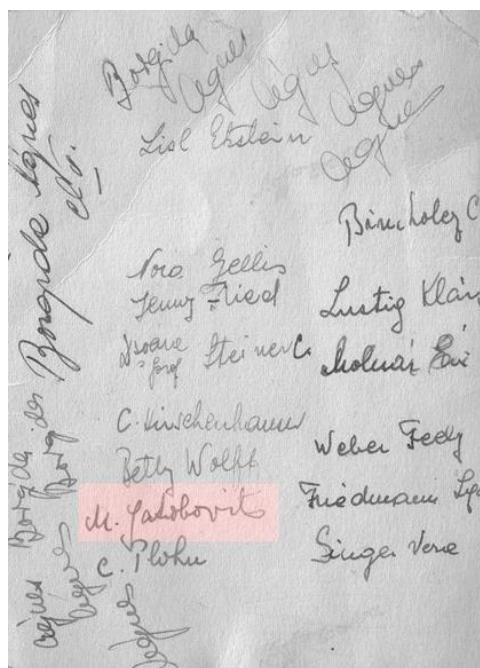
A obținut titlul de doctor la Université de Sorbonne și a studiat la la École des Hautes Études en Sciences Sociales. În 1975 a devenit profesor la Universitatea din Haifa și șefa departamentului de istorie.

A fondat Institutul de Cercetare a Istoriei și Culturii Franceze la Universitatea din Haifa. Principalele teme de cercetare: istoria Franței, mai ales între secolele XVI și XVIII, istoria minorităților religioase, în special, hughenotii și evreii, persecuția religioasă și antisemitismul.

Colegii și studenții ei evocă erudiția, creativitatea și generozitatea ei.

1947, Gimnaziul Israelit de fete, Timisoara. Clasa prof.de latina, dra Clara Steiner. Rândul de sus, a doua din dreapta: Marika Jakobovits. A doua din stânga: Agnes Borgida (fotografia din arhiva Agnes Schatteles, n. Borgida).

Semnătura lui Marika Jakobovits pe verso-ul fotografiei.

Legături externe

http://ro.wikipedia.org/wiki/Myriam_Yardeni

Wikipedia.ro

https://ro.wikipedia.org/wiki/Myriam_Yardeni

Hommage à Myriam Yardeni

<http://grhp.hypotheses.org/735>

Obituary by Miriam Pratt

http://www.bjt2006.org/GN_mini_Myriam_Yardeni_3515.pdf